

Arantxa Urretabizkaia: "Euskal idazleoi garrantzi gehiegi ematen zaigu"

ARGIA

E u s k a l H e r r i k o A s t e k a r i a

Urumea ibaiaren bokalea

EUSKAL PILOTAREN SEHASKA

Idoia Zenarruzabeitia

"Gobernuak handira jo du, eta hori dago jokoan"

DISKETXEA

Eresargi Txiki abesbatza
IZ-514-KD

Asgarth
Jainkoen egoitza
IZ-523-KD

European Youthchoir
IZ-512-KD

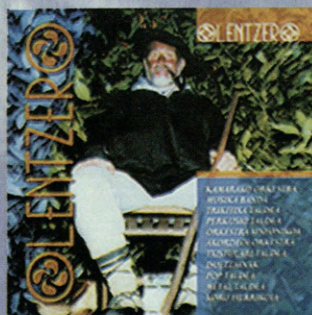
Jabier Muguruza
JA JA
IZ-319-KD

txirri, mirri eta txiribiton eta
Euskadiko Orkestra Sinfonikoa
IZ-520-KD

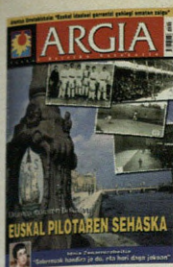
Suan Blai
IZ-513-KD

Erretereria Musikal eta
Ereintza Elkarte
Olentzero
IZ-515-KD

Kontrairo
Bazen garaia
IZ-516-KD

Argazkiak: Sigfrido Koch
eta Kutxa Fototeka
Diseinua: Aitzol Goikoetxea

■ Idoia Zenarruzabeitia:
«Gobernuak handira jo du, eta
hori dago jokoan» 9

■ Pilotak Donostian jo zuen txapa
aurrenekoz 17

■ A. Urretabizkaia:
«Euskal idazleoi
garrantzia gehiegi
ematen zaigu» 31

■ Munduan ez da
gauzarik hain eder ez
plazentik 39

ORRIZ ORRI

Gora Pro Nobis. Asisko Urmeneta	4
Irakurleak mintzo	5
POLITIKA	
Euskal Politikaren Termometroa	6
Elkarrizketa: Idoia Zenarruzabeitia.	
Mikel Asurmendi	9
EUSKARA	
Amikuzeko Ikastola: Garapen Eskemaren oreka?	
Mikel Asurmendi	12
EKONOMIA	
Herrialde txiroak itotzen dituen mailegu sistema.	
Daniel Udalaiz	14
GIZARTEA	
Pilotak Donostian jo zuen txapa aurrenekoz.	
Mikel Bringas	17
Upel garbia sagardo onaren garrantzia.	
Jon Garmendia	24
Aragoera duintasun bila dabil.	
Urtzi Urrutikoetxea	26
Elkarrizketa: Arantxa Urretabizkaia.	
Peru C. Saban	31
KULTURA	
Euskal Kulturaren Ezpalak	36
Munduan ez da gauzarik hain eder ez plazentik.	
Nagore Irazustabarrena	39
Bestelako zinema ere egiten da gurean.	
Peru C. Saban	44
ASTIA HARTUTA	
Argitalpenak	46
Irrati-Telebista. Beñat Doxandabaratz	48
Agenda	51
Bizia	52
Ihesi	53
Denborapasak	56
IRITZIAK	
Politika: Juan Mari Juaristi	8
Kultura: Gotzon Garate	38
Azkena: Jose Inazio Ansorena	58

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia
Kultura eta Euskara Departamendua

Argitarapen honen edizioak laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora:

fundazioa
fundación

TXITXARDIN BELTXA

Oria Etorbidea, 12

☎ 37 03 04

20160 Lasarte-Oria

JABEA: KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
ZUZENDARIA: Pello Zubiria.

Kontseilu Editorialeko Arduraduna:
Baleren Bakaikoa.

Erredakzioa: Nagore Irazustabarrena,
Onintza Irureta, Xabier Letona, Eriz
Zapirain.

Maketazioa: Berdaitz Goia.

Grafismoa: Aitzol Goikoetxea.

Administrazioa: Marijo Aierza.

Harpidetza: Olatz Korta, Edurne
Urruzmendi.

Hedapena: Ixabel Bereziartua.

Publizitatea: Iñigo Txintxurreta, Aloña
Soraluze, Bego Zuza.

Argazkiak: Alberto Elozegi.

HELBIDEAK

GIPUZKOA: Zirkuitu ibilbidea, 15. 20160
Lasarte-Oria. Tel.: 943 37 15 45.

Faxak: 943 37 34 03 (erredakzioa)/

943 36 10 48 (komertziala).

IPARRALDEA: Xalbardin baita. 64122
Urruña. Tel.: 559 47 60 00.

Faxa: 559 47 60 01.

NAFARROA: Gazteluko Plaza 44, 3.
eskuina. 31001 Iruñea.

Tel.: 948 22 22 85.

POSTA ELEKTRONIKOA:

Erredakzioa: kazeta@argia.com

Komertziala: komertzial@argia.com

WEB ORRIALDEA

www.argia.com

LEGE GORDAILUA: NA 80-1963.

ISSN: 0213-909X.

BATZORDE PAREKIDEA: 72562 E.

INPRIMATEGIA: Antza, S.A.L.

INFORMATIKA: A.S.P., S.A.L.

Harpidetza sariak:

Hego Euskal Herria...15.600 pta./93,76 euro

Ipar Euskal Herria...746 lib./113,73 euro

Espainia...15.600 pta./93,76 euro

Beste atzerriak...20.100 pta./120,8 euro

Airez...31.450 pta./189,02 euro

KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
Ametzagaiña Taldeko partaidea da

Eta bihotza non?

«Inportantea da barruan egon garenon
ikusmoldea azaltzea».

«... baina kanpoko gehienek baino zeha-
ztatgo segitzen da errealtate zenbaitetan».
«Jendea jabetu egin behar da (du) oraingo
egoera politikoan euskal gizarteari eska-
tzen zaionaz: 'Euskal Herriak hitza eta
erabakia' hartu behar dituela. Espainiako
eta Frantziako Gobernuen erabakien zain
egon gabe hiritarrek har dezaten iniziatiba
eskatzten dute euskal presoek».

Dakigulakoz agintzen dugu.

«Gutiz ezberdina da Euskal Herriko
espetxe batetik segitzen duzun errealtatea
edo Penintsulako beste muturretik jakina».

Eta kanpoan zaudenean atxeman deza-
kezun errealtatea ez ote da diferentea? Edo
erakunde baten barnetik edo kanpotik se-
gituta? Edo goitik aginduak emanez edo
behetik obedituz?

«...ezinbesteko ekimena da greba egun
hori (27koaz ari da). Hala ere, borroka
ekimen hori interes partidisten medio za-
puztua gelditi daiteke». «Funtsean, alder-
dien interesek gutiz mugatzen dituzte pre-
soen aldeko ekimenak».

Alderdien fantasma.

(Sindikatuak ere, ikusi izan dugunez, eta
Greba Orokorrean nabarmen, ez dira fida-
garri).

Greba Orokorrean nork deitu du? Nik ez
dakit HBk, EHk edo Erakundeak deitu
duen. Gauza batez bai seguru nagoela.
Goitik, nik parte hartu gabe deitua izan dela
bai. Mitxel eta Manu, utzi gutxienez mo-
mentu batean analisi hotz eta zehatz bat
egiteari. Herri honetako gizon-emaku-

meen bihotzak analizatu edo hurbilagora
begira eta hitz egin lasai gure jendearekin.
Ettxekoekin hasi beharko genuke hizketan,
ez? Zenbat bihotz ez ote dira erre goitik,
bihotzik gabe egindako analisi zehatz eta
zientifikoan. Inork gutxi entendatzen di-
tuen dotrinekin eta justifikazio tamalga-
rriekin: «Hola da», «Goikoek jakinen dute
zergatik den», «Guk ba al ditugu ba jakin
beharreko zehaztasun guztiak?» Gero,
ezinbestean errematea honekin kitto egi-
teko: «Hanka sartu dugu baina atzera
itzultzetik ez dago».

Zein gogorak diren etsaien atzaparka-
dak! Eta gehiago bere eskuetan, babesik
gabe zaudenean. Baina ez dira biguinagoak
lagun, adiskide edo aberkideen mespre-
txuak, laidoak eta bazterketak. Ezker aber-
tzalearen historian badago bide ertzean
gelditu den makina bat lagun: zaurituak
nonahi. Eta hilotzak? Ezin konta ahala.

Aurrera egiteko tenorea da. Baita kriti-
karakoa ere. Autokritika eta erantzukizuna
bezalako kontzeptuak badirela ere, gutxie-
nez, jakin beharko genuke.

Besarkada bero bat.

JON ALEMAN

Oharra

ARGIAren 1749. aleko argitalpen sailean,
Ibaizabal argitaletxeko Eukene Herrerari
eginiko elkarriketan, «Ingeleseztatik irakur-
tzen dut» ipuin bildumaren jatorrian ez zen
eredu jakinik aipatzen. Bilduma honek «B
small publishing» argitaletxe ingelesean
du jatorria eta honi erosi zizkiten bildu-
maren eskubideak.

Hiruko Txikian

NOLAKO PERU, HALAKO MARI

G otzon Garateren Atsotitzak li-
burutik hartu eta egokitutakoa,
PSOE-IU operazio politiko ko-
mertzialari bikain dagokiolakoan. Ba-
tek, piper eta gatzik gabeko eltzea bere
horretan utzita janzale berririk ez duela
ekararaziko jakitun, betiko saltsari ko-
lore berriaren itxura eman nahi dio. Bes-
teak aldiz, bere eskasian geroztik eta eska-
sago, zernahi on du jango badu. Almunia
eta Frutos. Betiko eltzekariak bientzako
lain emango duelakoan, berriro saltsaz
hornitu eta aski dutelakoan, tratoa burutu
dute. Madriletik probintziatar. Komo il

fo. PSE-EE eta IU-EB barne. Nola ez.
Edozein multinazionalen antzera, etxe
nagusitik datorrena lege. Eta txintik atera
gabe, onar. IUK Lizarra zuen oztopo eta
ETArenak aitzaki. Libratu da zamatik.
Eta biziko bada, bere kontra epelak esan
dituen PSOE du soziorik aproposena,
boteretik hurbil emango duena. Biek
zuten elkarren beharra eta elkarrekin tra-
tua egiteko gauza izan dira. Zoriontsu
izan daitezela Espainian agintzen, bai-
nan pakean utz gaitzela gurean, hemen
agindu dezaten ez diegu onartuko eta ●

◆ JOXE MARI OSTOLAZA

T E R M O

TXANPONA

ETORKINAK

Iragan astean Almeriako El Ejido herrian azalera-tutako xenofobia eta arrazismo oldeak euskal eta europar iritzi publikoa astindu zuen. Lerrook idaztean indarkeria hura abiarazi zuten benetako erantzuleak nortzuk diren jakin ez arren, jakin badakigu nortzuk diren nozitu dutenak: langile etorkinak. Berekoikeria hutsez bada ere, Almeriako zein Espainiako Estatuko herritar guztiok begirune gehiago behar genuke etorkin hauekiko. Euskal, espainiar eta europar herritarrok egun dugun ongizate estatuaz eta pentsio duinez gozatu nahi badugu, ezinbestekoa zaigu egungo produktio sistema sostengatzen duten etorkinen eskulana. Hala bermatuko ditugu gero pentsioak. Gure jaiotze-tasek dararmaten ildoak ikusita, nahikoa etorkin ez izatera, urte gutxi barru gure ongizate estatua arriskuan legoke. Etorkinak errespetatzea eta gure gizartearen integratzea nahitaezkoa da gizarte arrazoiei begira soilik, guztiok baikara berdinak. Baina, gainera, berekoikeria hutsez interesatzen eta komeni zaigu. Azkenean, langile etorkin hauek aterako baitizkigute babak eltzetik hain «duin» garen europarroi.

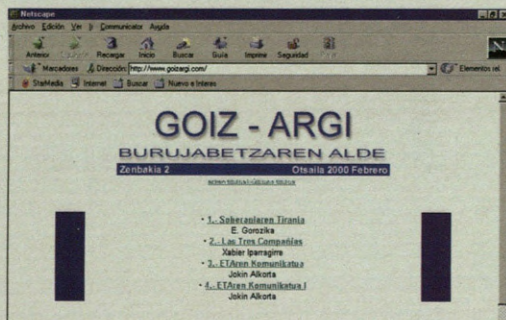
◆ DANIEL UDALAITZ

HB-KO MAHAI NAZIONAL BERRIA

ERAIKITZEN hausnarketa prozesuaren barruan Herri Batasunak erabaki du jadanik bere Mahai Nazional berria, neurri batean erabat berria izango ez dena, azken bi mahaien uztarduraren hautaketatik atera baita. Mahai hau behin-behinekoa izango da, martxotik ekainera bitartean izango den Euskal Herritarrok taldearen egituraketa prozesua bideratzea izango baita bere helburu nagusia. Ezker abertzaleko iturrien arabera, orain arteko prozesua nahiko goitik behera bideratu bada ere, datorren EHkoa behetik gora bideratu nahi da erabat, eta nagusiki hori ikusi ahal izango dira etorkizuneko ezker abertzalearen nondik norakoak.

«GOIZ ARGİ» ALDIZKARIA EUSKARRI DIGITALEAN BERPIZTU DA

OTSAILEAN plazaratu du bere bigarren zenbakia «Goiz Argi» aldizkari digitalak. 70eko hamarkadan eta 80ko lehen urteetan batik bat, Gipuzkoan banatzen zen aldizkariaren inguruan biltzen ziren euskara batuarekin ados ez zeuden hainbat idazle eta pertsona. Horiek izango ziren gero Bultzagileak taldeak sortuko zutenak, EAJ barruan lehenik eta eszizioaren ondoren EAn. Gipuzkoan dute presentzia nabarmenena. Pako Garmendia da bere buru ezagunena eta berea da lehen artikulua ere: «Burujabetasuna helburu». Helbidea: <http://www.goizargi.com/>.

■ «Goiz Argi» aldizkari digitala.

MONIKA DEL VALLE

EUSKAL PRESOEN ETA DEPARTAMENDUAREN ALDE

IPAR Euskal Herrian hainbat ekitaldi politiko burutu ziren iragan astean. Abertzaleen Batasunak (AB) presoan aldeko deitu gose greba burutu zen Donibane Garazin. EHren sustengua izan zuen ekitaldi honetan, ez zuten EA eta EAJ alderdiek parte hartu. Anartean, Daniel Dergi euskal presoak Fresnaseko ospitalean ingresatu zuten 46. eguna baraurik bete zuen egunean.

NAFARROAKO TRAFIKO ESKUMENI BURUZKO GURREAREN AITORPENA

NAFARROAKO Gobernua aspalditik ari da Guardia Zibilak eta Polizia Foralak partekatzen dituzten trafiko eskumen osoen eske. Rafael Gurrea, Nafarroako Gobernuako lehendakariordea eta Barne kontseilariak esan berri duenez, «Barne ministerioak ez digu eskubide hori inoiz ukatu

B A H E A

- «Hauteskundeetan parte hartzeak Espainia eta bere instituzioen markoa legitimatzen du», Shanti Kirogak, EHko Nafarroako Legebiltzarreko parlamentariak.
- Oscar Matutes, EBko Ekaitza korronteko kidea: «gutxi espero dezakegu Lizarratik kanpandudenetatik, gatazka politikoa ondo datorkie politika sozial eskasak ezkutatze».
- Ibarretxe lehendakaria: «Oraindik ETA eta kale borroka desagertarazi behar dira, eta Espainiako gobernuak, behingoz, hemen ETaren oso aurrekoa den arazo politikoa dagoela

E T R O A

LIZARRA-GARAZI AURRERA

Lizarra-Garaziko Akordioaren indarrek Espainiako hauteskunde orokorren ondoren zein ekimenetan jardungo duten zehaztu zuten iragan astean Bilbon egindako plenarioan. Adierazpenaren urteurrena zela eta irailean bildu ondoren deitu gabe zegoen plenarioa, eta aurrera begirako estrategiaz jarduteaz aparte, su-etenaren hausturaren testuinguruan foroak nola jokatu behar duen aztertu zuten Bilboko bileran. Aurreko argaz kiekiko desberdintasuna, Ezker Batuak foroa utzi duela da, nahiz eta 98ko iraileko Adierazpenarekin bere adostasuna erakutsi duen.

baina eragina hori da, Espainiako Barne ministerioak erantzun ere ez dielako egiten gure idazkiei». Gaur egun EAEk eta Kataluniak bakarrik dituzte trafiko eskumen osoak. 1962 arte ere, Nafarroak berak bakarrik kudeatzen zituen eskumen horiek.

HAUTESKUNDE AURREKANPAINA

HILAREN bukaera arte hauteskunde kanpaina ofizialean egongo ez bagara ere, jadanik kanpainen bete-betean sartuta gaudela esan liteke. Boto eskaera zuzena da falta den bakarra, EH jadanik abstentzio eskaera egiten ari da eta. Berriaz, PP eta EAJ aurrez aurre ikusten ari gara oso modu gogorrean, adierazpen eta keinuei dago kienez behintzat. Jaime Mayor Oreja eta Jose Maria Aznarrek ekin diote jadanik iparraldera gehiago igotzen eta, diotenez, inoiz baino gehiago igoko dira, batez ere Aznar. EAJ garaitzea

izango da beraien helburua oraingoan. Xabier Arzalluzek, Aznarrek Bilbon esandakoei gogor erantzuteaz gain, Gernikako Estatutua eta Espainiako Konstituzioari buruz debate publiko edo pribatu baterako desafioa luzatu dio Espainiako gobernuko lehendakariari. Honek, jakina, ez dio kosk egingo halako amu pozointsuari.

■ Arzalluzek Aznarri debaterako enbidoa egin dio.

■ P. Mugika Garmendia.

IZPIAK

Pakito Mugika Garmendia, 1992an Bidarten atxilotutako etakidea estraditatu zuen Frantziak, Espainiako bere aurkako hogeitaz estradizio eskaera (hamabost onartuak) aurkeztu ondoren.

Jon Uriarte, EAEko Herriarren Segurtasunerako idazkariak dioenez, Ertzaintzak ez du borroka poliziala malgutuko EH-rekin itun bat dagoelako. Uriartek Jon Alustiza ordezkatu du Ertzantzan. Javier Balza Barne sailburuak egindako egokitzapenen barruan.

Tomas Goikoetxea, 'Flanagan', EEko militante ohiak EPK-ko militantzari utzi dio, honek zein Ezker Batuak estatu mailan eta Euskal Herri mailan hartu duten norabideagatik.

■ Tomas Goikoetxea.

ulertzea; hori ulertzen denean hasi ahalko gara irtenbideak eskaintzen».

● «Lasaitasuna behar da, elkarrizketa, posizioekiko hurbiltzea eta gutxieneko adostasunak topatzea, PP eta EAJren bidearen aurkakoa alegia». PSE-EEko Jose Maria Benegas.

● Michel Intxauspe, RPRko diputatu garaztarra: «Euskal presoen Euskal Herriratzea eskatzea zentzugabea da. Ni ez naiz kontra. Gauza da Jean Pierre Chevenement Barne ministroak ez duela sekula onartuko. Hautetsi batzuek beren burua zuritu nahi badute eskakizun horren alde, haien afera da».

Garai latzak

Espainiako hauteskundeetarako hilabete pasatxo falta da. 1998ko urriko hauteskunde aurretik, aspaldiko urteetan ezagutu ez den eraso mediatikoaren lehen asaltoa izan bazen, oraingoa, borroka berdinarean hirugarrena da.

Azken 18 hilabete hauetan baino askoz hildako, kale eraso, mehatxu eta istilu gehiago bizi izan ditugu gure herri sufritu honetan. Baina, espainiar inperioaren harrotasunetik abiatuta, demokraziaren kareta mozorrotuta dabilzan hainbat esatari, iritzi emale, kazetari, intelektual eta politikok ez dituzte abertzaletasunaren kontra hain gauza gogorak esan. Hitza, irudi eta idatzien indarkerian, inoiz baino bortitzago dihardute euskal abertzaletasunaren aurka.

Gure kontrako eraso, irain, probokazio eta zikina botatzearen jarrerak badu esplikazioa edo arrazoi garbi samarra. Orain arte, abertzaletasunaren izenean, indarkeria erabiltzeak, abertzaletasunaren beraren helburuak eta ideiak ere kutsatu ez ezik, kritika lerro erraza uzten zien bere etsaiei. Baina Lizarra-Garaziko hitzarmenaz geroztik, joku arauak erabat aldatu dira gure artean. Hitzarmen honen eduki guztiz demokratikoa ez du inork zalantzan jarri, gatazka politikoari irtenbidea emateko metodoa guztiz demokratikoa dela ez du inork zalantzan jarri. Gatazka politikoari konponbidea aurkitzeko indarkeri mota guztien desagerketa eskatzen duela ez du inork ukatuko. Horregatik, nazionalista espainolen kritika ez da edukietara zuzendu, baizik frentismoaren mamua asintzera, gizarte banaketa iragarzera, hitz batean esateko, belduraren mezua zabaltzera.

HORREKIN BATERA, azken hogeitaka urteetan gertatu ez dena gertatu da, abertzaleok gai garela, ditugun ezberdintasunen gainetik, gutxieneko puntu amankomunetan adostasunera iristeko eta elkarlanean aritzeko. Gai gara, Eusko Legebiltzarrean Eusko Jaurilaritzaren aurrekontuak elkarrekin aurrera ateratzeko, berdin Bizkaia eta Gipuzkoako Foru Aldundietan eta hainbat eta hainbat udaletan. Guzti hau, soilik botoen indarra erabiliaz, herri ordezkari moduan lana eginez, demokraziaren arauak jarraituz. Eta egoera honi ez diote aurre egin. Erantzun bakarra, inobilismorik ankerrena, manipulaziorik lotsagarri-

na, boterearen erabilerarik maltzurrena jasan beharra.

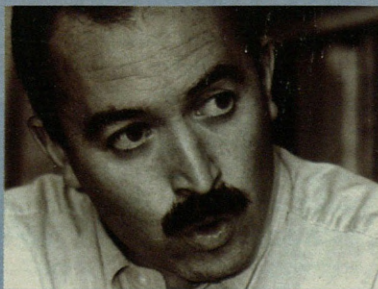
Baina hala eta guztiz ere, abertzaleok, geure galbahe partikularra daukagu, eraso, manipulazio, eta gezur guztien gainetik badugu nahiko kemen eta indar gaiak bereizteko, izaera politikoa duen gatazka politikoari konponbide demokratikoa bilatzen zein dabilen jakiteko, euskaldunok geure etorkizuna libre eta demokratikoki erabakitzearen alde zein dabilen lanean ikusteko.

SARRITAN, guk nahi baino aurrerapauso eskasagoak ageri dira edo behintzat horrela ikusten ditugu, askotan, nahi

bezalako fruitu ezagatik, edo eta, probokazioak direla medio, iraganeke erantzun eskemetara jo ohi dute ezker abertzalekoek. Abertzaleon arteko elkarlanak argudio-rik gabe utzi ditu nazionalista espainiarrak. Elkarlanean aritzeak ekarriko ditu etorkizuneko fruituak. Baina, elkarlanean ez diren zenbait jarduera sakabanatzaile ezabatu behar da. ETAk berriro armak hartzea atzerapauso ikaragarria da, presoen egoera, den larria jakinda, jarduera politikoaren ardatz bihurtzea ez da jokamolderik egokiena, greba orokorrak deitzea, alde bakarreko lehengo kontuak dira. Hauteskunde espainiarretara ez aurkeztea, nahiz eta guk errespetatu, ez da gure herriaren interesak defenditzeko modurik eraginkorrena, herriaren zati garrantzitsu bat ez dagoelako ordezkaturia, eta ordezkapen hori besteek ezin dutelako eraman. Eta jarrera boluntaristagoa gehiago delako, praktikan errealista baino.

Edozein kasutan, arazo guztien gainetik, itxaropentsu egoteko motiboak badauzkagu. Urte t'erdiko

ko su-etena ez da alferrikakoa izan, herriaren ilusio eta esperantza sortu dira, gatazka gainditu dezakegu, mahai baten ondoan negoziatzeko eseritza nahi ez duten horiek, eseri araziko ditugu, guk, gure egia esplikatzeko ahaleginak biderkatu behar ditugu, gure hitza eta ahotsa isiltzen saiatuko dira, gure bidea luzea da, ezin dugu amore eman, eta are gutxiago herriari bizkarra eman. Martxoaren 12an beste urrats bat eman behar dugu, abertzaleok, Madrilen gure eskubideen aldeko lan itzela dugu aurrean, eta egun hori eta gero, gauza bera, etengabe Euskal Herriaren askatasunaren bila ●

Juan Mari Juaristi
EAJko EAEko Legebiltzarkidea

*“Arazo guztien gainetik,
itxaropentsu egoteko motiboak
badauzkagu. Urte t'erdiko
su-etena ez da alferrikakoa izan,
herriaren ilusio eta esperantza
sortu dira, gatazka gainditu
dezakegu, mahai baten ondoan
negoziatzeko eseritza nahi ez
duten horiek, eseri araziko ditugu”*

IDOIA ZENARRUZABEITIA

Eusko Jaurlaritzak berebiziko eskuartzea dauka bake eta normalizazio prozesuan. ETaren berragertze armatuaren ostean alderdiek izaniko jarrerez, Kontzertu Ekonomikoaz eta EAEn bizi den giroaz oro har mintzatu gara Zenarruzabeitia lehendakariordearekin.

“GOBERNUAK HANDIRA JO DU, ETA HORI DAGO JOKOAN”

Eusko Jaurlaritzak eta Euskal Herritarrok (EH) taldeak legealdirako zuten hitzarmena etenda, zintzilik edo “suspentsioan” utzi du zure Gobernuak ETaren azken atentatuaren ondotik. Zein da arlorik arlo eguneroko politikagintzan erabaki horrek duen eragina?

Lehenengo esan gura dut EH-rikiko akordioa bake eta normalizazio prozesurako aktibo garrantzitsua dela. Akordioan arloz arlo garatzen ari diren proiektu inportanteak ziren eta dira. Baina ez bakarrik, esate baterako, Eusko Jaurlaritzak eta EHko talde parlamentarioaren artean aurrekontuak edota aurreproiektuak negoziatzeko orduan. Aldi berean, printzipio politikoak dagoz, eta printzipio politiko horiek bete behar dira gure Gobernuaren eta EHko talde parlamentarioaren aldetik. Izanez ere, arloz arloko proiektu horiek gauzatuko badira, Gobernu honek egin duen apostu politiko ausartari esker izango da. Gobernuak apustua handira jo du, eta hori da jokoan dagoena. Hori behar dugu salbatu, eta horregatik akordioa suspentsioan dago.

■ **Ukaezina da azkenaldi honetan egoera gaunditzeko EH burutzen ari den ahalegina.**

Hala da, bai. Azken bolada honetan izugarritzko aldaketa eman da. Printzipio nagusia, hau da, indarkeria eta politika biak batera erabiltzea ez direla bateragarriak geroz eta indar gehiago hartzen ari da. Hala ere, guk Gobernu modura postura ofizial

JOSEBA OLALDE

■ «Gernikako Estatutua egin zenean Europaren errealitatea ez zen gure buruetan».

bat gura dugu EHren aldetik, baina ez berbaz bakarrik, portaera mailan ere ikusi gura dugu EH taldekoek, indarkeria barik, apustu politiko bat egiten dutela. Orain hamabost egun eginiko deklarazioa —Ibarretxe lehendakariak esan zuen modura pauso bat eman zen— pauso modura oso garrantzitsua izan zen. Orain urte bat ez zen espero halako deklarazio bat EHren aldetik. Gauzak neurtzeko perspektiba bat ere eduki behar dugu. Pausoa oraindino handiago izan behar da; guk pauso gehiago itxaroten dugu EHren aldetik. Ez Gobernu modura bakarrik, gizarte modura ere bai. EHk zelako deklarazio edo zelako postura publi-

koak mantentzen dituen ikusita egoera esperantzagarria da, baina garrantzitsua da ere gizarteak hori ikustea, gizarteak hori ikusten badu EHren apustu politikoak aurrrera egingo du.

■ **Hala ere, testuinguru honetan begibistakoa da Eusko Jaurlaritza tentsioan bizi dela; PPK bereziki eragindako tentsioan. Akordioa erabat deseginda ikusi nahi du PPK.**

Ez, ez —Gobernukide modura diñotsut— guk ez dugu kontuan hartzen kanpoko presiorik. Lehenengo, esan gura dut guk badaukagula geure apustu politikoa. Egia da, orain arte ez dugu ohitura eduki

honelako bide batetik ibiltzeko, eta EHren aldetik ere ez dago ohiturarik. Kultura ezberdinetatik gatoz, eta bidea biok batera egin gura badugu ohitura berdina eduki behar dugu. Hori esanda dago akordioa sinatu baino lehenagotik. Aurreko egoeran geundenean argi eta garbi esan genuen bidea biok batera egingo dugula, baina jakitun izanda bide politikoa ez dela bateragarria indarkeriagaz; zeinu bateko indarkeriagaz zein bestelakoagaz. Hori gauzatzen bada bai posturretan bai jarretetan Gobernu eta EH talde parlamentarioa biok batera joango gara. Bitartean egongo dira unean uneko desakordioak. Borondate onagaz aurrera joan gaitzke edonola ere.

■ **Zu oso ilusionatua zinen egoera berriarekin. ETaren atentatuaren ondoren ez al zenuen erantzun sendoagoa espero gizaratearen aldetik?**

Une hau oso gaitza da gizaratearentzako. Ez dakit ilusioa ez ote den apur bat galdu. Nire herrian eta nire inguruan begiratzen dut eta jendea nahastuta dagoela ikusten dut. Horregatik, gauzak kontuan hartu behar dira, eta garbi utzi behar dugu zein den apustua eta zertarako. Kontestu honetan ere ahaleginik handiena egin behar dugu ilusio hori lehenengora bueltatzeko. Nik gizaratea bake eta normalizazio prozesuan bete-betean eta partaide izateko gogoz ikusi dut, gure erronka da ilusio hori berreskuratzea berriro ere. Gobernuak egiten dituen inkesten medio, argi eta garbi daki herri honen sentimendua eta asmoa indarkeriagaz amaitzea dela. Guk gura duguna da bere borondatea bideratzea.

■ **Bestalde, Kontzertu Ekonomikoaren auzian akordio batera iritsi zarete Madrilgo Gobernuarekin orain gutxi. Inpresioa dut «pasteleo» handi samarra izan dela akordio horretan.**

Jakin behar da nork egiten dituen kritikak. Ipintzen badituzu izen-abizenak, kritikak bere kontestuan jarriko ditugu. Kritika guztiak legitimoak dira. Arlo politikoan, batzutan, kritikak denok erabiltzen ditugu apurtxo bat arin. Kontestu honetan —ez estatu mailan Europa mailan baizik— oso

■ «Euskal Herritarrok eta gu ohitura ezberdinetatik gatoz, bidea batera egiteko ohitura berdina eduki behar ditugu».

garrantzitsua izan da Kontzertu Ekonomikoa bideratu izana. Ze, arriskua ez dago estatu mailan European baizik. Guk ezin duguna da gure bidea perspektibatik galdu. Non irakurri duzun eta nortzuk esan dituzten horiek jakin behar da. Kritikak bere lekuan jarri behar dira eta; baita Gobernu

eta kritiken egileak ere.

■ **Adibidez, EAJko EBBren Xabier Arzalluzek, EAEk ez duela bere sistema propioa gartzeko gaitasunik esan zuen.**

Ez, ez. Denek anplifikatu izan dituzte Xabier Arzalluzen hitzak. Gogora dezagun kontestua apur bat. Guk hamabost egunetan lortu genuen aurrekontuaren akordioa EHgaz, eta beste aldetik, Espainiako Gobernuagaz Kontzertuaren akordio fiskala. Alde batekoek, aurrekontuaren akordioa kritikatu izan zuten EHren inposaketa bat izan zela esanez. Oterantzean, beste parteak, Kontzertuaren akordioa lortu genuelako, zuk erabili duzun «pasteleo» edo antzekoa erabiliko zuten gu kritikatzeko.

Xabier Arzalluzen berbak dagoz bestalde, bi aldeek anplifikatu dituzte bere hitzak. Xabier Arzalluzek gauza bi esan zituen: bat, akordioa ona zela; bi, Espainiako Gobernuari kritika egin zion bere oportunitate politikoagatik, baina ez akordioagatik beragatik. Beraz, gauza bakoitza bere lekuan ipini behar da.

■ **Edozein modutan ere, arau foralen egokitze bat eman izan da azken akordioaren ondoren. Ez duzu uste?**

Ikus dezagun arazoa bere testuinguru historikoan. Kontzertu Ekonomikoari buruz orain urte bi lortu zen akordioa oso garrantzitsua izan zen, azkenean kontzertuaren konpetentziak gaintu zirelako. Elkarleen Zergen konpetentzia PFE Zera eta Zerga Berezien eremura zabaldu ziren orduan. Alegia, orain dela hamabi urte Espainiako Gobernuak bultzatu zuen dinamika —helegite edo errekurtsuaren dinamika— ezegonkortasun juridikoa eta politikoa eragin zituen. Duela bi urtetako akordioagaz eta aurtengo akordioagaz apurtu dugu errekurtsuaren dinamika. Kontzertu Ekonomikoa bide onean ipini dugu hemendik urtebete barru berriro ahal izateko. Dinamika hori bukatu da, eta azkenean 2.000. urtean lasaitasun handi batez sartu ahal izan gara. Behar genuen segurtasun juridikoa lortu dugu gure harremanen eta neurrien garapenean.

■ **Beraz, ziur zaude soberania fis-**

USANSOLOKO ALABA AUSARTA

*Eusko Jaurlaritzako
Lehendakariordea eta Ogasun
sailburua izan aurretik, EAJren EBBn
idazkari gisa eta Legebiltzarrean
parlamentario lanetan trebatu zen.
Zuzenbide Ekonomikoan lizentziatua
da Usansoloko senide jeltzale baten
alaba hau. Oso atxikia da bere herriari.
Hedabideetan serio antzean agertzen
bada ere, pertsona atsegina, adeitsua
eta komunikatzailea agertu zaigu.
Erretzaile porrokatua da.*

kalak ez duela porrotik egin?

Ez. Soberania fiskalak ez du porrotik egin, soberania fiskala finkatuta dagoelako. Orain urte biko eta azken akordioan arau bi besterik ez dira kendu. Elkarleen Zergak eta Zerga Bereziak Europa mailan egon dira kuestionatuak eta zalantzan. Kontuan hartu behar da Europa mailan gure Kontzertua hamazazpi begiegaz ikusita dagoela. European armonizazio fiskalaren prozesua txarto dagoenez, errudun bat behar dute, eta gu gara horietan lehena. Arau biek ez dizkiete kalterik egiten elkarleen zergeri eta soberania fiskalari. Elkarleen zergetan, zerga-arintze edo degradazio tipoa ez da berdina gurean eta estatutuan mailan. Guk araudi bat daukagu gure ekimenentzako. Gure soberaniaren bitartez gure politika fiskala egiten dugu gure egoera ekonomikoa eta soziala zein den kontuan hartuaz.

Arau bi egon dira orain arte. Kreditu fiskala, inbertsio berezientzako —arau hau kritikaturia izan zen orain aspaldian; neurri kapitalista bat zela esanez—. Arau hori Europa mailan, orokorrean, zalantzan dago. Artikulu bakar bat da. Bestea Koordinazio Zentruena da. Ekimen edo arau hori ez dugu erabili eta arau hori Europako beste estatu guztientzako ere badago. Portaera eta kalteak neurtzeko modura ipinia da. Azken finean, arau horiek ez dira kendu Espainiar begira Europari begira baizik. Artikulu bi hauengatik ezin da esan gure soberania gutxitu dela European. Gure soberania fiskala guztiz ukitu barik dago Espainiar estatuari begira.

■ **INEMen datuen arabera 4.462 langabe gehiago daude Hegoaldean. Zein da lehehendakariorde gisa datu berri hauei buruzko zure balorazioa?**

INEMen datuak dira; datuok koiunturalak izan daitezke: urtarila txarto otsaila hobetoxeago. Guk gure datuak erabiltzen ditugu; EUSTATen datuak. Guk lau hilabeteko edo urteko perspektiba behar dugu gure Egonkortasun Hitzarmena neurtzeko. Lau urterako proiektzioa eginga dugu EAEko instituzio guztien artean. Gure azkeneko datuak iazkoak dira, eta hauek guk egin genituen prebisioko datuak baino hobeagoak agertzen ziren; dezima batzuk, baina

hobeagoak dira. Gure apustua langabetu kopurua % 15era jaistea da. Iazko azkenengo lau hilabeteen % 14,9ra jaitsi zen. Gutxi da, baina beheranzko joera da; langabezi tasa apurka jaistea perspektiba ona da.

■ **Eusko Jaurlaritzaren xedeetako bat**

■ **“Europaren armonizazio fiskalaren prozesua txarto dagoenez, errudun bat behar dute eta gu gara lehenak”**

soldata legea ezartzea da. Noiz lortuko da EAE Europaren mailan jartzea?

Soldata legea Eusko Legebiltzarrean dago ponentzia modura, planifikazioan. Bere bidea egingo du ponentzia horrek. Europa mailan badagoz neurri bereziak eta gu geu izan gara Euskadi mailan berauek sartzen lehenengoak. Baina neurriak estatu mailan hartzen dira tresna bi hauek edukita: enpleguko eta seguritate sozialeko konpe-

■ **“Gizarteak EHren bidea indarkeria barik dela ikusten badu, bere apustu politikoak aurrera egingo du”**

tentziak. Politika soziala egiteko tresna biak behar dituzu, ze, ez da soldata soziala bakarrik arazoa, baizik enplegua sortzea, enplegua berritzea, pentsioak ikustea edota gutxieneko soldata interprofesionala —zein mailetan eta zeinetan ez— ipintzea. Politika integral bat gauzatzea da kontua. Ez da bakarrik soldata soziala Europari begira jartzea, kontestu osoa hartu behar da kontuan.

■ **Zer moduz uztartzen dira Eusko**

Jaurlaritzaren programa eta EAJren azken ponentzia? Nahi baino gehiago tiratzen du alderdiak garai honetan?

Filosofia bat dago gauza bietan. Bate-tik, gu ez gara hutsetik hasiko. Estatuak gauza onak ekarri dizkio herri honi. Hori hola izanda ere, badagoz beste gauza batzuk zalantzan autogobernu mailan. Gobernua errelexionatzan ari da zer autogobernu mota prestatu behar duen herri honi zerbitzu politika egoki bat emateko. Autogobernuaren Liburu Zurian agertu dugu hori. Izan ere, Gernikako Estatutua egin zenean Europaren errealitatea ez zen gure buruetan, eta gaur egun, Europaren errealitatea gure egunerokoa da, eta hori kontuan hartu behar dugu autogobernuari begira. Azken batez, estatu mailan zer harreman mota garatu gura dugun jakitea garrantzitsua da. Prozesu honetan EAJk eta Eusko Jaurlaritzak bakoitzak bere bidea eta bere papera jokatzan du, baina koordinazioa itzela da bien artean.

■ **Nola irten daiteke hogeitaretan erabilitako egituratik oraingo marko juridikoaz hararago joateko?**

Nola? Bada, tresna juridiko batzuk ipintzen badira borondate politiko baten bidean eta borondate politikoa lortzen baduzu gizartean, lortu daiteke. Hori da bidea. Gizartearen nahia maila politiko-ramaten baduzu, tresna juridikoak ipiniko dira asmo politiko horien bidean. Formula magikorik ez dago, jakina.

■ **Martxoko hauteskundetarako inkestek bi diputatu gehiago ematen dizkiote EAJri; EHren estrategiaren ‘kontura’, nolabait esanda. Arerioek berriz ere esango dute zerbait.**

Hori inkesta bat besterik ez da. Gu herri txikia gara eta proiektu berezi bat dugu. Beraz, gure proiektua leku guztietan defenditu behar dugu, bai Madrilan bai Parisen bai New Yorken. Datoren martxoaren 12ko hauteskunde orokorrean norberak bere proiektua defenditu behar du. Horretarako botoa ematera joan behar da. EAJk gora egiten badu ongi, eta denek parte hartzen badute askoz hobeto. EAJren apustu politikoak eta proiektuak ez dute dudarik uzten momentu honetan.

◆ MIKEL ASURMENDI

JOSEBA OLALDE

■ **«Nire herrian jendea nahastuta dagoela ikusten dut».**

Euskararen estatua Ipar Euskal Herrian hutsaren hurrengoa da. Seaskako Ikastolak dira egungo euskarri nagusia. Iparraldearen barnealdeko tokian tokiko ikastolek egoitza dute arazo. 30 urte bete ondoren, Amikuzeko Ikastola bere egoitza berria eraiki asmotan ari da.

AMIKUZEKO IKASTOLA: GARAPEN ESKEMAREN ORENA?

■ Amikuzeko Ikastolan eskolak egitura prefabrikatueta garatu dira 30 urtez; gurasoek egoitza duinak nahi dituzte gaur egun.

Amikuze eskualdeko (Nafarroa Beherea) ikastolak abian jarritako sustengu kanpainaren hotsak ozenki hedatu izan dira Iparraldeko lau haizetara. Otsail honen lehen igandean Eñaut Etxamendi eta Arño Larralde bikote kantariaren taularatzearen karietara mila bat pertsona bildu ziren Aiziritze herrian. Ipar nahiz hegoko musikariek (Manex Pagola, Peio eta Pantxo, Niko Etxart, Anje Dualde, Mixel Etxekopar, Maite Idirin, Karlos Jimenez eta Javier Muguruza) eskainitako kantaldiak gaitzeko arrakasta erdietsi zuen. Amikuzeko ikastolaren lokal berriak eraikitzeke eginbidean bertze urrats bat. Biarnoarekiko eskualde mugakide den horretan euskararen geroa jokoan dago egun. Alta bada, baxe-

nafarrek, eskualdetik eskualdera, elkarri atxikitzen diote.

IRULEGIKO IRRATIA BIDELAGUN.

Amikuzeko Ikastolak eta Irulegiko Irratiak bat egin dute euskararen aldeko eginbidean. Irrati honek ohiko kanpaina zalbaldu du berriki, eta oraingo honetan ekimen bateratsua antolatatzatzea bururatu zaio. Irulegiko Irratiak herriaren irratia izatea du xede, eta entzulearekiko gertu garatzen da. Entzulea mintzakide nahi duen irratia honetatik noiznahi eta zernahiz hitz egin daiteke. Jendea informatua da tokiko gaitiaz; Amikuzeko eskualdeko euskal hiztunak irratia honen partaide izaki. Ikastolako lehendakari Mattin Irigoienek honela ikus ten du elkarlana: «Irulegiko Irratiak aha-

legin handia egin du azken urteotan eskualdean. Emankizun bat egin da bertako hainbat herrietako bizitza helarazteko. Kanpaina denboran irratia Donapaleuko merkatuan aritzen da ostiraletan».

AMIKUZEKO IKASTOLAK 30 URTE.

Amikuzeko Ikastola 1970an sortu zen. Mattin Irigoien antzerkigilea da egungo lehendakaria. 91 ikasle eta 6 irakasle ar dira bertako Haur Eskolan eta Lehen Mailan. Egoitzaren arazoa presente izan dute azken 30 urteotan. 1977an sartu ziren oraingo lokaletan. Ikasleen kopurua handituz joan ahala emendatu da prefabrikatueta kopurua ere. Egitura hauek zeharo zaharkituak dira engoitik. Artean, 1996an, Baionako Suprefeturako Seguritate Batzordeak egitura mota hauek ixtea eskatu zuen zituen arriskuengatik: «Seguritate Batzordeak konponketa minimoa galde egin zuen. Lanjer gehien zuten lokalak botatzatzea eta beste berri batzuez ordezkatzatzea eskatu zigun. Lokalen egoera ikusirik herrien arteko elkargora jo genuen, herrien mankomunitatera. Bi gauza erdietsi genituen: batetik, lanjerosena zena botatzatzea

Euskara sailaren babeslea:

**Hondarribiko herriak ere
Bai Euskarari**

eta behin-behineko aterabidea atzema-
teko prefrikatu berriak eraikitzea;
230.000 liberako (5.750.000 pezetako) fi-
nantzazioa erdietsi genuen horretarako.
Bestetik, beraiekin erreflexio berri bat
abiatu genuen ikastola berri bat eraikitze-
ko», adierazi digu Irigoinek.

Ikastola honetako gurasoak Ipar Euskal
Herrian garatzen ari den Antolakuntza Es-
kemari lotu zitzaizkion harrez gero. Hau-
tetsiek Ipar Euskal Herriko ikastolen egoit-
za berriak eta duinak beharrezko zirela
adierazi zuten publikoki eta printzipio
haiek betetzea galdatu zuten gurasoek.
Adostasun zabal bat izan du eskaera honek:
«Hautetsien deliberoaren beha gaude eta,
udaberrirako berantenez, arrapostu bat
espero dugu. Bestela guk geuk jarriko dugu
lehen harria, eta hartaz gure kontu hasi ere
ikastolaren egoitza berria eraikitzen.
Haien laguntza erdiesten badugu gure es-
kaera kausitua dugula erran nahiko du».

BENETAKO ORENA. Kostaparteko
herri eta hirietan lortu izan da udalerrien
finantzazioa. Ikastola hauek aurrekariak
izan dira; nolabaiteko adostasun juridiko
ofiziala erdietsi baitute. Barnealdeko ikas-
tolek eskaera berri egin izan dute. Alabaina,
ikastolak eskualdeka osatuak direnez herri
txikiak herriko etxeek ez dute lokal be-
rrien finantzazioa bere gain hartzeko ahal-
menik: «Euskararen ofizialtasuna ez izan-
nik, kargudunekin gure harremanak herra
eta diplomazia artean garatzen dira. Ga-
rapen Eskemaren kariatara emaniko hitza
bete beharko dute, edo jan. Gu urraska ari
gara. Funtsean nahikari politikoen ondo-
rio izanen da ikastola eraikitzea, baina
gerta daiteke ere asmoa bertan behera ge-
ratzea,» dio Mattinek.

Nahikaririk ez badago eta egoitza be-
rrietarako laguntza erdiesten ez badute,
administrazioak gurasoen ekimena gibe-
larazi nahi izan duela ageriko da. Kasu ho-
rretan, Garapen Eskema tresna baliagarri-
tzat jotzen dutenak salatzeke prest omen
dira guraso hauek. Frantses administra-
zioak hitzetik hortzera darabilen «dialogo
sozialak» euskararen arazorako ez duela
balio frogatuko da. Ekimen honen ukape-
nak Garapen Eskema gezur hutsa dela
egiaztatuko luke. Hots, hautetsiek erantzun
bat eman beharko liokete gizarteari, bestela
trufatzen direla pentsatu daiteke eta. Jean
Jacques Lasserre Kontseilu Nagusiko le-
hendakariordea da erantzule nagusia ●

◆ MIKEL ASURMENDI

Arturoren kaiera

A EREDUA BULTZATZEAREN ALDE

Nafarroako Eskola Kontseiluak lurralde honetako irakaskun-
tzaren inguruko txostena onartu du. Bertan gutxiengo kultu-
ralen integrazioan urratsak ematea, ikasleen partehartzea bul-
tztatzea edota irakaskuntza pribatuko enpleguaren egoera hobetzea aipatzen ditu,
besteak beste, baina benetan aipagarria dena A eredua bultzatzearen alde egiten
duen adierazpena da. Administrazioa, irakasle, guraso eta irakaskuntza elkarteak
biltzen dituen erakunde honek A eredua garatu beharra azpimarratzen du «izan duen
hazkunde eta onespenagatik».

“ORAINA EUSKARAZ DA”

Udalerri Euskaldunen Mankomunitateak (UEMA) AEKrekin batera antolatu duen
«Oraina euskaraz da» ikastaroak harrera ona izan duela adierazi dute bi elkarteok.
Herriarrek euskaraz idazteko eta irakurtzeko izan ditzaketen arazoak konpontzeko
prestaturiko ikastaro hauetan 77 lagunek eman dute izena. Batez ere UEMAko
udalerrietako zinegotzi eta alkateek jasoko dituzte eskolak.

JARRAIPEN BATZORDEA OSATU DUTE ALDERDIEK

«Bai Euskarari» akordioa sinatu zuten hamar
alderdi politikoez eta Kontseiluak jarraipen
batzordea osatzea erabaki dute. Lau lan talde
izango dira: lehenak, euskara ofiziala ez den
lekuetan ofizialtasuna lortzeko zer egin behar-
ko litzatekeen aztertuko du; bigarrenak, euska-
raren normalkuntzak behar dituen neurri poli-
tikoen inguruan egingo du gogoeta; hirugarrena, egitasmo instituzionalak eta gi-
zarte ekimenak uztartzeaz arduratuko da; eta laugarrenak alderdien barneko eta
kanpoko hizkuntz erabilpenean eman beharreko urratsak aztertuko ditu.

EUSKARAREN GIZARTE ERAKUNDEEN
KONTSEILUA

LANBIDE HEZIKETAN EUSKARAREN EGOERA

Lanbide Heziketan euskarak bizi duen egoera «negargarria» dela adierazi du Ikasle
Abertzaleak taldeak: Araba eta Nafarroan heziketa zikloen % 1 baino ez dago
euskaraz, Bizkaian % 2,04, Gipuzkoan % 10,2 eta Iparraldean ezer ez.

U r r e a

■ Ipar Euskal Herriko Garapen Kontseiluak,
Seaska, Ikas-Bi eta Euskal Haziarekin batera,
euskal hezkuntza sustatzeko bost proposamenetan
oinarritutako estrategia aurkeztu zuen iragan astean. Besteak
beste, irakaskuntza elebidunaren hiru ereduaren alde, euskaraz
eta euskara ikastearen abantailen promozio eta garatze kan-
paina handi baten egitea proposatzen da.

■ Nafarroako Gobernuak urtero euskararentzat
bideratzen dituen aurrekontuek etengabeko be-
herakada izan dute azken urteetan. Partidak apur
bat igo arren, aurrekontu orokorreko portzentaia ez dago
mugimendurik, azken hiru urtetako berbera da: % 0,34. Pro-
portzioan dirulaguntza ez da inoiz orain bezain txikia izan, eta
aurrekontu sail gehienak izozturik daude.

Gobierno de Navarra
Nafarroako Gobernua

I k a t z a

Garapen bidean dauden herrialdeetako milaka milioi pertsona txirotasun gorrienean bizi dira, neurri handi batean, herrialde aberatsei zor dieten eta ordainezina zaien kanpo zorraren ondorioz. Mugimendu zabal bat ari da eratzen, kanpo-zor horren deuseztapenaren alde.

HERRIALDE TXIROAK ITOTZEN DITUEN MAILEGU SISTEMA

■ Herrialde txiroenen kanpo zorra etengabe ari da hazten; herrialde aberatsak djira egoera honen onuradun.

Herrialde aberatsak geroz eta aberatsagoak dira, eta herrialde pobreak, berriz, geroz eta pobreagoak. Herrialde aberatsak dira herrialde pobreen kontura bizi direnak, eta, aldi berean, herrialde bakoitzeko aberastasuna gutxi batzuen artean kontrolatzen dute. Horren arrazoietako bat, abiadura beldurgarrian areagotzen ari den herrialde pobreen kanpo zorra da. Herrialde aberatsek ez dituzte garaiz eskuratzen beren kapitalak, eta herrialde pobreak horien interesak ordaintzera beharturik daude ur-

tez urte, geroz eta zor handiagoa sortuz eta gurpil zoro horretatik inolaz ere atera ezinik.

Egoera horren aurrean, nazioarte mailako elkartasunezko mugimendu bat ari da sortzen, eta, nahiz eta oso hasi berria izan, Euskal Herrian ere ari da indartzen. Mugimendu horrek pobreziaren mundializazioa, pobrezia emakumeengan erortzea, gizarte bazterketa eta herrialde pobreen kanpo zor ordaintezina salatzen ditu, eta horren guztiaren eragile gisa merkatu libre eta kapitalen zirkulazio libre. Emi-

graziorako eskubidea aldarrikatzen du, gizarte bazterketa salatuz, eta, zentzu horretan, gobernuei herrialde pobreen kanpo zorra deuseztatzea eskatzen die, horretarako herrialde bakoitzean erreferenduma bat egin dadila aldarrikatuz.

KANPO ZORRA: BI BILIOI DOLAR BAINO GEHIAGO. Garapen bidean dauden herrialde gehienek porrot ekonomikoa bizi dute, beren ahalmenak gaintitzen dituzten kopuruak ordaintzera beharturik daude, eta atzeratutako ordainketak or-

■ Kanpo zorra indargabetzeko erreferendumaren alde

Euskal Herriko eta Espainiako Estatuko hainbat elkarte, talde eta pertsona manifestu bat sinatzen ari dira, pobretutako herrialdeen kanpo zorra deuseztatzearen aldeko gizarte kontsulta bat egin dadin. Manifestu horren laburpen bat biltzen dugu ondorengo lerroetan.

Garapen bidean dauden hainbat herrialderen iraupena itoarazten duen kanpo zorra salatzen dute. Gaitz higuingarri hori amaiarazteko kanpo zorra erabat deuseztatze eskaria zabaltzen dute eta gizarte kontsulta edo erreferendum bat egitearen aldeko jarrera azaltzen. Hain zuzen ere, datozen hauteskondeekin bat etorritik, martxoaren 12an Espainiako Estatuko hainbat herri eta hiritan egingo da kontsulta hori, hainbat eta hainbat herritarri «*pobretutako herrialdeen kanpo zorra deuseztatzearen alde*» adierazteko aukera eman go zaie.

Manifestu horren arabera, gaur egun ez da hitz egiten zorraren krisiaz, nazioarteko finantza sistema ziurtaturik dagoelako eta hartzekodunek kobraketa bermaturik dutelako, garapen bidean dauden herrialdeek duten ordaintzeko gaitasunaren mailak ahalbidetzen duen neurrian. Zor hori, beren ustez, «*kolonialismo modu berri bat*

da». Orain, hegoaldeko herriak espoliatzeko, ez dago armada edo diktadore handien beharrik. Izan ere, iparraldeko herrialdeek —gu horien artean— beren eredu ekonomiko berriak demokratikoki eta, batzuetan, gainera, askatasunaren izenean ezartzeko modua ikasi dute.

Kanpo zorra, dio manifestuak, indarkeria tresna bat da, eta garapen bidean dauden herrialdeen aurka erabiltzen da. Zorra negoziatzearen ordaina subiranotasun nazionala eta herrialde horiei jokatibide neoliberalaren itzalean datozen eko-

■ **Espainiako Gobernuari pobretutako herrialdeen kanpo zorra deuseztatze exijitzen dio manifestuak**

nomiaren globalizazioa, liberalizazioa, pribatizazioa eta bizitzaren arautzaile bakartzat merkatua izan dadin onartaraztea da. Horren ondorio nabarmena «*herrialde horien eta, are larriagoa dena, bertako biztanleen erabateko babesgabetasuna da*».

Manifestuak azaltzen duenez, kanpo zorrak, Nazioarteko Moneta Fondoak

ezarritako Doitasunerako Neurriek, lehengaien prezioen beherakadak, produktu landuen prezio igoerak, espekulazioan, etekinen pribatizazioan eta galeren gizarteratzean oinarritutako finantza jarduerak, armagintzaren indartzeak, gerrek, errefuxiatuek eta ekoizpen sistemen suntsiketak «*giza eta ekologi arloko hondamendi globalizatua eragiten dute*».

Egoera globalizatu horri, era berean, erantzun globalizatua eman nahi diote gizarte elkarteak sareek. Abiapuntu gisa, kanpo zorra ordaintezina, legegaren aurkakoa eta inmorala dela adierazten da, eta, horregatik, manifestu hau sinatzen duten elkarte, talde eta pertsona guztiek Espainiako Gobernuari

pobretutako herrien kanpo zorra kitatutzat emateko exijitzen diote.

Azkenik, datozen hauteskondeekin batera gizarte kontsulta bat egin dadin bultzatu nahi dute, bide horretatik demokrazia partahartzailerako aukerak zabaltzen direlako, aldian behingo hauteskunde politikoak baino haratago doan herripartaidetza indartzen delako eta, azkenik, kontsulta horrekin batera doan kanpainari esker kanpo zorraren aurkako borrokaren inguruko sentiberatasuna eta gizaratearen salaketa areagotzen delako ●

■ Herrialde pobretutako beharginei soldata negargarriak ematen dizkiete, atzerrian errazago saldu dezaten.

daindu ahal izateko beste mailegu batzuk kontratatzea beste irtenbiderik ez dute. Horrela, geroz eta zor handiagoa pilatzen dute, eta eramanezina, ordaintezina eta bertirakoa bilakatzen da.

Garapenerako eragozpen larri bihurtu denetik zorrak izan duen bilakaera ikusi besterik ez dago. 1970ean, zorra 68.000 milioi dolarrekoa zen, herrialde hauek erabateko garapen aro batean murgildurik zeuden, eta 60ko eta 70eko hamarkadak itxaropentsuak izan ziren. 70eko hamarkadaren amaieran zorra 577.000 milioi dolarretaraino hazia zen. Zor hori eramangarria izan zitekeen, kontratazioaren neurriek bere horretan

jarraitu izan balute. 80koa garapenerako galdutako hamarkada bezala ezagutzen da. Zorra ordaintezina bihurtu zen, eta halako neurrietara iritsi zen non garapenerako eragozpen nagusi bihurtu zen. Hamarkada horretan, garapen bidean zeuden herrialdeek 1,3 bilioi dolarretako faktura ordaindu zuten, zorraren zerbitzuaren ordainetan (edo interesetan). Hala ere, hamarkadaren amaieran (90eko hamarkadan) zorra 1,42 bilioi dolarretara igoa zen. Gaur egun bi bilioi dolarretik gorakoa da.

Zorraren arrazoiak, nagusiki, hiru dira: herrialdeek egindako gastu ez-produktiboak, kanpoko arrazoiak edo zorpean dauden he-

herrialdeek kontrolatu ezinezkoak direnak, eta galerak gizarteratzeko politikak. Gastu ez-produktiboen artean, armei dagokienaz gainera, herrialde horietako elite boteretsuen luxuzko kontsumoak bildu behar dira. Kontsumo hauek, gehienetan, herrialde horien merkataritza-oreka hausten duten produktu inportatuak izan ohi dira, gerora nazioarteko maileguen bidez konpondu beharrekoak. Kanpoko arrazoiei dagokienez, lau aldiz biderkatzen diren interes moten igoera, lehengaien prezioen igoera eta kapitalen kanporatzea aipatu behar dira. Besteak beste, 1973ko eta 1979ko petrolioaren igoerek ere —lau eta bi aldiz handiagoa hurrenez hurren— zerikusi handia izan zuten. Horren guztiaren ondorioz, garapen bidean zeuden herrialdeek ez zuten beste irtenbiderik, dena geraraztea edo gerroz eta kanpo zor handiagoan sartzea.

Kanpo zorraren zenbaterainokoa adierazterakoan, ordea, are larriagoa gertatzen da galeren gizarteratzearena. 60ko eta 70eko hamarkadetan oso ohiko jokabidea zen Estatua agertzea agente pribatuei egin-

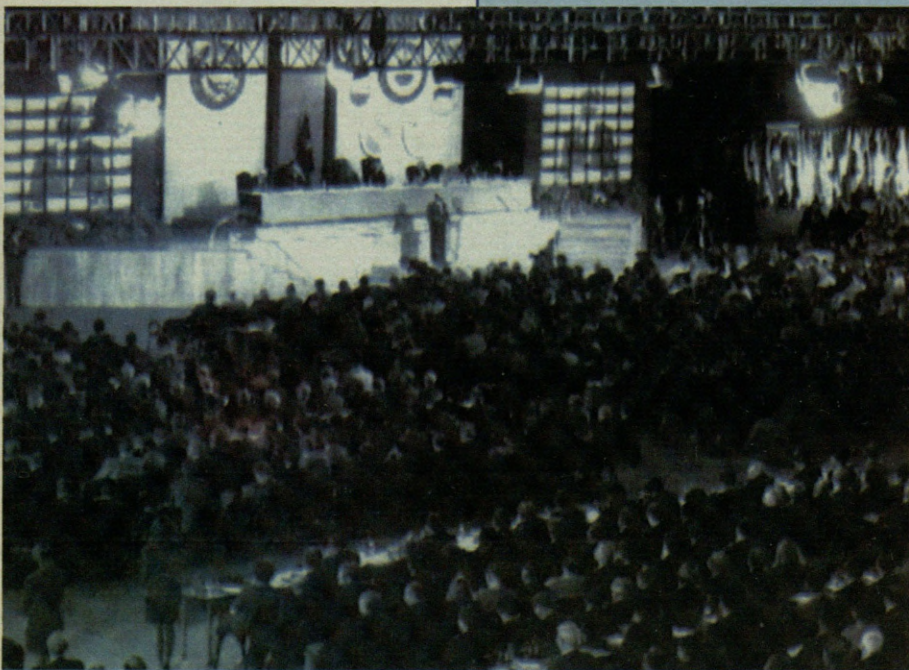
■ Euskal Herrira ere iritsi den kanpaina

Herrialde pobreen kanpo zorraren aurkako borroka nazioartean zabaldurik dago jadanik. Une honetan, mundu osoko 53 herrialdetan daude honelako kanpainak, hiritar guztiak arazo larri honetaz jabeazteko eta tokian tokiko gobernuek zorra deuseztatzeko. Herrialde hauen artean, dagoeneko, 17 milioi sinadura bilduak dira ekimen honen alde, eta horri Espainiako Estatuan bildu diren milioi bat sinadura inguru gehitu behar zaizkio. Euskal Herrian kanpaina honek oihartzun gutxi izan du orain artean. Hil honetan hasi da era antolatu batean funtzionatzen. Hego Euskal Herriko lau herrialdeetako bakoitzean talde dinamizatzailerak daude. Horren ardura dutenek sinadurak bildu nahi dituzte, elkartasunezko kanpaina honetarako. Nazioarteko mugimendu honetan oso ideologia eta ikuspegi ezberdineko

jendea bildu da, baina guztiek hartzen dute kanpo zorraren arazoa nazioarteko mailako lehentasun nagusitzat.

Gizarteari egiten zaion eskakizun hau kolektibitatearen iritzia, partaidetza eta erantzuna jasotzeko zabaltzeko, salaketa egiteko, aldarrikapena entzunarazteko. Antolatzaileek diotenez, «munduko herrialde gehienei jasana-razten zaion finantza esklabotzari aurre egiteko modua da». Zera gaineratzen dute: demokraziaren, justiziaren eta askatasunaren aldeko borroka da, giza eskubideen aldeko borroka, eskubide horiek zapalduta gelditzen baitira munduko biztanle gehienak txirotasunean eta bazterturik bizitzera beharturik daudenean. Azkenik, garapenerako, heziketarako eta bizimodu duin baterako behar diren oinarritzko baliabideen negoziaketa defendatzeko kanpaina dela azaltzen dute.

Mexikon zapatistek indigenen eskubideen alde egindako erreferenduma eredu harturik, eta Lleidan joan den udal hauteskundeetan egindako udal kontsultan arrakasta handiz burutu ondoren, kanpaina honen arduradunek Kanpo Zorra Deuseztatzeko Hiritarren Sarea eratu dute. Sare hau ari da gizarte kontsulta edo erreferenduma sustatzen, berau egitea posible den Espainiako Estatu eta Euskal Herriko hiri eta herrietan ●

■ FMik (argazkian bilkura bat) herrialde txiroak itotzen ditu bere politikarekin.

dako maileguen abal gisa, bai inbertsio produktiboetan eta bai merkataritzako trantsakzioetan. Horrela porrot egiten zuten inbertsioetan edo agente horien kaudimen gabezia kasuetan zor hori zor publiko bihurtzen zen.

Egoera hauek, besteak beste, ondorio larri bat daukate: kanpo zor hori murrizteko, herrialde aberatsek eta nazioarteko

finantza sistemak, Nazioarteko Moneta Fondoaren eraginez, egiturak doitzeko neurriak hartzen dituztela herrialde pobreetan. Gastu publikoa mugatzen dute, Administrazioako langile kopuru handiak kanporatuz, gizarte eta garapen proiektuetan murrizketak egiten dituzte, presio fiskala areagotzen dute...

Halaber, barne inbertsioaren murriz-

keta ezartzen dute, interes motak handituz eta maileguak mugatuz, lehiakortasunaren hobekuntza galeraziz, monetaren debaluaziora joz, eta, atzerrian errazago saltzeko, soldaten igoera bertan behera utziz. Azkenik, atzerriko inbertitzaileak sar daitezen ahalbidetzen dute, baldintza onenetan eta inolako kontrolik gabe. Horrela, herrialde aberatsen babesle den Nazioarteko Moneta Fondoak ezartzen dituen neurriek zorraren zama hiritar pobreenen bizkarrean uzten dute, gizarte programak eta gizarte zerbitzuak murriztaraziz, eta tarifa publikoak eta zeharkako zergak igoaraziz. Honelako neurriek arrazoiak ematen diote Eduardo Galeano idazleari: «Nazioarteko ekonomia da krimen antolatuaren adierazpen eraginkorrena» ●

◆ DANIEL UDALAITZ

PILOTAK DONOSTIAN JO ZUEN TXAPA AURRENEKOZ

Pilota desagertzera kondenatua zegoela ziotenak pesimistenak ziren. Esku pilotako enpresari batzuek pilotaren egoera oso osasuntsu ikusten dute; baikorregiak agian. Espainiako kirolekako lizentzia kopuruak begiratzuz gero, 22. tokian dago pilota, 20.194 lizentziekin. Futbolak ia 600.000 lizentzia ditu. Pilota astintzen dutenak ez dira baloia ostikoz jotzen dutenak adina, baina pilotalekuetan jokalariai badira. Aipatu pilotariak duela urte askotako (zenbat?) beste zaletu batzuei esker ari dira orain jokoan eta jolasean. Non zituzten jokorako hormak pilotari haiek? Iruñean, Bilbon ala Donostian? Iritzi anitz dago, baina artikulu honetan Gipuzkoako hiriburua nabarmenduko dugu, Urumea ibaiaren bokalea pilotalekuen sehaska izan baitzen.

Testua: Mikel Bringas.

■ Pilotak 20.194 lizentzia ditu eta «lehengusuak», tenisa, 82.570; badago alde pixka bat.

Gaurkotasun handiko gaia da pilotaren «osasun egoera»rena. Denbora asko ez dela hedabideetan irakurri eta entzun dugu pairatzen ari omen den krisiaren zurrumurrua. Gaur egun gizartean zabaldu den iritzia zalantzagabea da: «Pilota osasuntsu dago». Gure ustez, lehen guztia ez zen hain beltza eta orain ere ez da hain argia.

«Negarti»en artean Iztueta nabarmenduko genuke. Pilota jokoaren egoera tamalgarriaz kezkatzen zen. Bere ustez, oso denbora laburrean desagertzera kondenatua zegoen kirol hau. Baikortasunaren gailurrean berriz, esku pilotako enpresari batzuk daude. Pilotaren egoera ezin hobea dela aldarrikatzen dute, beren baieztapekin ezkerreko paretako esku pilota profesionalaren gorakada sozialean oinarrituz.

174 urte igaro dira Iztuetaren iragarpen haieztatik eta bizirik jarraitzen dugu. «Izan edo ez izan» ez da artikulu honen muina, azterketa sakonago bat egin behar da. Diagnostiko hau zehazten saiatuko gara

adierazle bakar bat erabiliz, gure ustez, pilotaren benetazko egoeraren nahiko adierazgarria dena: pilotari lizentzien kopurua.

Espainian pilotak beste kirolekiko duen egoerari lehen begirada bat ematea proposatzen dugu. Kirolen Kontseilu Gorenak argitaratutako datuei erreparatuz gero, 600.000 futbol lizentzien eta poloko 140en artean, 62 kirolekako zerrendan, pilota hogeita bigarren postuan dagoela ikusten dugu. 20.194 lizentzia ditu kirol honek.

Futbolak eta ehizak bakarrik dituzte 400.000 lizentzia baino gehiago. Bigarren talde batean, 100.000 eta 200.000 bitartean, saskibaloia eta golfa daude. 50.000 lizentzia gainditu baina 100.000 iristen ez diren artean judoa, karatea, arrantza, tenisa, atletismoa, eskubaloia, boleibola, mendi kirolak eta eskalada, neguko kirolak eta tiro olinpikoa daude.

20.000 eta 50.000 lizentzien artean, pilotaren aurretik daude taekwondoa, txirringularitza, urazpiko jarduerak, igeriketa, bela, petanka —ez dakigu zuei, baina guri,

kirol honi diogun errespetua aurretik argi azalduz, petanak pilotak baino 2.000 lizentzia gehiago izatea zeharo harrigarria egiten zaigu— eta patinajea.

Egia da ondorio zehatzagoak lortuko genituzkeela disziplina bakoitzaren kirol asoziazionismo maila ezagutuko bagenu, baina hala ere zenbaki hauek gure lekuan kokatzen laguntzen digute. Jende ugari ibiltzen da pilotan (bereziki modalitate errazenetan) gozamen hutsagatik eta ez dute kirol lizentzia bat izateko beharrik ikusten. Pierre Sabalok Frantziako Federazioaren egoeraren kalkulua egiten du bere «La pelote basque» liburuan. Guztira, 18.000 lizentziaz eta 60.000 benetazko praktikatzaile baino gehiagoz mintzo zaigu. Proportzio bera jarraitzen badugu, Es-

painian pilotarien benetazko kopurua 67.000tik gorakoa litzateke.

Kirolen Kontseilu Gorenaren datuetara itzuliz eta gure «lehengusu»ekin alderatuz, tenisaren oso azpitik gabiltza —82.570 lizentzia, pilotarekiko ahaidetasun historiko handia du; non dago eta non gaude—, eta distantzia handiagora jarraitzen gaituzte mahaiko tenisak (5.972), badmingtonak (3.828), padelak (3.515) eta squashak (1.404).

Espainiako pilotari lizentzien banaketa geografikoari dagokionez, zenbait burutazio gehitu nahiko genuke. Sei federaziok 1.000 bazkideen kopurua gainditzen dute eta seiren artean guztia % 84,5 banatzen dute: Nafarroa (3.124), EAE (2.562), Valentzia (2.178), Gaztela-Leon (2.063), Ka-

talunia (1.837) eta Madril (1.301). Besteen artean, bat bera ere ez da iristen 500 lizentziatara. Asturiarren kasuak arreta berezia eskatzen du, 55 lizentziarekin bakarrik (azken postuan dago) paletan eta pala motzean errendimendu bikaina lortzen ari baitira. Honek baieztapen hau zalantzan jarraza beharko liguke: «kantitatetik dator kalitatea».

Emakumearen partehartze urria datu garrantzitsua da eta hausnarketara bultzatzen beharko gintuzke. Espainiako Kirol Federazioan lizentzia guztien % 3 da bakarrik. Beste behin ere Frantziako Federazioa jarraitu beharreko eredua da; bere egoera itxurosoagoa da: lizentzien % 15 emakumezkoena da.

Bi federazioen konparaketarekin jarraituz, euskal partehartzea bi kasuetan antzekoa dela ikusten dugu. Hego Euskal Herriko lizentziek Espainiako Kirol Federazioaren % 41 esan nahi dute; FFPBn % 43 Ipar Euskal Herriatik dator.

Zenbat garen galdetuz hasi dugu artikulua. Kuantitatiboki erantzunda gelditzen da, kualitatiboki zuek erabaki: asko gara? Gutxi gara? Gu hau erantzutera bakarrik ausartzen gara: gehiago izan beharko genuke ●

Batzuen ustez «pilotaren kapitala»k Iruñea eta Bilbo omen dira. Donostian berriz Urumea ibaiaren bokalean pilotaren etorkizuna erabaki zuten kantxak bildu ziren.

URUMEA BOKALEKO PILOTARIAK

Euskal pilota mundu osoan zabalduz izan dela gauza jakina da. Baina zuetariko inork inoiz pentsatu al du non dagoen/zegoen euskal pilotaren sehaska? Ignacio eta Javier Uribarrik garbi azaldu zuten beraien iritzia. Bi autore hauentzat XIV-XVIII. mendearteko garaian Iruñean eta hortik aurrera Bilbon kokatzen dute «pilotaren kapitala».

Gure ustez guztiz eztabaidagarria da. Alde batetik ez ginateke ausartuko esatera XIV. mendean euskal pilota jaioa zenik. Bestaldetik, Donostia ahaztu egiten dute. Bilbo garrantzitsua izan bada Donostiaren eta zehatzago esanda, Urumea ibaiaren bokalearen garrantzia nabarmena izan da euskal pilotaren historian zehar.

Donostia bere osotasunean harturik oso leku estrategikoa dugu euskal pilotaren arloan. Atano III.a, Carmelo Balda, Donostia Trinketa eta auzoetako (Intxaurren, Antigua, Añorga, Igeldo, Zubietan, Alde Zaharra, Amara...) pilotalekuak ahaztu gabe, zalantzarik gabe Urumearen ibaiaren

□ Ez ginateke ausartuko esatera XIV. mendean euskal pilota jaioa zenik. Bestalde, Donostia ahaztu egiten dute

bokaleko pilotalekuak azpimarratu behar ditugu.

Bat edo bi kilometroko esparru txiki batean euskal pilotaren etorkizuna erabaki zuten kantxa batzuk aurki genitzakeen. Pilotaleku hauek banan-bana eta bertan izan-

dako hamaika pasadizo aurkeztuko ditut.

BOULEVARDEKO PILOTA JOKOA.

Kale honetan obrak egiten aritu dira, baina duela hilabete batzuk agerian izan zen. Garai batean plaza honetan jokatuak partida ospetsuenen artean Simonen semeak jokatu zuena azpimarratuko dugu.

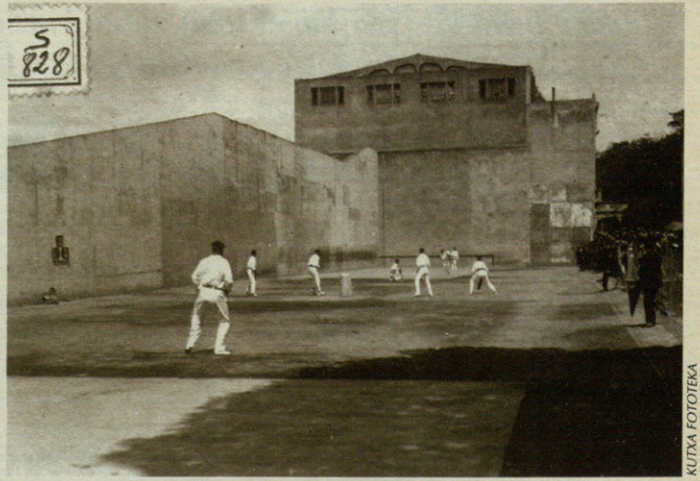
Asantza eta Perkain pilotari handiak eta Arraiozko Simon garraikideak ziren. Azken honen semeak, Bautistak, pilotari bezala

Simonen semea izena zuen.

Antonio Peña y Goñik kontatzen duenez, Simonen semeak, Bautistak, 1823an Donostiako harresien ondoko pilotalekuan bere bizitza baldintzatuko zuen partida jokatu zuen.

KUTXA FOTOTEKA

KUTXA FOTOTEKA

■ Urumea ibaiaren babesean, elkarrengandik oso gertu eta garai bertsuan, frontoi ugari zegoen Donostian (argazkian Atotxako irudiak).

BI KANOIKO PISTOLA PILOTALEKUAN. Pilotalekua lepo zegoen, alkatea buru zen, eta Bautistaren trebetasuna eza-guturik bere aldeko apustuak anitz ziren. Egun hartan Simonen semea ez zen argi ibili edota gogo gutxi zuela nonbait, partida galtzen zihoan. Ikusleen kexak Bautistaren kontra bideraturik ziren, hala ere Simonen semeak ez zuen kasurik egiten.

Azkenengo kintzea jokatu behar zutenean, berrogei eta huts, ondo jantzitako gizon bat harmailetatik atera eta Bautistarengana hurbildu zen. Bi kanoiko pistola bat erakutsiz zera esan zion: «Bautista, kintze hau galtzen baduzu, hemen bertan hil egingo zaitut».

Hitz hauek eta gizonaren ahoskatzeko ikaragarritzko patxadak Bautistarengan sortu zuten eragina sekulakoa izan zen. Segituan berak zekien bezala jokatzen hasi zen eta partida berdindu zuen. Hau zela eta, alkateak partida bertan behera uztea eta plaza hustea agindu zuen eta berehala bertan ez zen inor.

BAUTISTA AL ZARA? Simonen semea beldurturik, San Martin auzoko ostatu batera joan zen. Benta horretan, Simonen semeak bezala, Bautista izena zuen bigarren mailako pilotari bat zegoen berarekin ostatuan.

Pistoladun gizonak Bautistaren aztarna jarraitu zuen eta gaueko hamaiketan Bautista jokalariairengatik galdeginez azaldu zen ostatuan.

Bautistaren gela zein zen esan zioten; zoritxarrez ohe berean Bautista biak zeuden. Gizona, ilun zegoen ganbaran sartu, ohera hurbildu eta bere eskuak ukitu zuen lehenbizikoari horrela esan zion: «Bautista

al zara?». «Bai, Bautista naiz» erantzun zion.

Berehala tiro bat entzun zen eta gizon bat ikusi zuten ostatutik arrapaladan ateratzen. Bentako jendea bi pilotarien gelara igo zenean, Simonen semea onik aurkitu zuten. Beste Bautista, odolez blai, burezurra arras triskaturik ohean zetzan.

■ Bat edo bi kilometroko esparru txikian euskal pilotaren etorkizuna erabaki zuten kantxak aurki genitzakeen

Pistoladunak Simonen semea hiltzeko asmoz, izen berdinak nahasturik, errugabe bat akabatu zuen.

Biek ihes egin zuten: bai pistoladunak eta baita Bautistak ere. Nora joana ote zen lehenbizikoa, pertsona famatua eta gradua-

zio bateko militarra zena? Inork ere ez daki hori.

Bautista Frantzian babestu zen, eta geroago, Donostiako partiden baldintzen beldur, Habanara joateko untziratu zen. Bizpahiru urtez Habanako giro ilunenetan murgidurik bizi izan zen, baina halako gau batean, zaldiz etxera zihoala, ezezagun bat bere bila atera eta hil egin zuen. Han geratu zen gorpu, zelai erdian.

Era honetan hil zen hain ospetsua zen Simonen semea, pilota joko guztietako erregea. Bere izaera gorrotagarria hilketa baten arrazoi bihurtu zen eta beste hilketa batek tronutik kendu zuen.

Horrelaxe gertatu zen Boulevard-eko pilota jokoan izandako istoriorik xelebreena. Gertaera hau euskal pilotaren sehaskan, Urumeako bokalean, gertatu zen ●

URUMEA BOKALEKO PILOTALEKU ZAHARRAK

Atotxako frontoia (1877an eraikia) aditu batzuen ustez ezker paretako lehena izan zen. Orain, Atotxa inguruko eraikitze lanak direla-eta, pilotaren ondare zati bat suntsituta geratu da.

ATOTXA AURRI BIHURTUA

Aurreko atalean Donostiako Boulevard-eko pilota plazari buruz eta bertan Simonen semeak jokatu zuen partida ospetsuaz aritu gatzazkizue.

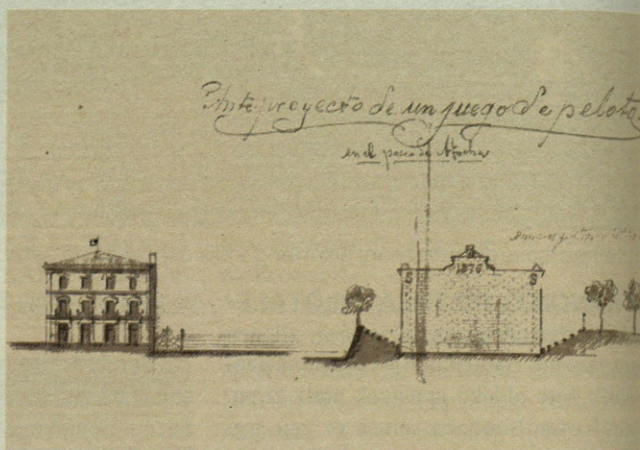
Oraingo honetan, Donostiako eta euskal pilotako historiaren pilotaleku garrantzitsuenetarikoa bati emango diogu txanda. Atotxako pilotalekuari hain zuzen ere, edo hobeto esanda, Atotxako pilotalekuei, bat baino gehiago izan baitira.

Atotxako frontoiak berebiziko garrantzia dauka. Ez da orain jorratzen ari garen eremu geografikoan, Urumea bokalean, bakarrik nabarmentzen. Euskal pilota beraren sorreran eta bilakaeran giltzarri izan da Atotxako frontoia. Izen handiko autore askoren ustez (Bombin eta Bozas-Urrutia-
ren aburuz adibidez), ezker paretako lehen pilotalekua da Atotxakoa. Beste batzuek, A. Peña y Goñik esaterako, blekako joko modernoaren jaiotza pilotaleku honetan kokatzen du. Eta ezin da ahan-tzi euskal pilota blekaren es-
kutik jaio zela baieztatzen dela.

1877. urtean eraiki zen eta orduz geroztik garai desberdinak bizi izan ditu. Alabaina, ez du jarraipenik izango. Estatu Batuetako Oregonen dagoen Jordan Valley frontoia monumentu historiko izendatu dute eta hemen berriz historia suntsitu egiten dugu iraganaren inolako

lekukotasunik utzi gabe. Duque de Mandas kalearen inguruan burutzeaz dagoen egitasmoa dela-eta, Atotxa pilotalekuaren azken aztarnak suntsitu dira. Era berean, euskal pilotak galdu du, kultur ondareak, alegia.

Aurreko orrialdean ikus daitekeen Donostiako planoan, Atotxako pilotalekuaren kokapena agerian da, Urumea ibaitik metro gutxi batzuetara. Donostiako Udal Artxiboan pilotaleku honen expedientetan aurki dezakegunez, eraikitze prozesua luzea izan zen. 1876ko ekainaren 28a har-

■ Atotxaren aurreproiektua, ezker paretatik, baita aldagela eta kafetegiaren eraikina ere.

■ Pilotaleku irekiko ezker paretak 2 metro barrurago eraiki behar izan zen, Realeko futbol zelaian ez sartzeko

tuko dugu hasieratzat. Egun hartan, Goicoa arkitektoak aurreproiektua aurkeztu zuen. Planoa ikusita galdera batzuk datozkigu burura. Zertarako ezker paretatik txiki hori?

Zergatik luzatu zuten ezker paretak geroago onartu zuten proiektuan?

Beste pilotalekurik hartuko al zuten eredu gisa? Durango-koa ote? Euskal pilotaren historia istorioz beterik dago; Atotxan, ezker paretaren sorrera beste bat izango ote da?

Pilotalekuarekin batera etxe bat eraiki behar zen. Ber-

tan pilotarien aldagelak eta kafetegia egongo zen. 1877irko urtarrilaren 9an Anacleto Aranceguik aurkeztu zuen proiektuan trinket bat azaltzen zen etxe horren ondoan, baina zoritxarrez berak ez zuen enkantea irabazi. Ramon Mugicaren proiektua ateratzen garaile. Udaletxeak, Goicoaren aurreproiektuari oniritzia eman zion eta Trenbideko Elkar-

tearentzat beharrezko ziren lurrak lortzeko kudeaketa martxan jartzea erabaki zuen. Berehala, Trenbideko Elkartearen Zuzendariak 500 metroko lur trukearen eskaera jaso zuen. 1876ko azaroaren 2rako Trenbideko Elkartek jarritako baldintzak onartu zituen udaletxeak. Bi aste beranduago, eraikitzeke ezaugarriak eta aurrekontua zehaztu ziren.

EZKER PARETA LUZATZEKO GARAI. Eraikiko zen pilotalekuaren planoan antzeman zitekeenez, aurreproiektuarekin alderatuz, honetan ezker paretak luzexeagoa zen. 1877ko maiatzaren 21ean inaugurazioa egin zen. Maila handiko partida antolatu zen: Chiquibar eta Venancio Aguirreche, Lapico eta Eibarko Txikitoaren aurka. Pilotaleku honetan jokaturako partida guztien artean, bat azpimarratzekoa da, Billabonako besamotzak eta Eibarko Txikitoak elkarren aurka jokatu zutena. Ikusle ugari bildu zen partida ikusteko eta

■ Atotxako pilotaleku hau ez da existitzen jada.

Billabonako besamotza garaile atera zen 4 kintzeko aldearekin. 1882ko ekainaren 12an, ezker pareta luzatzeko eta igotzeko proiektua aurkeztu zen. Plano honetan ezker paretaren neurria ezagut dezakegu. Hasiera batean eraiki zena 38 metrokoa zen, geroko luzapenarekin 40 metrokoa.

1886an Carcer jaunak, aurreko udan izandako arrakasta eta kirol honen abantailak ikusita, pilotalekua txukuntzeko eta ustiatzeko proposamena egin zion udaletxeari. Urte berean, Lucio Gonzalez enpresariak Atotxako pilotalekua botatzeko beharra adierazi zuen, udaletxeari zuzendutako eskutitz baten bitartez. Arrazoia ulerterraza zen: urtebete beranduago Ategorrietako Jai-Alai irekitzeko asmoa zuen, beraz, ez zuen inongo lehiarik nahi. Hurrengo atal batean ikusiko dugunez, nahiz eta udaletxearen ezetza jaso, Jai-Alai pilotalekua guztiz arrakastatsua gertatu zen.

ATOTXAKO PILOTALEKUA ENKANTEAN. 1912ko azaroaren 27an, Atotxako pilotalekua eta ondoko etxea enkan-tean ateratzeko baldintzak adostu zituen Sustapen Batzordeak. 1913ko urtarrilaren 8an, Laffite jaunak aldaketa bat proposatu zuen. Enkantea urtarrilaren 25ean egingo zela, aldizkari ofizialean argitaratu gabe zegoela eta beharrezko epeak betetzeko aukerarik ez zegoela kontuan hartuz, erreklamaziorik egon ez zedin, enkan-tea bertan behera uztea eta deialdia egiteko proposamena luzatu zion Gobernadore Zibilarri. Honek astebete beranduago onartu zuen.

Laffiten iritzia jarraituz, deialdia otsailaren 6rako plazaratu zen, beste batzuen artean honako baldintzekin:
✓ Emakidadunak Ospitale eta Benefizentziaren alde gutxienez sei funtzio eskaini behar ditu. Ekitaldi horietatik hiru udan burutu beharko dira.

✓ Esleitutako proposamenak frontoiak gaur egun duen egoera hartzen badu kontuan, urtean hiru erre-bote partida eskaini beharko dira. Jokalariek aurreko klausulan jarritakoa kontuan hartuta, partidak abuztua, iraila eta urrian egingo dira ohitura den egun eta or-

■ Billabonako besamotzak Eibarko Txikitoari irabazi zion partida.

duetan. Esleitutako proposamenak frontoiaren gaur egungo lan eta eraldaketak hartzen baditu kontuan, erreboteko partidak joka daitezen ahaleginak egingo dira.

■ **Blekako joko modernoaren jaiotza Atotxako pilotalekuan kokatzen du autore anitzek**

Baldintzak lehen aipatutako berak izango dira.

✓ Onegintzazko errebote partidak ez di-

■ Atotxako pilotalekuan errebote partida.

renetan dauden ohiturak kontuan hartuta, emakidadunak ordaindu gabe sartuko diren ikusleentzat galeria erreserbatu beharko du. Edo bestela, une honetan frontoian dauden harrizko eserleku adina gorde beharko ditu.

✓ Emakidadunak udaletxe txit gorenarentzat beti lehenasunezko toki nahikoa gorde beharko du. Partida ikustera sartzeko txartelak bidali beharko dizkio inolako diru ordainik eskatu gabe. Deialdian bi eskaera aurkeztu ziren, Eusebio Carazorena eta Cándido Unzurrunzagarena. Azkenengo honek, Sociedad Fronton Kursaal Bilbainoren gerente zenak, irabazi zuen deialdia. Bere proposamenean, pilotalekuan aldaketa handiak aurreikusita zeuden. Pilotaleku zaharra zegoen tokian, beste bi pilotaleku eraiki behar ziren, bata estalia eta bestea irekia.

1.116 IKUSLERENTZAT FRONTOI ESTALIA. 1914ko maiatzaren 13an, pilotaleku estalia prest zegoela jokatzeko hasi berria eman zitzaion udaletxeari, eta hiru egun beranduago inauguratu zen. Bertan 1.116 ikusleentzako tokiak bazen.

Luis Bombinek idazten duenez, frontisa eta ezkerreko pareta lehengo pilotaleku zaharraren berberak ziren. Bertan artilleria koartela jarri zenean, pilotalekua desagertu egin zen. 1919ko udaletxearen ezohiko aurrekontuan 115.000 pezeta gorde ziren soldaduen egoitza eraikitzeko. Pilotaleku irekia eraikitzeko arazo batzuek egon ziren. Besteak beste, ezker pareta 2 metro barrurago eraiki behar izan zen, Realeko futbol zelaiaren ez sartzeko. 1914ko irailan pilotaleku irekian partidak jokatzeko hasi ziren. Bombin eta Bozas-Urrutiaren idazlanetan (aurretik aipatutako iturria) irakur dezakegu, pilotaleku irekia, 1923an txikiagotu egin zela. Ezkerraldeko orrialdean agertzen den argazkian gaur egungo pilotalekua ageri da —duela gutxira artekoa hobeto esan, obrak direla-eta jada ez baitago—. Alboko argazkian berriz, 1914an inauguratu zen pilotalekua ikus dezakegu. Argi eta garbi azaltzen denez, aurreko pareta bera da ●

Askatasun hiribideko trinketean aritu zen Azpeitiko Txikito iaioa. Gros auzoan, kale Berrian zegoen beste trinketa, orain Plaza Berri jatetxea bihurtu da.

AZPEITIKO TXIKITOREN ABILEZIA

Peña y Goñik kontatzen digunez 1881-1883 urte inguruan Donostiak bazuen trinketa. Bertan Pedro Arrese Igor pilotari handia bere ikaragarritzko botibolea erakutsiz esku-huska aritu zen. Gure ustez Peña y Goñik aipatzen zuena eta Bombín-ek eta Bozas-Urrutiak Askatasun hiribidean kokatzen zutena trinket bera da. Bitxi samarra da bere inaugurazioaren kontaketa.

Tiburcio izen handiko pilotaria eta Azpeitiko Txikitoren arteko partida antolatua zen. Lehenbizikoak xisteraz eta bigarrenak larruzko eskularruaz jokatu behar zuten. Baziren 6-8 urte xistera zabaltzen hasia zela. Trinketako partida izanik aldea nabarmena zen, hala ere Txikito atera zen garaile eta beste norgehiagoka luzatu zion arerioari: azken honek eskularruz jokatu behar zuen eta Txikitok, berriz, esku-huskaz.

Hurrengo egunean ikusle zaratsatsua ugarien aurrean, berriz ere Txikitok irabazi

zuen. Trinketara sartu ezinik zebilen jendeak barruko builaren arrazoia galdetzen zuen. Barrukoek Txikitoren harrigarritzko jokaldien azalpena kanpokoei oihukatzen zieten.

Bigarren trinketa, Gros auzoko kale Berrian, gaur egun Plaza Berri jatetxea den tokian zegoen. Bertako jabeak ikaragarritzko lana egin du trinketaren lilura osoa mantentzeko. Trinket honen berri L. Bombín-ek ematen zigun: «Donostiak ere joan den mendean bazuen trinketa. 1894ko datuen arabera, Marcelino Galarraga, Chorroch, zen nagusia. Gros auzoko kale Berriko eraikin batean zegoen. Gaur egun etxebizitza da».

Jatetxearen jabeak dioenez, Bombín oker zegoen, trinketa 1884. urtekoa baita. Gainera, trinketan bertan inoiz ez da pisurik egon. Garai horretako trinket batzuek bezala, honetan ere, teilatua eskuineko paretan zegoen eta prailea lurretik hasita eta konikoa zen ●

■ Groseko kale Berriko trinketa Plaza Berri jatetxea bihurtu da.

1887ko uztailean inauguratu zuten Jai Alai pilotalekua. Puntistak aritu ziren hasieran eta ondoren erremontistentzat frontoia luzatu egin zuten.

PUNTISTA HOBERENAK JOKOAN

Oraingo honetan, Jai Alai, pilotalekuaren historiari erreparatuko diogu. Pilotalekuaren izena: Serafín Baroja. Pío-ren aitaren asmakizuna da. Izen polit bezain arrakastatsua, handik aurrera pilotaleku askoren izena izan zen eta.

Jai-alai, estali gabeko pilotalekua, gaur egun izen bera daraman tokian zegoen. Peña y Goñik kontatzen digunez, 1887ko uztailean 3an inauguratua izan zen. Lucio González Iribarne enpresaria proiektuaren burua zen.

Hasiera batean, puntista nagusiekin osatzen ziren jaialdiak: Brau, Pedrós, Irún, Elícegui, Gamborena, Samperio, Portal...

Urte batzuk beranduago, erremonte jokamoldeko partidak jokatu ahal izateko, pilotalekua luzatu egin zuten. Bertatik pasa ziren erremontistarik onenak: Irigoyen, Arzamendi, Berolegui, Vega, Salsamendi, Pequeño de Elgoibar, Goicoechea, Larrañaga, Benavides, Egusquiza, Tacolo, eta abar. Palariek ere, beren txokoa izan zuten

pilotaleku honetan.

Besteen artean honako hauek aritu ziren: Chiquito de Gallarta, Amorebieta, Araquistain, Quintana II.a, Quintana IV.a, Jauregui, Perea, Izaguirre... ●

■ Jai Alain aritutako Portal puntista.

Urumeako bokaleko pilotalekuen errepasoa amaitzeko beste lau aipatzeko ditugu: Beti-Jai, Moderno, Urumea eta Gros. Partida bikainen lekuko, lehen biak suak hartu zituen.

SUAK ERE HARTU ZITUEN

■ Moderno pilotalekua 1905ean zabaldu zen eta Atotxakotik oso gertu zegoen.

Donostiako pilotaleku zaharren bildumari, artikulu honekin amaiera emango diot. Oraingo honetan, Beti Jai, Moderno, Urumea eta Gros pilotalekuen historiari erreparatuko diogu.

BETI-JAI. Rompeolas izena daraman tokian zegoen (geroago Príncipe antzokia izan zena). 1893ko ekainaren 22an inauguratua izan zen punta-boleako jaialdi batekin. Hogeitaz beranduago, erre egin zen.

MODERNO. Atotxako pilotalekutik oso gertu zegoen. 1905eko urtarrilaren 1ean zabaldu zituen ateak honako partidarekin: Urcelay eta Azkoitiako Txikitoa, Tacolo eta Baltasarren aurka. Goian, ezkerreko argazkian ikusten den bezala, eskuhuskako partidak jokatzen ziren hasieran, baina be-

rehala erremonteak hartu zuen txanda. 1933ko martxoaren 3an, Atano II.a eta III.a, Echave IV.a eta Urcelayren aurkako partida bukatzeaz zegoenean, bat-batean sutea piztu zen. Gertaera honen lekukoa izan zen Miguel Pelay Orozcok «Pelota, Pelotari, Frontón» liburuan ederki kontatzen digu.

URUMEA. 1936ko uztailaren 17an Isidro, Erdoza, Arnedillo eta Martín puntisten emanaldiarekin hasiera eman zitzaion. Bere neurriak hauexek ziren: Luzeran 54.20m, kantzaren zabalera 10.50m, frontisaren altuera 11m. Bertan 980 ikuslerentzako tokia bazen. Ramón María Lili kallean zegoen.

GROS. 1938ko maiatzaren 24an egin zen ate-irekitzea. Lau urte beranduago, buruz

■ Atano III. a pilotan ari zela hartu zuen sua Modernok.

buruko profesionalen arteko txapelketaren lehendabiziko finala pilotaleku honetan jokatu zen. Atano III.a Iraetako Txikitoaren aurka. Gaur egun Colon pasealekua izena daraman kalean zegoen. Pilotaleku txikia zen: 34 metrokoa luzeran eta 9.70 metrokoa zabalera. Raketistak ere, pilotaleku honetan aritu ziren ●

...ARGIA JOAN EGIN ZEN ETA
JOATEZ BAT, GARRASI IKARAGARRI BAT
ENTZUN ZEN GAZTELU OSOAN; ESKAILERETAKO
MAILAK KRAK EGITEN HASI ZIREN ETA TXIMISTA BATEK ESKAILERAK
POLIKI-POLIKI JAISTEN ARI ZENAREN AURPEGI BELDURGARRIA ARGITU ZUEN,
MAIORDOMOA ZEN. ARGIA ETORRI ZEN BERRIRO ETA ODOLEZ BETETA ZEGOELA IKUSI NUEN.
LABANA BATEN AHOAK DISTIRA EGIN ZUEN BERE ESKUTAN ETA ERREAKZIONATU ORDUKO HAREN GORPUA GAINERA ETORRI ZITZAIKAN

Distantzia guztietara irakurtzeko zailtasunak badituzu, hurbil zaitez MultiOpticasera.

lente
PROGRESIBORIK
onenak
VARILUX®

goza ezazu
egokitzen
BERMATUAZ

3 hilabete
ordaindu
ERREKARGURIK GABE

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 · DONOSTIA

www.multipticas.com Bezeroaren arretarako telefonoa: 900 34 35 36

Sagardoari buruzko bigarren atal honetan egurrezko eta altzairuzko upel herdoilgaitzen abantailak eta desabantailak aipatuko ditugu. Upelak garbitzea ere ez zaigu ahaztu. X. mendera ere jauzi egin dugu sagarraren lehen erreferentzien bila.

UPEL GARBIA SAGARDO ONAREN GARANTIA

Gerria okertu, jarri baxoa parean eta zorrotada barrura. Upeletik edalontzirako bideak ez du misterio handirik. Upela baldintza hoberenetan ez badago ordea, sagardoaren xarma hondamendira doa.

Upelen garbiketa adibidez, oinarrizkoa da. Ontziak ez baditugu garbitzen, muztioarekin egingo dugun sagardoa zoritxarreko ernamuinaz kutsatua suerta daiteke. Upel herdoilgaitzak erabiltzen baditugu, ez dugu garbiketa berezirik egin beharko. Merkatuko

edozein garbigarri —garbigarri guztiek mikro-bizitza hiltzen dute, dena den merkatuan herdoilgaitzak diren upelentzako xaboi berezia badago— erabil daiteke.

Azken hauek lan handirik ematen ez badute ere, garai bateko upelekin, egurrezkoekin, alegia, ez da gauza bera gertatzen. Egurrezkoetan arreta berezia jarri behar da garbiketarako orduan.

UPEL BERRIA. Egurrak gehiegizko erretxina eta polifenolak izaten ditu eta horiek sagardoari zaporea ematen diote. Komeni-

■ Euskaldun sagardozaleak zoratuta eta madarikatuta

Textos arcaicos vascos» liburuan Luis Mitxelenak dioenaren arabera, sagar edo sagarrondoei buruzko lehen idazkiak X. mendearen ondorengoak dira. Orain arte aurkitutako zitarik zaharrena 1014ko apirilaren 17an idatzitako euskal sagarrondoei buruzkoa da. Nafarroako Antso Handiaren diploma bat da eta Leireko Monastegiari dohaintza bat egiten zaio. Honakoa irakur daiteke (gaztelazkoaren itzulpena): «Eman eta eskaintzen dugu Hernaniko barrutian, itsas-ertzean, San Sebastian deitutako monastegi bat, bere lurrekin, sagarrondoekin, itsasuntziekin...». X. mendean jada sagardoa egiteko sagarrondoak lantzen ziren seinalea.

Santiago bideetako batek, —Franziatik zetozen bidaiariek heltzen zioten bide honi— Landak eta Pirinioak gurutza-

tu eta Ibañetako gainetik Orreagako bideetik jarraitzen zuen. Bidaiariek idatzita utzi zuten eremu hauek gurutzatzerakoan izan zituzten sentipenak, sagardoari eta sagarrondoei erreferentzia eginez. Aymeric Picaud-ek 1134 urte inguruan Santiagoko bidaiariaren gida idatzi zuen. Gida horretan esaten duenaren arabera, XII. mendean, Landetatik igarotzerakoan hondamena eta antzutasuna nabari zituen. Lurra laua zen eta hondartsua. Ogi, ardo, haragi eta arrain gabezia zegoen. Daxera eta Bordelera iritsita oparotasuna nagusi zela ohartu zen, ardoa eta ogia nahikoa zegoen. Baina Euskal Herrian sartu zenean ikusi zuenaren arabera, biztanleen ohitura basatien artean, beraien hizkuntza ulertezina omen zen garrantzitsuena. Herrialdea baso itxiz eta mendi altuz josita zegoen eta ez omen ziren existitzen ez ogi, ez ardo, ezta

bestelako elikagaiak ere. Hori bai, esnea, sagarrak eta sagardoa ez ziren falta.

1609an, Bordeleko parlamentuak bidalita, Euskal Herrira Pierre de Lancre izeneko pertsonaia araro bat iritsi zen. Honek inkisizaille gisa ehundaka lagun kondenatu zuen heriotzera. De Lancrek euskaldunak madarikatu eta bekatar bezala deskribatzen ditu, Jainkoarengandik urrun bizi direnak. Adan galbidean jarri zuena sagarra izan zela zioen eta bere sinesmenen arabera sagarra bekatuaren parekoa zen. Sagardoa sagarretik ateratakoa zenez, eta euskaldunentzat eksklusiboa zenez, euskaldunak zoratuta eta madarikatuta zeuden ●

Sagardogintzan erabiltzen den tresneria egurrezkoa edo herdoilezinezkoa da. Antzina egurrezkoak soilik erabiltzen baziren, orain ohikoena herdoilezinezkoa erabiltzea da.

► EGURREZKO UPELAK

Aspalditik ezagutzen dira, lehen besterik ez baitzegoen.

• ABANTAILAK

- Itxura tradizionala.
- Temperaturaren aldetik, konduktibitate txikia du. Oso ondo babesten du upela gelako tenperaturatik.
- Egurraren porositateak sagardoari arnasa hartzen uzten dio, epe luzera kaltegarria izan arren.

• ARAZOAK

- Garbitasuna oso zaila da. Ernamuinekin akabatzea guztiz ezinezkoa da.
- Egurrak zapore berezia emango dio sagardoari, upela zenbat eta berriagoa izan orduan eta zapore gehiago emango dio.
- Eguraldi epeletan egiten diren hartziduretan, temperaturaren aldetik duen konduktibitate txikiak barruko muztioaren temperatura gehiegi igotzea eragiten du, kaltegarria izanik sagardoaren hartziduran.
- Zainketa eta arreata handia eskatzen du.

► HERDOILEZINEZKO ALTZAIRUZKO UPELAK

Halako upeletan bi motatako xafak erabiltzen dira, kalitate desberdinekoak: Aisi-304 (%18 kromoa, %8 nikela, gainerakoa burdina) eta Aisi-316 (%18 kromoa, %8 nikela, %2 molibdenoa eta gainerakoa burdina). Bi xafa motak homologatuta daude, baina une honetan zalantzak daude Aisi-304-arekiko; sagardoarekiko zeharo geldoa edo inerteza izango ez ote den beldur dira. Beraz, gehien bat bestea erabili ohi da.

• ABANTAILAK

- Garbiketa eta desinfekzio erraza.
- Trasmisio termikoa oso ona da, xafaren loditasunari esker.
- Upelaren lekuaren ustiapena oso ona da.
- Egurrezkoa baino merkeagoa da.
- Ez du zainketa handirik eskatzen.

• ARAZOAK

- Ez du itxura tradizionalik.
- Duen konduktibitate onari esker, upela gelako tenperaturarekiko oso sentibera da.
- Garbiketa egiteko klorodun produktuak erabiltzen baditugu, kontu handiaz egin beharko dugu, altzairua kaltetu egiten baitute.

garria da merkatuan dauden produktu bereziak erabiltzea horiek gutxitzeko.

UPEL ZAHARRA. Komenigarria da metabisulfito potasikoa (honek ura usteldu gabe mantentzen baitu) nahastuta duen urarekin betetzea. Horrela, egurra puztu egingo da, honekin batera, barruko hormak urratzea ondo legoke.

UPELAREN EDUKIA GAIXO EGON DENEAN. Hurrengo urtean antzeko emaitzarik izan nahi ez badugu upelak dituen legamiak desagerrarazi beharko ditugu. Horretarako merkatuan badaude garbigarri bereziak. Orain dela gutxi arte kaustika-sosa erabiltzen zen, %2 uretan nahastuta. Orain ura soilik erabiltzen da garbiketa sakona egiteko eta ondoren, sulfitodun uraz desinfektatzen da upela.

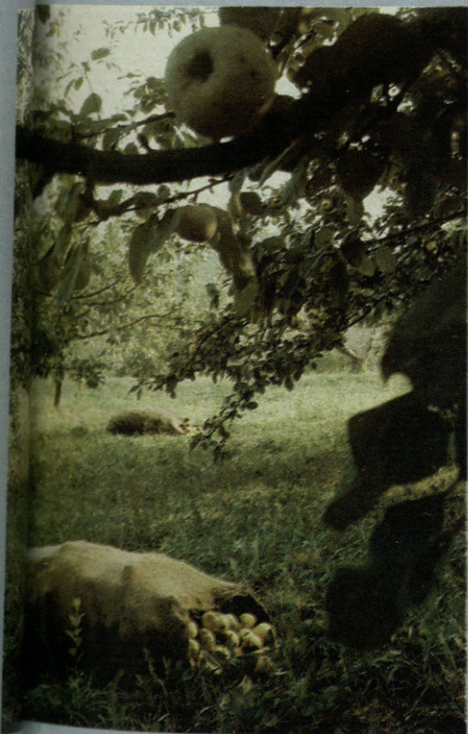
EGURREAN ONDDOAK DITUEN UPELA. Usain txarra ematen diote sagardoari. Desagerrarazteko soldagailu bat erabiliz onddo-gune hori erre arte aritu be-

har da. Gero urratu eta ondo garbitu.

USAIN TXARREKO UPELA. Usain txarra aurreko hartzidura okerra izan delako edota onddoak daudelako izan daiteke. Kasu bakoitzean dagozkion neurriak hartuko dira. Usain txarrak jarraitzen badu, klorodun produkturen bat erabiltzen da (lisiba adibidez). Askatutako kloroak usain txarra baztertuko du. Gero ondo ureztatu eta garbitu behar da.

Orokorrean, upelak hustu ondoren garbitu behar dira. Ondo garbitu eta mehetu ondoren, ernamuinak ez daitezen atera, komenigarria da antzua den atmosfera bat sortzea. Hori azufrea (2 g./hl.) errez lortzen da. Prozesu hau bi edo hiru hilabete barru errepikatu egin behar da. Antzina, garbiketa egin ondoren, kare bizia sartzen zen upela antzutzeko. Kareak zuzenean egurrarekin kontaktuan egon behar zuen, bestela ez baitzuen eraginik izaten. Kontu handiz garbitu beraz upelak, upel garbiak sagardo ona egiten lagunduko digu-eta ●

◆ JON GARMENDIA

ARAGOERA DUINTASUN BIL

Euskaldun askok ezagun du Aragoi, Goi Aragoi batez ere, mendizale ugariren abiapuntu izaten baita. Gailurretara igotzera, eskiatzera edo beste edozein helbururekin hurbiltzen direnetatik ordea, gutxik daki ibar horietan hizkuntza berezia daukatela, dialekto ugaritan banatua. Aragoera hizkuntza erromanikoa da, zenbaitek dioenez gainera, euskal sustratu baten gainean sortua. Aragoi osoan hitz egiten zen, XV. mendean Aragoik eta Gaztelak bat egin zuten arte. Ordutik aurrera, atzerapen handia jasan du. Urteetan zehar herri xehearen hizkuntzara mugatua, 1970ean hasi zen honen duintze prozesua. Aragoera ikastaroak antolatzen, hiztun zaharren hizketa moldeak mantentzen eta hizkuntza batua sortzen saiatzen ari da zenbait talde egun.

Testuak:

Urtzi Urrutikoetxea

Gutxi dira aragoeraz mintzo direnak, baina ez daude geldirik. Eta mendeko azken laurdenean egin duten lana handia izan da, beste herrietako hizkuntza borroken aldean itzalean egon balitezke ere. Baina atzerabidea handia izan da gaur arte, ondorioz, bere gain hartzeko borroka zaila zen. Zenbaitek bide horri ekin zion ordea.

Goi Aragoiko menditarrek gordetzen zituzten bitxikerien arteko beste baten gisan aipatzen ziren fablak orain dela gutxi arte, hau da, garai bateko aragoeraren azken dialektoak. Eta aztertu ere, hizkuntza ikuspegitik baino gehiago dialekto moduan ikertu izan dira. Franco Nagore hizkuntzalariak argi dauka ordea: «Dialektoa eta hizkuntzaren banaketa ez da beti zuzena, baina aragoera ez da gaztelaniaren dialektoa, Murtziako edo Andaluziako gaztelania izan daitezkeen legez. Desberdin sortu eta garatu diren

hizkuntzak dira, batek indarra hartu eta bestearen esparrua jan egin du, eta jakina, kutsadura ere nabarmena izan da oraindik aragoeraz mintzo diren zenbait eskualdetan, baina gaztelaniartutako eremu batzuetan ere aragoeraren eragin handikoa gaztelania erabiltzen dute».

■ Gazteen aragoerak ez du beren zaharren aberastasunik baina haiek ez duten militantzia eta gogo bizia agertu ohi dute

Ondoko mapan argi ikusten da aragoeraren egungo eremua eta jasangarria atzerabidea. Oraindik eremu zabalean mintzo da, hiztunak oso gutxi dira ordea, industriarik ezean eta mendiko bizimodu latzaren eraginez jendez hustutako lurraldea baita Goi Aragoi. Datu zehatzik ezean, hamar milatik berrogeita hamar mila bitarteko hiztun kopurua aipatu ohi da. Egiaz, badirudi hiztunen kopurua lehen zenbakitik hurbilago dagoela, eta hogeita hamar milaren bueltan legokeela ulertzen dutenena. Beti ere Goi Aragoiri gagozkiolarik, hau da, hizkuntzari eutsi dion lurraldeari. Izan ere, hustutako

■ Aragoera eremu zabalean mintzo da, baina hiztunak gutxi dira, mendiko bizimodu lat

DABIL

lurralde horietako hiztun asko industri gu-
neetara joan da eta Zaragozan adibidez,
Goi Aragoiko jende ugari bizi da. Hiztun
berriak ere ez dira ahanzi behar, Aragoi
osoan, Zaragoza hiriburuan bereziki, hiz-
kuntzaren berreskurapenerako taldeak an-
tolatu ohi baitira.

HIRU HIZKUNTZAKO NAZIOA. Bitxia
izan badaiteke ere, Aragoiko hizkuntzak
bizi du egun egoerarik latzena. Baina ez da
bertako hizkuntza bakarra, gaztelaniaz
gain, Herri Katalanekin mugakide diren
herrietan katalana hitz egiten baitute. Ara-
goera baino hegoalderago eutsi dio hiz-
kuntzari gainera. Ribagorza eskualdeko
alde bati dagokio katalana eta Goi Aragoi
hizkuntza bien arteko etena ez dago zehaz-
terik, erdibideko hizkerak baitaude. Bena-
barre herria da muga, hortik hegoaldera
muga zehatza da, erresuma kristauen he-
goalderanzko ibilbidearen erakusgarri
—Birkonkista deitu izan zaiona—.

Antzinako kontuak dira horiek ordea.
Egun, bizirauteko borroka ugari dituzte
Ligallo de Fablans, APLA, Xiloca, Noga-

ARAGOERAREN ATZERAPENA ETA EGUNGO EGOERAREN BALANTZEA

Aragoeraren atzerapenari dagokionez, garai batean aragoera Almeriara ere iritsi omen zen. Bertan oraindik ere badaude aragoerako nekazari eta herri hitzak: cardelina, fiemo, zaquia, sucarrar...Eta euskal jatorriko: suker, adibidez.

20 edo 25 urteren ondoren, 1996an
aragoeraren berreskuratze
mugimenduaren balantzea positiboa
da orokorki. Baina baditu oraindik
puntu negatibo eta gabeziak.

Alderdi positiboak:

- Aragoiko gizartearen informazio eta kontzientzia.
- Aragoeraren arautzea aurrera doa pixkanaka.
- Sormen eta argitarapen literarioa handitu da.
- Ikastaroen ondorioz, hiztun berrien kopurua handitu da.
- Azterketa eta ikerketarekiko interesa.

Alderdi negatiboak:

- Aragoera ama-hizkuntza duten pertsonen murrizketa.
- Aragoera batuaren onarpen urria.
- Institutuzioen laguntza lotsagarria.
- Onarpen ofizialik eza, autonomia-estatutuan ez baita onartzen.
- Komunikabideetan presentzia urria.

ra... eta gainontzeko elkarteek. Horren alde bat bistakoa da: Aragoi osoan aragoera ikastaroak antolatu eta hiztun berriak sor-
tzea, eta fablak —dialektoak— mintzo di-
tuzten ibarretan berriaz, galtzen ari diren
hiztun zaharren hizketa moldeak gorde eta
aztertzea. Izan ere, bizitza modernoan hiz-
kuntza gutxiagotuen patua
baitauka aragoerak berak
ere: eremu horietan ere gaz-
teen aragoerak ez dauka be-
ren zaharren joritasun edo
aberastasunik, baina haiek
izan ez duten militantzia eta
gogo bizia agertu ohi dute
hizkuntzaren alde.

Hizkuntza batua 70eko
hamarkadatik dator. Conse-
llo da Fabla Aragonesa sortu
zenezan Huescan, fablen gai-
netik bizitza modernoari txertatu eta elkar
ulermena ahalbidetuko zuen koina egitea
erabaki zuten. Gainera, hiztun berrien ga-
koa horrela konpondu zen. «Bestalde, ez
zen eredu zurrunik hartu. Egun ama-hiz-
kuntza fabla duten idazle gazteek adibidez,

beren fablaz idazten dute, baina hizkuntza
osorik ezean, aragoera literariotik hartzen
dute bestela gaztelaniatik hartu beharko
lituzketen baliabideak», dio Francho Na-
gore Conselloko lehendakariak.

Geroz eta gutxiago badira ere, oraindik
ez dute denek aragoera batua onartu: «Bi
alde daude hor, hiztun zahar
batzuek zentzu tradiziona-
lista batean arriskua ikusten
dute batuan, fablak desa-
gertuko ote diren, desager-
tzeotan gaztelaniak desa-
gertaraziko dituela ohartu
gabe. Beste alde arrisku-
tsuagoa da, unibertsitateko
hizkuntzalariena, horiek ez
dute ezer jakin nahi aragoe-
raz, eta beti ibar bakoitzeko
hizkera aztertzea mugatu
nahi dira, inolako ezagupenik gabe».

Autonomia Estatutuak hizkuntza aldaerak zaindu beharra aipatzen du, baina horretara mugatzen da

**EZAGUPENAREN ALDEKO BO-
RROKA.** Erabat gutxitutako hizkuntza
izanik, onarpenaren borroka basamortuan
oihu egitearen antzekoa da. Aragoiko Au-

aragonez jendez hustu baita Goi Aragoi.

■ Lanuza 1975ean desjabetu zuten. Egun, lehengo jabeek bertako etxeak erosten dituzte.

tonomia Estatutuak erkidegoan dauden hizkuntza aldaerak zaindu beharra aipatzen du, baina horretara mugatzen da. Egun, ez dago inolako eredurik, errepide-seinale edo antzekorik, aragoeraren berri ematen duenik.

Administratziotik laguntzak-eta bide-ratu izan dira, baina txikia da orain artean

egindako lana. Literaturak bere bidezka jarraitzen du, zenbait udalek antolatzen dituen lehiaketei esker. Iaz gainera, orotara, oso urte ona izan zen liburugintzan, 20 liburutik gora argitaratu baitzen. Aurten ez omen dira horrenbeste izango, «*baina azken urteetako batez bestekoari eutsiko diote, hamabosten bueltan egongo dira*», Franchi Nagorek aipatu duenaren arabera. Orain arte poema, ipuin eta ikerkuntza zenak alor berriak ere baditu gazteei esker. Zaragozan adibidez, fanzine eta komikigintza ere landu izan dituzte, horrela kutsu modernoagoa eman diote hizkuntzari.

Onarpen ofizialak eta irakaskuntzak une historikoa izan dezakete datozen urteotan, aspaldiongo eztabaidaren ondoren irtendako adierazpenak gauzatuz gero. Badaude egitasmoak aragoeraren eremua mugatu eta

ingurune horretan aragoerak estatusen bat izan dezan. Era berean, irakaskuntzan txertatzeko helburua ere hor daukate. Baina hori gauzatu bitartean, aragoeraren jatorrizko hiztunak hil egingo dira, eta gazteagoek, kontzientzia handiagoz behinik behin, hizkuntzaren alde jarraituko dute diglosiak irensten ez baditu ●

■ Goi aragoiarrek gordetako bitxikeri gisan aipatzen ziren fablak oraintsu arte.

Asoziación de Profesores de Lengua Aragonesa (APLA) irakasleen elkarteko burua da Franchi Rodes. Aragoeraren inguruan irakaskuntzan gehien ibilitakoa da berau. Gainera, aragoeraz eginiko lehen testu liburua sortu zuen.

FRANCHO RODES: "HEZKUNTZAN AUKERA EZIN HOBEA DAUKAGU"

Aragoeraren inguruan jardun duzu hainbat urtetan. Zein da hizkuntzaren egungo egoera?

Hedapen sozialean aitzina egin da, hiztun berri kopuruan; ama-hizkuntza zutenak hiltzen ari dira ordea, eta maila instituzionalean ere ez da gehiegi egiten aitzina. Autonomia Estatutuak hizkuntz-moldeen babesa aipatzen du, baina honek oso kutsu protekzionista dauka, eta ez dago hizkuntz politikarik.

■ «*Lizons da fabla aragonesa*» irakaskuntzako materiala sortu zenuen, aragoeraz lehena.

Hainbat irakasle taldek urtetan egindako lanaren emaitza izan zen, materialik ezean bakoitzak berea sortu du eta bateratu beharra ikusi genuen. Samianigoko —Sabiñanigoko— irakasle zentroak eta Con-selloak elkarlanean egiteko aukera izan

genuen eta horrela egin genuen, kontuz, aragoerazko merkaturik ez baitago eta beraz, ikas-maila bat baino gehiagorentzat baliagarria gerta zedin. Lehen hezkuntzaren amaieran eta bigarrenaren hasierako ikasturteetan erabiltzeko da.

■ **Eta irakaskuntza zertan dago beraz?**

Aragoiko Diputazioak eta Espainiako Hezkuntza Ministerioak komenioa egin zuten katalana irakasteko; ez da akordio

bikaina baina gurea baino hobea da, aragoerak promesak baino ez baititu. Aurreko gobernua eskolak proposatu zituen, udal irakasleak kontratatzen zituzten eta Diputazioaren dirua jasotzen zuten. Inolako eskumen gabe zebiltzan, eskolaz kanpoko orduetan Chaca, Biescas, L'Ainsa eta Benasen, egun erdiko lanean eta herriz herri. Hezkuntza eskuduntza Aragoi eskuratu duenetik ez dago komenio baten beharrik eta hortaz erregularizatzeko aukera ezin hobea da, bai katalanarentzat baita aragoerarentzat ere. Gaur Samianigon adibidez, ez da deus. Hasierakoa murrizten joan zen, urte bat gehiago eutsi genuen: Aragoiko Gobernuak ikasgai bati izena aldatu zion eta guk izena bai baina edukia ez genuen aldatu. Aragoiko kulturaren baitan hizkuntza-eskolak ematen genituen, hurrengo urtean edukiak ere aldatu behar izan genituen ordea ●

Consello da Fabla Aragonesako lehendakari da Franchu Nagore, 1976an elkarte sortu zenetik. Hiztun berria da, eta fablak batzeko ahalegin garrantzitsua egin du. Chunta Aragonesista —CHA— alderdi abertzaleko militantea ere bada.

FRANCHO NAGORE: "BATERA JOAN BEHAR DUGU"

Gaur arte erabili izan dute ikasleek Franchu Nagorek 1977an kaleratu zuen «Gramatika», bosgarren edizio berritua batez ere. Egun Huescako Magisteritza Eskolan —Zaragozako Unibertsitatekoa— eskolak ematen ditu.

■ **Gobernu aldaketa egon da Aragoiko Diputazioan azken hauteskunde on-dorioz. Aragoera hizkuntza-rentzat aurrerapausorik eka-rriko al du aldaketa honek?**

Itxaropena behintzat badau-kagu. PSOEko Marcelino Iglesias da orain lehendakari, Aragoiko Alderdi Erregionalistaren —PA-Ren— laguntzaz, eta hasieran ele eder anitz izan dira. Orain ele ho-riek betetzea da kontua, lehen ere PP-PAR gobernua egon zelarik entzun baikenituen. Baina tira, Iglesias Ribagorzakoa da, katalan hiztuna eta hasieran behintzat sen-sibilitate berezia agertu du.

■ **Zeintzuk dira epe laburrean dituzuen erronkak?**

Hezkuntza sailekoekin izan-da-ko lan bileretan adibidez, jarrera positiboagoa sumatu dugu. Aur-tengo ikasturtean zaila bada ere, datorren urterako irakasleen egoera erregularizatzeko xedea daukate. Iaztik hezkuntza esku-mena dauka Aragoiko Diputa-zioak eta orain arte Madril, Aragoi eta udalen artean egon den nahas-tea konpondu beharko luke. Ka-talanezko 30 irakasle izan dira orain arte eta aragoerazko lau. Le-

begira bestelako ikasgairen bat aragoeraz ematekoa ere bai.

■ **Gainontzean, zein egoera juridiko dauka aragoerak?**

Hizkuntzen legea ere laster egingo du-tela uste dugu. Aurreko agintaldian txos-tena prestatzeko eskatu zioten talde bati, neroni barne, eta hor dago abiapuntu gisa hartu nahi badute. Ez dut uste dagoen mo-

urteko adibidea. PPK egin zuen aragoeraren eskualdea mugatzeko legea eta hor dago geldia. Hortaz, onartu ondoren bideratu egin behar da eta ekonomikoki lagundu.

Horretarako onuragarria litzateke ara-goeraren elkarte aholkuemaileren bat sor-tzea. Katalanaren kasuan argi dago Institut d'Estudis Catalansek izan behar duela, ia denak ados daude horretan, Ribagorzan

Valentzian dauden antzeko erregionalista batzuk aurka egon arren. Baina aragoerarenean nork egin behar du lan hori administra-zioaren aitzinean? Guk, Conse-lloak, egin genezake, baina badau-de sentsibilitate guztiak ez lituz-keela bilduko diotenak, guk Ara-goiko osoan baina, batez ere, aragoe-ra mintzo den eskualdean egiten baitugu lan eta Zaragozan Ligallo edo Nogara bezalako taldeak dau-de, edo irakasleen APLA elkarte, eta beharbada denak biltzen gai-tuen erakunde berria beharko li-tzateke. Baina hori bai, elkarrekin joan beharra oso garrantzitsua da. Administrazioak, hain gutxi izanik eta elkarrekin haserre eta batasun-ik gabe ikusten bagaitu, jai dau-kagu. Zentzuz jokatzeko nahitana-hiezkua da eta bakoitzaren prota-gonismo xedea bazterrean utzi behar ditugu.

■ **Zaragozako unibertsitateko irakaslea ere bazara. Zein da giro horretan dagoen jarrera?**

Ikaragarria da, hemen baititu-gu etsairik handienak. Ni Filologia Hispanikoko departamenduan na-

go eta % 90 aurka ditut. Beraien iritziz, aragoera hizkera lokalak baino ez dira, Erdi Aroko aragoeraren arrastoak, eta ondorioz, ikertzea eta gordetzea baino ez dute nahi. Irakaskuntzaz, arautzeaz, ofizialtzeaz eta abarretaz ez dute deus entzun nahi ●

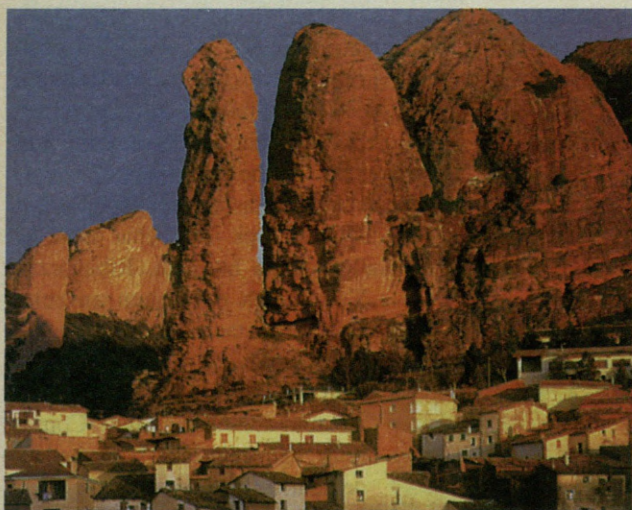
■ «Zaragozako Unibertsitatean irakasle gehienek aragoera ikertzea eta gordetzea baino ez dute nahi».

duan onartuko dutenik, baina zerbait behe-tik jota egin arren, izanen lukete PSOE, PAR eta CHAren babesa. Gertatzen dena da, legea garatzeko borondaterik gabe al-ferrikakoa dela eta horretarako, diruz hor-nitu behar da. Hor dugu duela laupabost

Aragoera hizkuntza erromanikoa da, baina euskal sustratu baten gainean sortu zela dio zenbaitek. XV. mendean Gaztela eta Aragoik bat egitearen ondorioz, gaztelaniartzea gertatu zen. Eta 1970an ekin zitzaion aragoeraren duintzeari.

EUSKAL OINARRIAN ERATUTAKO HIZKUNTZA

■ Aragoera piriniar haranetara mugatu zen XIX. mendean.

Aragoera hizkuntza erromanikoa da, auzokide dituen gainontzeko hizkuntza guztiak bezala, euskara salbu. Franchi Nagoerek euskal sustratu baten gainean sortu zela uste du, Pirinioetako zenbait tribu erromaniatu ahala, mendien beste aldean gaskoiarekin gertatu zen bezala. Aragoiko hegoaldean erromatarren aldetik tribu zeltiberiarrak egon ziren, eta horien eragina badago ere, eremu hori musulmandu egin zen. Erresuma kristauak hegoaldera hedatu ahala, Penintsulako hizkuntzek prozesu bera izan zuten, eta aragoera ere horrela garatu zen, katalanaren eta gaztelaniaren erdian. 27. orrialdeko mapan Aragoiko atzerakada ikus liteke, baina zenbait hizkuntzalarik Andaluziaraino hedatu zela uste du, Almeriako gaztelanian adibidez, aragoerazko eleak gorde baitira (eta zenbaitzuk euskal jatorria daukate).

XV. mendea arte beraz, Aragoi osoko hizkuntza izan zen, eremu zabalagokoa ere ausaz, eta Bartzelonan —Aragoiko erresumako hiriburu, egungo Aragoi eta Herri Katalanak biltzen baitzituen— gordetzen dira aragoerazko dokumentuak. Gaztelak

gusez idazten zutela esan arren, hau da, herriko hizkuntzan, gaztelaniatik bereizia zelako kontzientziarik gabe. Era berean, antzerkian arlotearen papera betetzen zuten fablaz hitz egiten zuten.

Atzeratze prozesua hego-mendebaldetik gertatu zen, eta iparrerago egon arren, zenbait eremu gaztelania-hiztunak ziren bitartean, ekialdean oraindik eutsi zioten aragoerari eta, zer esanik ez, katalanari. Egungo hizkuntza-muga iragan mendetik ezarrita dago gutxi gorabehera. Betidanik izan dituen auzokideen artean ohiko maileguak hartu eta eman izan ditu. Horrela, katalanaren eta gaskoiaren eraginaz gain —gaztelaniarena ere bistan da—, euskararena ere izan du, baina erronkaria desagertu zenetik, mendeetako auzokidetza eten egin zen.

Aragoera berriz, Pirinioetako zenbait ibarretara mugatu zen XIX. mendeaz geroztik, eta literaturak ere ez zuen etenik izan. Aragoera literariorik ezean, nork

eta Aragoik bat egitean ordea, berehalako gaztelaniartze prozesua gertatu zen, katalanarekin ez bezala. «1450eko dokumentuetan 'fillo' aurkituko duzu idatzita, 1510erako ordea 'hijo' dakar. Klase nobleek gaztelania hartu arren, herri xeheak hizkuntzari atxikita jarraitu zuen luzaro» dio Nagorek.

Aurrerantzean geroz eta nekezagoa da aragoerazko testuak aurkitzea. Hala ere, luzaro idatzi ziren, sarritan saya-

bere ibarreko dialektoan idatzi zuen, che-soz Leonardo eta Rafael Gaston eta Beremundo Mendezek, grausinoz Domingo Miralek, Tonon de Baldomerak, Carrerak eta Bardetasek, Escalonak belsetanez... 70eko hamarkadan ekin zitzaion, atzo goizean beraz, hizkuntzaren duintzeari. Lan eskerga egin dute dialektoen gaineratik hizkuntza osatzeko eta era horretan aztertze-ko. Ordura arteko hizkuntzalariek ibarretako hizkerak ikertu baitzituzten, batasunik eman gabe. Anchel Conte (*No deixez morir a mia boz* poema esanguratsuenaren egilea), Inazio Navarro, Elisa Garzia, aipatu Franchi Nagore, hizkuntzalari, idazle, militante... talde berri horretako kide dira. Mendeetako —eta orainoko— gutxiespenen gaineratik, Aragoiko hizkuntza nazionalaren ezagupenaren alde lanean dihardute, Ligallo de Fablans Zaragozako erakundeok dioten legez, beharbada Europako hizkuntza mehatxatuenaren aragoerak aurrerantzean jasan beharreko etena atzerapausuarena izan dadin ●

■ «Herri xeheak aragoerari atxikia jarraitu zuen».

ARANTXA URRETABIZKAI A

“EUSKAL IDAZLEOI GARRANTZIA GEHIEGI EMATEN ZAIGU”

*Asteburuan ezin izan du
EEIL-Euskal
Emakumezko Idazleen
Lantaldearen bilkurara
joan, amarekin igaro
baititu egun horiek.
Hondarribia neguan herri
lasaia da oso. Astelehen
eguerdia da eta bakarrik
dago etxean, etxe
argitsuan. Itsasoa bare
dago, laino. Bere nobelak
bezain intimoa da
hizketaldia, xumea,
errealista. Arantxa
Urretabizkaiaren bidaia
hitzetik bizitzara eta
bizitzatik hitzerakoa da.
Elkarriketa hau bukatu
eta gero bazkaria
prestatuko du, Pedro
Miguel Etxenikeri berak
egindako elkarriketa bat
transkribituko du, eta
arratsaldean umearekin
pizzinara joango da.*

ALBERTO ELOSEGI

■ «Literatura ez da ofizio bat niretzat, ofizioa bizitzeko lain ematen dizuna da, dirutan».

Emakume izateari garrantzi handia ematen al diozu idazterakoan, edo aitzitik, aspektu hori bigarren mailakoa besterik ez da Arantxa Urretabizkaiaarentzat?

Idazterakoan ez dakit, bizitzarakoan bai. Agian idazterakoan ere bai, baina ez diot nere buruari horrelakorik esaten. Iruditzen zait batek idazten duela denarekin, eta dena da: bere sexua, bere adina, irakurri duena, bizi duena, idatzi duena... gorpuz osoarekin idazten du, eta noski sexuak ere garrantzia dauka.

■ **Orain dela 20 urte esan omen zenuen emakumezkoek idatzitako literatura bakarrik irakurriko zenuela.**

Adibidez, hor ikusten duzun guztia (liburu ilara bat seinalatuz), eta beste aldean beste horrenbeste, denak dira emakumeek idatzitako liburuak. Pasatu nuen bi edo hiru urte hori bakarrik irakurtzen. Badakizu, irakurtzeko ohitura daukanak aukeratu dezake autore bat edo genero bat, ba, nik bolada luze batean aukeratu nuen hori. Orain ez, orain iruditzen zaidana irakurtzen dut. Baina pasa nuen denboraldi luze bat, zerbait bilatu nahian, ea bereizkuntzarik ote dagoen jakin nahian.

■ **Ondoriorik atera al zenuen?**

Bai, baina ondorio ezberdinak, esan nahi dut agian hemendik bost urtetara beste gauza bat pentsatuko dudala. Oraingoz iruditzen zait berez eta nahitanahiez ez duela sexuak batek egiten duen lana bereizten, gehiago bereizten duela jarrera ideologikoak (alegia, zeri ematen dion garrantzia batek bere bizitzan) sexuak baino. Gainera, geroztik, gertatu zait epaimahai batean lan egin izatea, eta ez da bereizten zer norena den. Ana Maria Moix lankide katalanak kontatu zidan behin epaimahai batean bi ipuin saritu zituztela. Esan zuten: A gizona, B emakumea. Plikak zabaldu eta justu alderantziz zen.

■ **«Koaderno gorria» zure liburuan agertzen al dira ama izatearen ardurak?**

Ez du zerikusirik. Nik hitzaldietan eta, beti esaten dut gauza bat dela amets bat egitea, adibidez liburu bat amets bat da, eta gero dator psikiatra bat amets hori interpretatzera. Nik ametsa daukat, eta ez naiz egiten dudana interpretatzeko gai. Hori irakurleak egiten du, eta irakurlea kritikoa bada edo psikiatra baldin bada are gehiago. Ez. Istorio hori nere barruan zegoen umea

izan baino lehen. Ez. Ez da horrela. Are gehiago, batzutan egin dezakezu lan bat hain zuzen umerik ez daukazulako, sentitu nahi duzulako zer sentitzen den ume bat daukazunean, eta zure pertsonaiak dauka ume bat eta zuk ez. Ordezkoa ere izan liteke. Ez dago nire esperientziarekin lotua. Orain bai, bitarte horretan nik ume bat izan dut. Nire bizitzan garrantzi handia dauka, idazteko orduan ez hainbeste. Adibidez, ez dut ipuinik idatzi, askotan eskatu dizkidaten arren. Umeak 9 urte ditu, eta orain ez hainbeste, baina txikitan semeari ipuin piloa kontatzen nion, errepertorio bat genuen: «ama, kontatu tornilloarena», eta tornilloarena; edo «kontatu txakurtxoarena, edo arrai txiki gorriarena». Eta ez dut bat bera ere idatzi. Niretzat esparru desberdinak dira.

■ **Idazle ofizioarekin zein harreman duzu?**

Ez da niretzat ofizio bat. Ofizioa niretzat bizitzeko lain ematen dizuna da, nork bere bizibidea irabazteko egiten duena, diruz. Niri literaturak ez dit dirurik ematen, edo ematen didana ba, agian, egun batetan gizona eta biok afari dotore bat egiteko, ez bizitzeko. Orduan niretzat gehiago da zaletasun handi bat, ez dakit nondik eta nora datorren zera bat, baina pasa litezke, kasu honetan bezala, 8 urte idatzi gabe... Komunikabideak bai dira nire bizibidea, hortik sortzen da nik irabazten dudana dirua, ez literaturatik. Une honetan «Zabalik»en elkarrizketa zentralak egiten ditut, astean behin Radio Euskadin saio bat egiten dut, «Diario Vasco»n astean behingo zutabearekin jarraitzen dut... Azken 20 urtetan hortik bizi naiz, ez literaturatik. Pasa dira

■ **“Sexuak ez du berez batek egiten duen lana bereizten, gehiago bereizten du jarrera ideologikoak sexuak baino”**

hamar urte liburu baten eta bestearen artean eta hurrengoan agian hamar ez, baina dozena erdi bat joango dira seguru, zeren bat joan da eta oraindik lerro bakarra ez dut idatzi... Buruan baditut bi liburu, eta oraingoz ez dakit nondik jo, batetik edo bestetik, bitartean lana egiten dut, eta tarteka... Buruan dudaretik argitaratzen den arte pasa litezke hamar urte, hurrengoan bi edo hiru. Hori da nire bizimodua.

■ **Nola lotzen dituzu kazetari eta idazle lanak?**

Primeran, ni oso trebea naiz gauza asko

■ **«Ez da erraza, baina askatasun handia**

batera egiten. Batzutan pentsatzen dut tarteka idazten duen etxekoandre bat naizela; beste batzuetan pentsatzen dut etxekoandre kazetari bat naizela; beste batzuetan idazle-ez-dakit-zer; segun eta zein momentutan. Batzutan ama izatea da gehien bereizten nauena, denbora gehien hartzen didana, baina beste bolada batzuetan alaba naiz beste ezer baino. Uste dut trebea naizela batetik bestera pasatzen, bai, lortu dut hori.

■ **Ez al zaizkizu gaiak agortzen?**

Ez da erraza, baina badira 20 urte horrela bizi naizela, ezer fitorik gabe. Iaz guztiz multimedia nintzen: neuzkan irratia, telebista

eta egunkariak. Aurten telebistarik ez, baina besteak dauzkat, eta bai, ideiak eduki behar dituzu, eta batzutan ere datak agintzen badizu, pasa dezakezu aste osoa gai hau...ez, beste hau... baina gero entregatu egin behar duzu, eta dagoena esan. Ez da erraza, baina hori bai, askatasun handia ematen dizu ordutegi bat ez izateak, zure kasa lan egiteak, eta niretzat askatasuna balio handiko gauza da. Geratu zaitezke gauean goizeko 4ak arte idazten, edo, mai-zago egiten dudana, goizeko 6etan jeiki eta lanean jarri. Ikasten duzu ere lan batek kale

ALBERTO ELOSEGI

«...dizu ordutegi bat ez izateak, eta niretzat askatasuna balio handiko gauza da».

egiten dizunean beste bat sortzen dela. Tarteka igoal pentsatzen duzu: ez da sortuko, aurtan ez dit inork deituko, baina orain arte bizitzeko lain lortzen dut. Ez da erraza. Lehengoan esan zidan Mariasun Landak berak beharrezkoa duela nominaren diru ziurtasuna eta baita kanpotik ezarritako ordutegi bat. Magisteritza eskolako irakasle da.

■ «Koaderno Gorria»n pertsonaiek ez daukate izenik. Ama «ama» da, eta beste lagunak L du izena.

Horrek bi arrazoi ditu: nik izen bat jartzen badiot pertsonaiari izenak izan behar du berezkoa, naturala. Orduan, nik 52 urte ditut eta bitarte honetan izen naturalak guztiz aldatu dira. Neska koxkorra nintzenean

eskolakideak izan zitezkeen Pili edo Loli. Orain ez dago ez Loli ez Pilirik. Orain dira Ainhoa, Aitziber... eta niri izen horiek ez zaizkit egiten berezkoak. Zaila egiten zait izendatzea. Nire pertsonaia guztiek inguruko izenak dituzte: lehengusu batenak, etxe azpiko batenak... niri naturalak egiten zaizkidanak. Hasieran Leire deitu nion,

baina arraro egiten zitzaidan eta L jartzen hasi nintzen. Gero beste arrazoi bat aurkitu nuen: liburuaren giro klandestinoan justifikatuta zegoen.

■ Giro klandestino hori ezagutu izan al duzu?

Inondikan ere, hor azaltzen dena behintzat. Franco garaian bai, baina desberdina zen, hau gerokoa da, eta ez dut giro horretako inor izan inguruan.

■ «Koaderno gorria»ko gogoeta bat: «Zer izango litzateke pintadak maitasunezkoak eta ez politikoak egiten dituen herri batean bizitzea...»

Caracasen sentitu nuen zera bat da, zeren han pintadak denak dira maitasunezkoak, eta ez dakit beste nor-

baitentzat, baina Euskal Herritik datorren norbaitentzat «paretak ez dira maitasunerako, paretak dira borrokarako» irakurtzea oso arraro egiten zitzaidan. «Amnistia osoa» ikustea normala zaidan bezala «Maite zaitut» ikustea ez da normala. Nahiago nukeen nik bat edo beste? Nik nahasketak maite ditut, orduan Jaungoikoa

□ **“Literaturak bizitzen laguntzen du, xamurragoa egiten du bizitza, makulu bat da. Jendearentzat, baina, makulua telebista da”**

H a m a r r e k o a

NEREA AZURMENDI

«Nire etxekoandrea. Preziatzen dudana lan bat eskaini zidana».

ITXARO BORDA

«Beste aldekoa. Emakumeen bileretan parte handia hartu du»

GABRIEL ARESTI

«Ezagutu nuen lehenengo idazle ospetsua. Bizitzan gauza askotan hobea izaten lagundu zidana»

RAMON SAIZARBITORIA

«Euskal idazleen artean gehien miresten dudana. Bakar bat markatu beharko balitz, bera da hoberena»

PAKO ARISTI

«‘Juez y parte’ izaten dena. Idazle gisa lankide bati sekulako jipoia emateko gauza izan zena eta gero horretaz hitz egin nahi ez duena»

JON JUARISTI

«Hausnarketa egiten laguntzen didan pertsona bat»

IBON SARASOLA

«Bizitza pertsonaletik aparte, nire irakurle eta epailea. Berari pasatzen dizkiot lehenengo nire lanak»

MARI KARMEN GARMENDIA

«Ez naiz berarengandik oso hurbil sentitzen; gure bizitzak ez dira berdinak izan. Esan beharko nukeena ez nuke esan nahi»

AMATIÑO

«Jefe gisa oso ona. Askotan lana eskaini izan didana»

LAURA MINTEGI

«Lankide izugarri langilea. Gauzak lanaren menpe jartzeko gauza dena»

ALBERTO ELOSEGI

■ «Nik bandarik ez daukat, 'outsider' bat naiz, zentzu horretan eta beste askotan».

banintz eta aukera banu, izango litzateke nahasketa bat, hormak lirateke maitasunerako, borrokarako, eta nahi duzunerako. Hau edo hura balitz? Ba hau.

■ **Borroka politikoei buruz nolako bizi-penak izan dituzu? «Egin»en izan zinen hasiera hartan, ezta?**

Bai, baina «Egin»en izan nintzen guztiona zenean, gero guztiona ez, zenbaitzuen baizik bihurtu zen. Niretzat politikak garrantzia du eguneroko bizitzan. Ez

agian politikak zentzurik estuenean, baina politika bada elkar gaitezen bizitza edo bizimodua hobetzeko. Nik ez dut paso egiten politikaz. Ez naiz inongo alderditakoa, nire botua Euskal Herri osoan hauteskunder hazteakunde aldatzen den bakarrenetakoa da, zeren besteak ez baitira aldatzen. Nirea beti aldatzen da, beti ere ondo pentsatu eta gero.

■ **Gaztetan Lur taldean ibili zinen. Ez al zaizu deigarria iruditzen idazleen ban-**

datan biltzeko ohitura hori?

Nik bandarik ez daukat, eta gainera pasa ditut urte mordo bat hortik berezita. Nola hala itzuli naiz, eta nik bandak honela ikusten ditut: honen banda, horren banda, haren banda, eta ni ez naiz inongo bandatakoa. Alderdi politikoein bezala gertatzen zait. Ez dut bandarik, baina izan nuen bai. Lur banda bat zen zentzu hoberenean, baina banda hori orain dela 25 urte desagertu zen, eta harrez gero ez dut inongo bandarik izan. Inbidia pixka bat bai, zeren talde handitan elkartzen garenean bandak ikusten dituzu, are gehiago, ikusten duzu banda bakoitzak daukala padrino bat: El Padrino. Marlon Brando. Padrinoaren ordezkioak, ordezkioaren ordezkioak... piramide horiek ikusten dituzu. Baina ni «outsider» bat naiz, zentzu horretan eta beste askotan ere bai.

■ **Arantxa Urretabizkaia izatea, euskal emakume idazle bakarretakoa izatea hainbat urtetan... Zein harremana duzu zure pertsonaiarekin?**

Orain ez naiz hain bakarka sentitzen. Nik ez nion nire buruari galdetu zein sexududan. Suertatu nintzen talde baten barruan, eta taldearen barruan mirari ba suertatu zen, geroztik errepikatu ez dena: han denak ginen pertsonak, eta nik ez nuen sentitzen «Ni-naiz-emakume-bakarra». Hori gero etorri zait. Haiek pertsona sentiarazten ninduten, eta hori eskertuko diet. Gero ez, geroztik talde gehientsuenetan arraroa sentitu izan naiz, arraroa batez ere ez baduzu ahaleginik egiten arrarotasuna disimulatzen, eta nik ez dut ahaleginik egin. Orain dela urte mordo bat, adibidez, Galeusca batera joan nintzen Kataluniara idazle mordo batekin batera, eta Bartze lonan nire lankideen emazteentzat opariak erosi nituen. Baina ez bat, agian lau: «nire andreari zerbait eraman behar diot», eta nik txintxo-txintxo erosi, eta «zure andreari zer gustatzen zaio?». Eta han joaten nintzen Ramblara erostera.

■ **1985eko zure deklarazio batzuk: «Literatura ez da telebista bezain beharrezkoa».**

Ez nekien hori esan nuenik, baina bai. Gaur egun literaturak oihartzun gehiago dauka mamia baino. Azkenean literaturazaleak eta igande arratsalde batean gustuen liburu bat irakurtzen igaroko dutenak beste inorekin kalera joan gabe, edo mendira joan gabe, gutxi gara, sekta bat zentzu batean. Gutxi gara eta gainera gure zaletasuna guztiz zaharkitua da, aurreko mendeko za-

ALBERTO ELOSEGI

■ «Egin»en izan nintzen guztiona zenean, gero zenbaitzuen bakarrik bihurtu zen».

letasun baten atzetik gabilitza, baina jendearen bizitzan lehen, ikusentzunezkoak sortu arte, literaturak zeukan gaur ez duen garrantzia. Orduan, pertsona batek bere bizitzaren atal bat kontatzerakoan erreferentzia bat behar bazuen, ba liburua izango zen, antzerki obra bat agian. Orain jendeak kontatu nahi duenean gertatu zaion zerbait ez du libururik aipatuko —ez bada sekta-koa—, aipatuko dituzte filmak. Guk zale- tasun hori daukagu, eta ez diogu inori kal- terik egiten horrekin. Niri dagokidanez, nire bizitza dexente okerragoa litzateke li- teraturarik gabe.

Gainera, eskolatan ibiltzen naizenean hitzaldiak ematen zera esaten diet: «*Nire liburua gustatzen ez bazaizue, bota zaka- rrontzira, eta hartu beste bat. Milaka dau- de, eta aurkituko duzue gustukoren bat*». Literaturak bizitzen laguntzen du, bizitza xamurragoa egiten du, makulu bat da. Ba- karrik ibili edo makulu batekin ibili. Nik horretan ez daukat zalantzarik. Baina ikus- ten dut jendearentzat makulua telebista de- la. Jende askorentzat garrantzitsuagoa da telebista, dudarik gabe. Niretzat irratia mila aldiz inportanteagoa da telebista bai- no, komunikabide bezala. Komunikabi- deak niretzat mundua zertan dagoen ikus- teko modu bat dira.

■ Antsietatea ere sortzen dute batzutan.

Sortzen dute, bai. Ni ez naiz berez an- tsietatera oso emana. Ezagutzen ditut ha- lako pertsonak, baina ni konparazioz nahi- ko lasaia naiz. Baina niri gertatu izan zait, hurbildu gazte batengana eta bapatean iku- si testu-liburu bat daukala, ikasten ari de- lako, eta liburu horretan nire argazki bat, eta ez diot proportziorik ikusten, nik ez ditut 400 folio argitaratu urte guzti hauetan. Ulertzen dut behar ditugula gure erreferen- tziak, eta literatura baten historia batean zure halako argazki bat sartu behar dutela, itxusi askoa gainera, ez argazkia: ni argazki horretan. Neurritz kanpoko iruditzen zait. Nire gizonak esan zuen behin, eta askotan gorde dut hori buruan, gu bonsai bat beza- lakoak garela. Behar dugu beste herri arruntek duten guztia, hori bai, txikia. Hau da: estatua, komunikabide batzuk, gure famosoak, gure kirolariak, gure politikoak, gure abeslariak, eta besteek duten guztia. Orduan gure idazleak ere behar ditugu, eta zuri tokatzen zaizu paper hori egitea, beraz egin egiten duzu, ahal duzun hobetoen. Baina garrantzia gehiegi ematen zaigula sentitzen dut, niri behintzat.

■ Madrilen bizitako hiru urtetan bonsai

ALBERTO ELOSEGI

■ «Nire botoa hauteskunder aztertzen den bakarrenetakoa dela uste dut».

honetatik atera zinela nabaritutako ze- nuen.

Nabaritu nuen, gauza askotan gainera. Azkenean hemen bat beterana da, eta aur- kitzen du bere izena ezagutzen duen jende asko, bakarren batek irratian entzun zaitu, besteak ez dakit zer... Madrilen urtetan egonda harreman berri batzuk egin ditut. Umeak lagunak izango bazituen, nik ume haien amekin harremanak behar ditut. Agian gero hori ez da beharrezkoa, baina

txikitan bai, parkera joango bazara eta parkean beste batzuekin egongo bada, ba parkean haien amekin egon behar duzu. Nik hori guztia egin dut eta uste dut nahiko ona naizela gauza horietarako. Halako ba- tean batek esan zidan: «*Oye, que me han dicho que eres famosa*». Nik bitartean «*Hola, soy la madre de*». Lagundu dit, bai, hemen egon izan banintz biziko ez nituen beste gauza asko egiten ditut ●

◆ PERU C. SABAN

ALBERTO ELOSEGI

■ «Batzutan etxekoandre bat naizela pentsatzen dut, bestetan etxekoandre kazetaria».

E Z P A

PRINTZA

TELE-ZABORRA

Xabier Amurizak honela zioen telebistari buruz «Gara»n:

«Telebisioa asti-orduen zabortegi izatea da, antza, eskari modernoa. Lehengo batean zappingak Amatiño eta Laura Mintegi agertu zizkidan «Sorginen laratza»n eta geratu egin nintzen. Amatiño intelektual kontrazaleen jarrera barregarri uzten saiatu zen. Zerbait ez bada, Amatiño behintzat argi dago ez dela intelektual. Edukazioa ere tamainan, ez baitzion uzten Laurari bi hitz jarraian esaten. (...) Hezkuntza, kultura eta gainerako helburu sublimeetarako hor ei dagoz eskolak, liburuak, antzokiak eta abar. Baina zaborrak ere norbaitek bildu behar ditu, ezta? (...) Espainolez, frantsesez, ingelesez, zabor-telebisioek ez dute, esaterako, hizkuntza hainbeste aldatzen. (...) Amatiñok esango du euskalgintzarako ere hor dagozela Euskaltzaindia, ikastolak, euskaltegiak eta abar, baina gure zabortegi honetan Euskaltzaindiak urte osoan egiten duena baino gehiago desegiten du Klaudio Landak astebe-tean. (...) Ez naiz, berak zioenez, telebisioa ikusten dutela aitortzeko lotsa diren intelektual horietakoa. Ikusten dut, (...). Nire jatorrizko kultura ruralean satsa edo simaurra ondasun preziatua zen, baina ez dut uste simaurra eta zaborra sinonimoak zirenik, bata maite bezain bestea higuin baikenuen (...).»

XABIER EUZKITZE, KANTAUTOREA

MAIATZA aldera izango da kalean Xabier Euzkitze bertsolari eta telebistako aurkezlearen lehen diskoa. IZren laguntzaz eginiko diskoa hamar abesti inguruk osatuko dute, guztiak ere Xabier Euzkitzeren letrarekin. Horrez gain, Iñaki Salvadork, Pascal Gaignek eta Joxan Goikoetxea akordeoijole hernaniarrak parte hartuko dute diskoan. Lan honetan Euzkitzek orain arte jorratu ez duen alderdia landuko du, abestiak ez baitira bertso musikatuak izango. Bertan bildutako kantutak edozein kantautorek egin eta abestu ditzakeen gisakoak izango dira.

EUSKAL KULTURA LONDRESEN

EUSKAL Ikasketen Institutuak —IBS— Londreseko Guildhall Unibertsitateko Hizkuntzen Ikasketarako Departamentuaren —LGU— kolaborazioarekin Euskal Ikasketa Kulturalen I. Nazioarteko Hizketaldiak antolatu ditu. Hizketaldiak Londresen bertan egingo dira ekainaren 29an hasi eta uztailaren 2a arte. Sei hizketaldi nagusi egingo dira bertan, honako gai hauek jorratuz: euskal ikasketak eta teknologia berriak; kultura, nortasuna eta politika; literatura ikasketak: ereduetatik harantzago; euskal linguistikaren norabide berriak; bake prozesu eta konfliktuen konponketa; gizartea eta media. Egun haue-

tan zehar gainera Londresen zine jaialdia, arte erakusketa eta kontzertuak ere izango dira. Parte hartzeko <http://ibs.lgu.ac.uk> helbidean eman daiteke izena.

IKUS-ENTZUNEZKOAK NEGOZIO

EKOIZTETXEAK, argiztapen eta soinu enpresak, bikoizketa enpresak, dekorazioan adituak... Hauek guztiak leku bakar batean biltzea da Zinealdearen helburua, hilaren 7an eginiko aurkezpenean ezagutzera eman zenaren arabera. Oarsoaldea eskualdean, Gipuzkoan, kokatuko den proiektua Urnietako Sarobe guneak eta Oarsoaldea Eskualdeko Garapen Agentziak sortu dute. Zinealdeak bi helburu lortuko ditu: Film Comision zerbitzuaren bidez lanez hornituko ditu bertako enpresak, eta Zinealdeako zerbitzu enpresek Oarsoaldea eskualdean etekin ekonomikoak sortuko dituzte.

■ Londres izango da hizketaldien gunea.

HITZ BITAN

- Sagrario Alemanek esanak dira hauek «Euskaldunon Egunkaria»n: «Euskaldunok gara ghettoan bizi ez garenok, besteen mundua ezagutzen baitugu eta bertan murgiltzen baikara. (...) Akaso, ghettoa ez litzateke txarra, erdaldunen beharrik gabe (ez gaizki hartu mesedez) bizitzeko gai garela esan nahi bailuke».
- Patxi Zubizarreta haurren irakurzaletasunari buruz mintzatu zen «El Diario Vasco»n: «Umeen irakurzaletasuna areagotzeko honako hau egin behar da, nik uste: hasteko, obra onak

L A K

EUSKAL MUSIKAREN OLDARRA

PARISKO Olympia gelan aurkeztu zuen hilaren 20an Oldarra abesbatzak «Euskaldunen lurralde» izeneko CD berria. Abesbatzaren hirugarren lan honek hogeik euskal kantu tradizional biltzen ditu. Oldarra osatzen duten 50 gizonen Frantziar Estatuan eta Ipar Euskal Herrian euskal kantu tradizionalak ezagutaraztea dute xede.

LIBURUAK ERAIKI ETA IRAKURRI

«AMONA, zure lholdi», «Titanick», «Aitonaren lora» eta «Ttolo maitea» liburuen 50.000 ale banatuko dira aste honetatik aurrera Euskal Herriko ikastetxeetan. «Lau liburu helburu» lelopean Eusko Jaurlaritzak prestatutako kanpaina honek irakurzaletasuna bultzatu nahi du haurren artean. Irakurri aurretik, haurrek muntatu behar dituzte liburuak: ikastetxeetan, orri handi batean bi aldeetatik idatzi eta marraztuta banatuko

BIZI LABUR ETA MAMITSUA

1933an jaio zen Gabriel Aresti Bilbon eta bertan zendu zen 1975ean. Laburra izanik ere, bere biziak Iruñeko Gotorlekuko Armen Aretoan dagoen erakusketa zabala bete du. Hilaren 27a arte idazlearen inguruko makina bat atal jorratzen du, bere heriotzaren 25. urteurrena aitzaki hartuta. Bere biografiaren ingurukoak jorratzen ditu batetik. Literaturaren munduan egindako lana, bestetik. Arantxa Urretabizkaia, Bernardo Atxaga edota Joxe Azurmendirekin izandako harremanaren lekuko dira erakusgai dauden gutunak. Horrez gain, bere garaiko gertakizunetan kokatzen du erakusketak, Ernesto Che Guevara, Martin Luther King eta Vietnamgo gerrari erreparatuz.

baitira istorioak. Eurek tolestu, guraizeekin moztu eta grapatu ondoren, irakurri ahal izango dituzte. Kanpaina oraingoz, Lehen Hezkuntzako 2. eta 3. zikloan egingo da. Arraskasta izanez gero ordea, beste adin batzuetara zabalduko da.

■ Ikastetxeetan 50.000 liburu banatuko dira.

JAVIER A. COLL

■ «Txepetx».

IZENAK

Jose María Sánchez Carrrión «Txepetx»ek idatzitako «Lengua y pueblo» lehen aldiz argitaratu zenetik hogeik urte igaro direnean, berriz kaleratu da liburua. Pamiela argitaletxearen eskutik argitaratutako edizio berriak, lehen zituen artikuluek gain, beste atal batzuk ere biltzen ditu. Testu berri hauek gaurko egoera soziolinguistikoa islatzen dute.

Aitor Amezagak bere bakarkako lehen lana aurkeztu zuen hilaren 7an Donostian. Hilargi Records disko etxearen eskutik kaleratu du «Lur» diskoa. Bertan ganbera musika, folka, jazz eta musika etnikoa bildu ditu.

Hemendik At! taldeak Herri Urrats 2000ko abesti ofiziala grabatu du. Kantua sortzeko taldeak Itxaro Bordaren testuari musika jarri dio.

■ Hemendik at!

idatzi behar dira; gero, ondo ilustratu, ondo editatu, ondo banatu eta publizitate ona egin».

● Kepa Landak euskaraz eta justiziaz honakoa aipatu zuen «Euskaldunon Egunkaria»n: «Arazoa ez da nire bezeroarena, hark bi hizkuntzak menperatzen baititu, Justizia Administrazioarena baizik, ofiziala den hizkuntza bat ezagutzen ez duelako eta arazo hori konpontzen ez duelako».

● Jokin Azkuek honela zioen «Euskaldunon Egunkaria»n: «Prestijiozko hizkuntza da gizarte bizitzan eragin eta zirrara sortzen duena».

Manezaundi, nafar abertzalea

Egia esan, ia ez nuen Enrike Zubiri «Manezaundi»ren berririk. Pintore izan zena eta euskaraz zerbait idatzi zuena bai, banekien. Hortik aurrerakorik deus gutti. Orain bederatzi urte, Donostiako Maria Kristina hotolean, Joseba Arregi adiskideak, orduko gobernuko Kultura sailburuak, han elkartu ginen idazle talde bati liburu mordoxka bat eman zigun. Horien artean Manezaundiren artikulua biltzen dituen liburua, Rosa Miren Pagolak ongi antolatutik.

Neure liburutegiko xoko batean neukan ahantzirik. Duela aste batzuk, ordea, berriz eskuratu eta irakurtzen hasi nintzen. Huraxe nire harridura!

Bi gauza harrigarri eriden nituen liburuan. Lehendabizi, Manezaundiren euskara zaulia, azkarra, erraza, aberatsa, guztitarakoa. Nafarroa Behereko laborariei entzuten diedanaren antzekoa.

Beti egiten dudana bezala, gustatzen zitzaizkidan esaldiak azpimarratu, ordenagailuan sartu eta magnetofonean grabatu nituen, gero noiz behinka irakurri eta entzuteko.

Eta bigarrenik: Manezaundi egiazko eta zinezko abertzale zela ohartu nintzen.

ZER da abertzale izatea? Hementxe daukat, neure begien aurrean, Elhuyar-Hiztegi entziklopedikoa. Abertzale: «Aberria maite duena, aberriaren alde saiatzen edo borrokatzen dena».

Definizio egokia. Nazionalista guztientzat balio duena.

Zer da, ordea, *euskal abertzale* izatea? Lehen-lehenik euskara maiteatzea, eta gero Euskal Herria bere buruaren jabe izan dadin ahaleginak egitea. Bi zutabeotan oinarritzen da euskal abertzaletasuna.

Beste ezaugarriak, bigarren edo hirugarren mailako ezaugarriak dira. Batzuk egiazko abertzale izateko kapitalista edo neoliberala edo sozialista edo komunista edo maoista izan behar dela diote.

Inoren usteei begirune ekarri, horiek guztiok ez diote abertzaletasunari kolorea baizik eranstean. Etxea zuriz edo gorritz edo berdez pintatu behar dela. Nork bere gustua. «Eder edo itsusi, zein begik ikusi» dio esaera zaharrak.

Manezaundik izan zituen bi alderdi horiek. Euskara maite-maite zuen. Euskal Herria askatua, jareinda, laxatua ikusi nahi zuen.

Ez dago artikuluan haren esanak errepikatzerik. Aurreneko lerrotik azkeneraino ikusten da, baina, Manezaundik bihotz zola-zolan zeraman euskararentzako amodio sendoa.

Ikus bestela zer dioen: «Nik gogo bihotzian ez dut yaidura bat bezik; eskuara, bethi eskuara».

Liburuaren 4. ataleko artikulua «Euskarari Buruzkoak» dira. Hor aztertzen dituen euskararen gorabeherak egungo egunekoak direla ematen dute.

Maisu eta apez erdaltzaleek euskarari egiten dioten makurra deitoratzen du. Eskoletan euskara zapaldua dela. Jendea, neska-toak batez ere, euskaraz mintzatzen ahalketu egiten direla. Euskara galduz doala. Euskara galduz gero, berriz, Euskal Herria suntsitu egiten dela. Guztiak euskaraz ikastera sustatu nahi lituzke.

Manezaundik arrazoi handiz mi-
retsi egiten du baserritarren eta laborarien euskara:

«Horiek dira gure *academico* hoberenak; heenganat juan beharrak dira eskultzale jakhintsuenak, zerbait argi nahi balin badute».

ZAZPI probintzietako baserrietan 33 urtean ibili ondoren, Manezaundi beste kontu honetan ere zuzen zebilela esan dezaket:

«Eskualdun gehienek uste dugun baino anitzez hitz gehiago baditugu gure eskuan (...) herri edo eskualde bathian ez dutenak bertze lekhan khausitzen direla. Eta ze hitz ederrak eta egokiak!».

Gure egunotan gertatzen ari den euskararen berpiztea ikusi izan balu, Manezaundi poztu egingo zen, seguru asko. Jakin askok, hitz egin, ordea, oraindik ere guttik egiten badu ere.

Eta bigarrenik: Euskal Herriaren kezak bihotza urratzen dio.

Manezaundiren askatasun egarria ikusteko «Zer ginen eta zer giren» izenburu duten bost artikulua irakurtzea aski da. Artikulu horiek Nafarroako ikastetxe guztietan irakurri beharko lituzkete.

«Erraiten nuen lehengo aldian nola Espainiarrek garhaitu eta menperatu ginituzten gudu garratz baten ondotik».

Askatasuna ez galtzeko, Nafarroak eta nafarrek gogor borrokatu zutela. Espainolek nafarren gogoen bortxara menperatu eta azpiratu zutela Nafarroa. Manezaundi bezala, egia horretaz nafar guztiak ohartuko balira, Nafarroako giroa goitik behera itzulikatuko litzateke. Manezaundi nafar abertzalearengandik zer ikasirik badugu euskaldun guztiok ●

MONIKA DEL VALLE

Gotzon Garate
Idazlea

*“Askatasuna ez galtzeko,
Nafarroak eta nafarrek gogor
borrokatu zutela. Espainolek
nafarren gogoen bortxara
menperatu zutela Nafarroa.
Manezaundi bezala, egia horretaz
nafar guztiak ohartuko balira,
Nafarroako giroa goitik behera
itzulikatuko litzateke”*

Ezin esan literatura erotikoa eremu oparoa denik gurean. Iraganak ez digu emaitza askorik utzi eta egun ere ez dirudi idazleak horretara animatzen direnik. Eta, hala ere, zer aztertua badago. Ondorengo orrietan gaia jorratu dugu Juan Martin Elexpururen laguntzaz.

MUNDUAN EZ DA GAUZARIK HAIN EDER EZ PLAZENTIK

■ Pablo Tillac margolariak honela irudikatu zuen Pierre de Lancre sorginkeriaren aurkako lanetan.

Munduan ezta gauzarik hain eder ez plazentik,/ nola emaztia gizonaren petik, buluzkorrik,/ beso biak zabaldurik, dago errendaturik,/ gizon horrek dagiela hartaz nahi duyenik». Etxepareren «Emazten fabore» poemako ahapaldi bat dugu hau. Ez da, ez, hasiera makala euskal literatura erotikoaentzat. Hastapen itxaropentsu honek, ordea, ez zuen gerora jarraipen zabalik izan. Juan Martin Elexpuruk berak zera dio «Euskal lizunkeriaren antologia»ren hitzaurrean: «Gauza jakina da erotika ez dela sekula gure literaturaren alderdirik aberatsena izan».

Idazle bergararrak Txalapartaren Literotura bildumako arduradun lanetan jarduten du. Beregan hurbildu eta euskal erotismoaren urritasunaren zergatiak galdetu diogu. Arrazoi orokorra aipatu digu: euskal literatura txikia da eta ez die toki askorik egin genero espezifikoei. «Gainera, itxi samarrak izan gara kontu horietarako; familia, erlijioa eta pudentearen zentzu handia dago gure artean» gaineratu du.

Literotura bere bidea egiten ari da. Lau titulu ditu kalean eta salmenta aldetik arrakastatsuak izan dira. Hala ere, ez dirudi honek idazleak asko animatu dituenik. Zergatik? «Batetik, askok ez du hau literatura serioztat hartzen —eta bere burua oso serioztat du—; bestetik, erreparoa ere badago, 'zer pentsatuko du nire amak, nire seme-

alabek, nire irakurle kuttunak...?».

Eredu aldetik ez omen dago arazorik, atzerriko literaturetatik nahi adina jaso baitaiteke. Lexikoak ere ez omen du eragozpenik ekartzen. Ez behintzat beste hiz-

kuntzatan baino gehiago. Elexpuruk bederen ez du eragozpen handirik izan eta, esenplu emanez, bi liburu burutu ditu berak zuzentzen duen bildumarako. «Krabelina beltza» nobela eta «Euskal lizunkeriaren antologia», non euskal erotikaren errapasoa egiten duen.

POEMA BEROAK. Errepasoa egiterakoan poesia, kantuak, bertsoak, xikitoak, prosa, aldizkariak eta esaera zaharrak bereizi ditu egileak. Poemen atala Etxeparek zabaltzen du eta horren atzetik Oihenarten hainbat ale dator. Samaniego, Gamiz, Mirande eta Lete datoz ondoren. Emakumerik ez da falta gure poesia erotikoa, Amaia Lasaren olerkiek erakusten duten moduan. Ezta apaizik ere —«Salda berotan burni harrotua/ aguro berotu ninan», Nemesio Etxaniz—. Horien artean, guztietan gordinenak Jon Miranderenak dira. Adibide gisa «Hiru puttattoak»en zati hau:

«Neskatxaren aho eztienean/ kaduria joaiten zaitanean,/ nik gozatzu jaten diot motxeta/ hondoraino mihia sar eta,/ mihia sar eta».

HERRI LITERATURA. Euskal erotikaren lehortea ez da hain nabaria herri literaturaren emaitzei erreparatuz gero. Eta heldu zaizkigun kantu, bertso eta esaerek hori erakusten dute bederen. Hala ere, Elexpuruk argitu digunez, «horietako asko geratu da galbanean. Herri literaturaren biltzai-

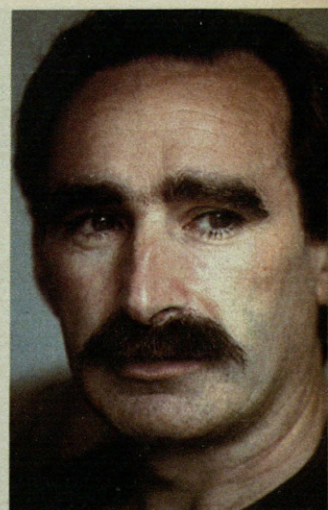
leak elizgizonak izan dira nagusiki eta nekez jaso edo, behintzat, argitaratuko zituzten kutsu lizuneko testuak». Azkuek, bederen, garbi onartu zuen horrelakoak baztertu zituela.

Kanten atalean, Hegoaldera jo du lehenik egileak «Ana Joanixe» edo «Peru gurea» bezalakoak biltzeko. Iparraldean «Lehen floria» eta «Erregek gizon ederrik» jaso ditu, besteak beste. Jai giroko bizpahiru kanta ere biltzen ditu liburuak, baita egile ezaguneko hainbat ere. Etxahunen «Maria Solt eta Kastero», Xabier Leteren «Gauetz bakardadean»... Mikel Markezek «Kantu erotikoak» diskoan kantatutakoak ere hor dira.

Berto jarritan, 1616an Tolosako kaletan jarritako Antonio Olazabal eta bere emazteari zuzendutako paskinak dira irakurgai, baita Marijoan Igoa nafarrak 1830ean jarritako «Gauza reserbatuak ere».

Bat-bateko jardunean ere bertsolariak gori-gori aritu izan dira sarri eta horietako batzuk topa daitezke antologia honetan: Txirrita, Pello Errota, Lazkao Txiki, Itu-

■ Lerro hauen aldamenean «Euskal lizunkeriaren antologia» lanaren azala. Liburuaren alboan, eskuinean, Juan Martin Elexpuru, antologia honen paratzailea eta Txalaparta etxearen eskutik kaleratzen den Literatura bildumaren arduraduna.

rriaga, Egaña, Peñagarikano, Sarasua, Lujanbio... —azken biek botatakoak bildu ditugu beheko koadroan—.

Bada askori ezezagun egingo zaion bertso mota bat: xikitoa. Zuberoko artzai- nek jarritako bertso berdeak dira eta Txomin Peillenek sorta bat jaso zuen «Igela» aldizkarian. Hona adibide bat: «Ahari beltxa errekan/ pitua xuti bragetan /jokatzen

■ «Probatuko al dugu mandire azpitan?»

Bertsoetan, jarritakoen artean nahiz bat-batekoetan, kutsu erotikoko hainbat ale topa daitezke eta horietako batzuk bildu ditu Elexpuru «Euskal lizunkeriaren antologia»n: Joxe Joakin Mitxelenarenak, Lazkao Txikirenak, Egaña eta Peñagarikanoren artekoak, Marijoan Igoarenak, Tolosako paskin anonimoak... Bat-batekoetan artean jasotako batzuk ekarri nahi izan ditugu hona. Muruetan 1997ko urtarilaren 24ean burututako saioan bo-

tatakoak dira ondorengo bertsoak. Gaia: Aspalditik bikotea zarete eta orain arte zuen arteko harremana hitza besterik ez da izan, baina gaur hitzetik aurrera jarraitzeko bidean zaudete. Lauko txikian aritu ziren Jon Sarasua eta Maialen Lujanbio, Sarasua hasita.

Ai nere Maialentxu
dontzeila dultzia!
nahi al duzu nerekin
zerbait probatzia?

Elkarrekin gaudela
joan da denbora,
ni ere pasatu naiz
epeletik gora.

Nik ere hotza epel
bihurtzea gura;
konplikatu al dugu
gure abentura?

Sarri jarduten dugu

hizketan ezitan;
probatuko al dugu
mandire azpitan?

Lehen ere deitu dizut
dontzeila dultzia,
eta orain nahi al duzu
desdonzeilatzia?

Beraz joan gaitezen
mandire artea
desprintzipa dezadan
nire printzipia.

Desprintzipatuko naiz
nere poxpolina!
Ireki ezaidazu
zure krabelina.

Nik ez dizut itxiko
ez krabelinikan,
baina ez da irtengo
odol urdinikan.

Odol urdina nahiz ta
krabelinak bota,
zerbait irtetzen bada

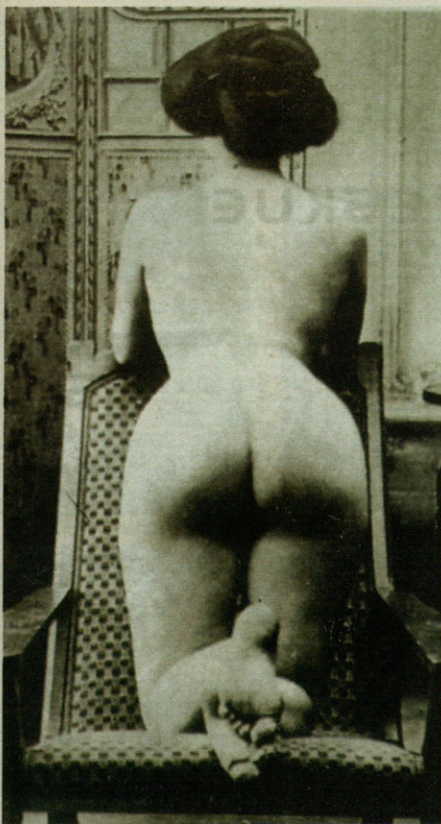
neri ez zait inporta.

Gurea da gorputza
gurea da gaba,
goitik edo behetikan,
non hasiko gara?

Oker genbiltzan eta
ez gabiltza zuzen,
ekintzara pasa ta
isildu gaitzen.

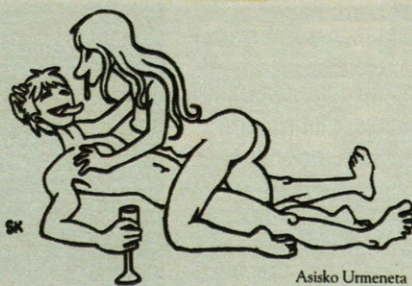
Hizketa jardunean
nahiz luzaro kosta,
gustora egingo dizut
belarrian koxka ●

diat jokatzeko ez zela / pinturen saria sako-lan».

Herri literaturaz ari garela, ezin bazterean utzi atsotitzak. Oihenartek bildua da hau: «Gure andrea irrikor, izartean gili-

Asisko Urmeneta

■ Asisko Urmenetaren irudia.

kor». Beste hau, aldiz, Gotzon Garatek: «Bermeoko alu, merke dala karu».

NAFARREI, GOGOR! XII. mende hasieran Ameryc Picaud frantziar erromesak Euskal Herria zeharkatu zuen Santiagorako bidean. Bertan topatutakoa idatziz jaso zuen («Codex calixtinus», 1132) eta pasarte labur bat ekarri dugu hona: «...nafar-rak, berotzen ari diren bitartean, bere sexu-organoak erakusten dizkio gizonak andreari eta andreak gizonari. (...) Baita, lizunki laztantzen du andrearen eta mande-mearen alua. Hau dela eta, edozein pertso-na ikasik gogor egin behar die nafarrei».

Testu honek ematen dio hasiera pro-saren atalari eta ondoren Axularren «Gero» (1643) eta Frai Bartolomeren «Euskal erri-xetako olgeeta ta dantzen neurrizko gatz-

ozpinduba» (1816) lanen pasarteak datoz. Lehenak «haragizko bekhatuari» hamahiru kapitulu eskaini zizkion. Bigarrenak zehaztasun eta irudimen ikaragarriaz deskribatu zuen «plazako piestia zelan egiten

■ 10.000 liburu lizun euskal irakurleen eskuetan

Duela urte eta erdi ekin zion Txalaparta argitaletxeko Literotura bildumak bere bideari. Ordutik lau titulu ipini ditu kalean. Lehen 18 autoreen testuak jasotzen dituen «Euskal idazleen ipuin erotikoak» izan zen. Ondoren Juan Martin Elexpuren «Krabelina beltza» iritsi zen. 1999an Pilar Cristobalen «Esku bakarrarekin irakurtzeko kontuak» argitaratu zen lehenik. Azkeneko alea «Euskal lizunkeriararen antologia» izan da, Durangoko Azokarako argitaratua.

Gustura ageri dira arduradunak lehen titulu hauek merkatuan izandako erantzunarekin. Dagoeneko orotara 10.000 ale inguru salduak dituzte. 1998ko Durangoko Azokan, bilduma estreinatu berritan, ikusi ahal izan zuten Txalapartakoek lan hauek ederki salduko zirena —erosleen artean gehienak emakumeak zirela aipatu digu gainera, Elexpuren—. Hasierako lanekin 2.000 aleko tiradak egin zituzten eta bigarren ediziora jo behar izan dute. «Euskal idazleen

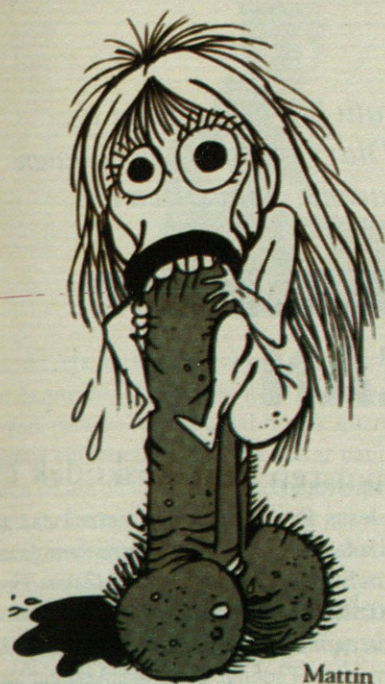
ipuin erotikoak» lanetik 4.000 aletik gora saldu ditu dagoeneko eta «Krabelina beltza» 3.000 inguruan dabil. Azken tituluak salmentan noraino iritsiko diren ikusteke dago. Antologiarekin lehen edizioa 3.000 aletara zabaltzea erabaki zuten.

Kopuru handiak dira hauek euskarazko produktuetaz ari garela kontuan hartuta. Gaiak tiradizoa duenaren seinale. Baina, hori ez da nahikoa. Itxuraz ere produktu erakargarria merkaturatu behar da, baita horren promozio egokia burutu ere.

Horretan ere ahalegindu dira, Elexpuren esanetan. Diseinua Esteban Montoriorena da eta titulu bakoitzak azalaren diseinu berria badu ere, guztietan elementu bat errepikatzen da: irekitzen ari den kremailera.

Promozioari dagokionez, euskal literaturan ohikoa ez den elementu bat prestatu dute oraintsu. Kartoizko apal moduko bat paratu dute, kiosko, gasolindegia eta tankerako tokietan bildumako liburuak promozionatu eta saltzeko ●

■ Mattin-en marrazkia.

dan». Elxpururen esanetan, «*biek hain sutsu egin zuten lizunkeriaren aurka, gaur egungo begiekin ikusita testu horiek benetan kitzikagarriak gertatzen direla*».

1850ean beste apaiz bat agertuko da euskal erotismo mundura: Juan Bautista Agirre asteasuarra eta bere «Erakusaldiak». Zer dela eta hainbeste apaiz antologia erotiko batean? Elxpuruk azalpen sinple eta lojiko eman digu: «*Apaizak gu bezalako pertsonak dira, ezta? Bada, gure grina eta desio berberak dituzte orduan*».

Atal honetan Jose Pablo Ulibarri, Enrike Zubiri «Manezaundi», Jon Mirande, Juan San Martin, Pako Aristi, Joxean Agirre, Anjel Lertxundi, Paddy Rekalde eta Jasone Osororen testuak daude bilduak. Baina idazlearen liburueta pasarte bakana dira testuok, kutsu erotikodun zatiak. Ezin esan horiek guztiek liburu erotikokoak idatzi dituztenik.

Bi dira liburu erotiko edo pornografiko bezala definitu genitzakeenak euskal literaturan. Bata «Falo zantarra» 1988an Elkar etxeak argitaratua. Antologian honela definitzen da lan hau: «*Apollinaire, Bataille eta generoko beste zenbait idazle klasikoaren estilo gordin-satirikoan idatzia*». Joane Barolo goitizenez izenpetutako obra da —Barolo Boccacciore «Buztanik gabeko behorra» ipuineko apaiza da—. Bestea, Aitor Aranaren «Ipuin lizunak» bilduma da (Kriselu, 1994), euskarazko ipuin erotikoz

■ Aldizkariak eredu

Euskarazko testu erotikoen eremu urri samar honetan, esparru bat nabarmen genezake besteen gaitetik: aldizkariena.

Txomin Peillen eta Jon Miranderen eskutik, 1962an sortu eta urtebete beranduago itxi zen «Igela» aldizkari berritzailea izan zen aitzindari eduki erotikoen arloan. Peillenek berak eduki horiek definitzerakoan ez zuen erotiko hitza erabili: «*Guk erabilitako gaiak, lizunkeria satira eta likiskeria ziren*». Fotokopien bidez banatzen zen eta sei zenbaki kaleratu zituzten orotara.

20 urte aurrera egin behar da «Igela»k ekindako bidearen jarraipena topatzeko; 1983an «Susa» literatura-albizkariak erotismoari eskaini zion bere 8. zenbakiaren zatirik handiena. «Susa Berotikoa» izenburuz karrikaratu zen. Besteak beste, Iñaki Uria, Xabier Etxaniz, Josu Landa eta Mikel Antzaren testuak argitaratu ziren bertan.

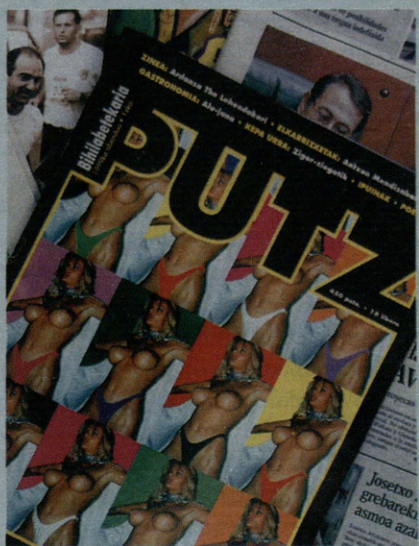
Beste literatura aldizkari batek, urte batzuk beranduago, 1987an, gauza bera egin zuen. «Literatur Gazeta»ren 4.

zenbakiak erotismoa zuen gai nagusi. Mikel Lasa, Mikel Azurmendi, Felipe Juaristi, Raul Guerra Garrido, Ramon Etxezarreta eta Esteban Antxustegik idatzi zuten bertan.

Egun bi dira idatzi erotikokoak argitaratzen dituzten aldizkariak. Paperza-leak Kultur Elkartearen «Ostiela!»k, bere bost urtetan, ia alero kaleratu du testu erotikoren bat. Jaio berri den «Putz» aldizkariak ere —azkeneko Durangoko Azokan egin zuen bere aurkezpena— bide horretatik jo du eta beste-lako edukien artean erotismoari ere egin diote leku.

Ezin ahaztu «Zuku Festa», euskarazko lehen aldizkari pornografikoa. 1991z geroztik Bixen Gil de Paules-ek zuzendurik, 20tik gora zenbaki kaleratu dira dagoeneko.

Azkenik, bada gurean euskarazko aldizkari erotiko-pornografiko homosexuala. Aitor Aranak kudeatu eta EHGAMen laguntza du aldizkari honak. Duela zortzi urte sortu zen eta 15. alea izango da hurrengoa ●

osaturiko lehen liburua.

Literatura bilduma iritsi arte bi hauek izan dira euskal literatura erotikoen zerrenda laburra osatu dutenak. Orain, beste lau gehitu ditzakegu eta berriak ere aurki etorriko dira. Gora doa beraz, euskal literatura lizuna —ez zen zaila, baina—. Gora doa gainera, hemendik kanpo jeneroa nolabaiteko krisian dagoen. Ez dira alfe-

rik etorri telefono erotikokoak, film pornografikoak eta Internet. Literaturak badu, ordea, euskarri berriek ez duten elementu bat: sujerentzia, irudimenari tokia zabal-tzea.

Orain, gainera, gero eta gehiago, euskaraz irakurri ahal izatearen «morboa» gehitu behar diogu horri ●

◆ NAGORE IRAZUSTABARRENA

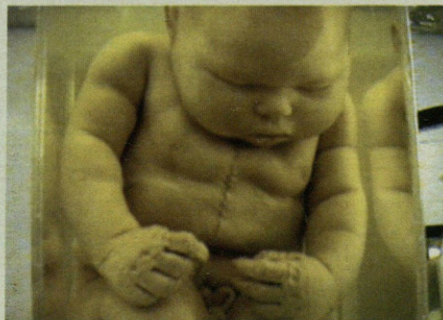
Askotan, eguneroko bizitzan, ez dugu begiratzen, edota begiratu bai baina ikusi ez. Bizitzaren ikuskera baten kronika da «Performer Digital Video Diary» filma. Garai baten erretratua, Jesus Pueyo egileari bizitzea egokitu zaion garaiarena, hain zuzen ere.

BESTELAKO ZINEMA ERE EGITEN DA GUREAN

Konpromisoa: Batez ere komertzialarekin konprometitu ez egotea. Zinema areto batean proiektatuta izango den film bat egin nahi baduzu, eta benetan arrakasta izan nahi baduzu, egin nahiko zenituzkeen pila bat gauzari uko egiten hasi behar duzu. Aktore ezagun bat sartzea ala benetan lan horretarako zuk aukeratuko zenukeena hartzea, lengoia erraz bat erabiltzea ala esperimentazioari ateak zabaltzea.

ERREALITATEAREN BIRSORTZEA. JOLAS BAT. Ezohiko ekitaldi baten aurrean gaude. 2000. urtean egingo diren luzemetraien inongo zerrendatan agertzen ez den filma dugu hau. Ikuskizun munduaren ertzean garatzen diren korronteetan dabilzan sortzaileen harribitxi horietako bat izan daiteke. Euskal Herrian oharkabea pasa eta atzerrian arrakasta lor lezakeen film horietakoa da «Performer Digital Video Diary». Zaila da oso zinema areto komertzialetan euskal film bat estreinatzea. Are zailago aurrekonturik laburrenarekin egindako filma bada. Are zailago aretoetan ikusten ditugun filmen oso desberdina bada. Ez luke edozeinek egingo.

Jesus Pueyo egilea ordea, ez da edozein. Bere lanarekiko *flipatu* bat ote da? «*Jakina, bestela ez nuke halako ezer ere egingo*». Leioako Mandragora taldearen sortzaile eta zuzendari izan zen zazpi urtez, euskal antzerkira lengoia berriak ekarri. Zinema-lengoia Urnietako Sarobe eskolan ikasi zuen eta han hasi zen egosten, duela lau bat urte, film honen ideia. 1997an Mina Espazioaren sortzaileetako bat izan zen. Sortzaile gune honetan, Bilbo aldeko ikus-entzunezkoetako artista eta performer ugariarekin topo egin, eta adierazpide len-

goaiaren bere bilaketa partikularrak zentzu berriak ikasi zituen. Ordurako erosia zuen kalitate profesionala ematen duen bideo kamera txiki bat, eta edonora eramaten zuen. Une berezietan gertatzen zen guztia grabatzen zuen. Une ez-bereziak ere grabatzen zituen, halakorik baleude. Mediaoa ezagutzen ari zelarik, zera esaten zuen:

Hainbat filmaketa ordu dauzka dagoeneko eta horiek aukeratu eta muntatzen ari da egun

film bat egiteko ideia bat zuela buruan. Aurretik laburmetraia pare bat eginak zituen Mandragora antzerki taldearekin: «Exposición» antzerki ikuskizunerako espreski grabaturiko bat, eta «Sol negro» izeneko beste. Biak ere aurrekontu minimo minimoarekin egin zituen, Super 8

milimetrotan.

Jesus Pueyo sortzaile zintzoa da, eta zintzotasun horrek ez dio utzi bere lanarekin Euskal Herrian dirudun izaten. Tipo bitxia da, «*niri Jesus gustatzen zait berarekin egonda gustura nagoelako, eta ez da besterik*». Tadeusz Kantor, Antonin Artaud, Samuel Beckett, William Burroughs edota Lou Reed jarraitzailea da. Bilboko gaua inork baino hobekiago ezagutu zuen bolada batez, baina egun batetik bestera Londresera abiatu zen Jaurilaritzaren beka bat besapean. 1999an Philippe Gaullierren antzerki eskolan izan zen ikasten, etxe okupatu batean bizitzen, eta urri partean New Yorkera abiatu zen bi hilabetez. Bere lehenengo luzemetraien ideia gidoiaz janzten hasi zen eta bideoarekin jasoak zituen irudien bilduma geroz eta mardulagoa zen.

Norberaren kontzientzia. Errealitateak fikzioa gaingitzen du. Ispiluak. Eguneroko bizitzak filmetan kontaktatzen dizkiguten gurek baino askoz xarma handiagoa dauka. Hondakin objektuen berreskuratzea.

«Performer D.V. Diary», esan dezagun behingoz, performer baten bideo-egunkaria da. Bideo-arte eta zinema konbentzionalaren tarteko bideren bat aukeratzen du kontaketarako. Performancea maite du Pueyok (Pueyo maite du performanceak). Unearen bizipena eta eragiten dituen gogoetak. Errepresentazioa eta errealitatearen jolasa gustuko du, mugetan jostatuz. Kamera ezkutuaren naturaltasun osoa, kaleko pertsonaiak ala aktoreak, erdi trukatuak daudenak, benetazkoak direnak eta birsortuak direnak, benetazko telebista irudiak... Materialaren erdia grabatua dauka honez gero. Bere bizitza intimoa da. Bere kamara txikiarekin hartutako hainbat eta hainbat filmaketa ordu

dauzka, eta horiek aukeratu eta muntatzen ari da, material guzti hori gero 35 milimetrotara pasatzeko. Material honek guztiak gertatu egunaren data jarrita dakar pantailaren izkina batetan. Luzemetraiaren beste zatia (erdia-edo, agian gutxiago) geratzen zaio grabatzeko, eta martxoan grabatzea espero du. Ordu bete eta laurden iraungo du pelikulak. 8 milioi pezetako (320.000 liberra) aurrekontua du. Estreinaldia Donostiako Zinemaldian egin nahi du Pueyok, irailan.

GARAI BATEN ERRETRATUA. EDOZEIN GARAITAKOA.

Jesus Pueyoren narratibak ez du ulertzen McGuffinez. Ez dago trama paralelorik, ez eta hari nagusirik ere. Bidaia bat da. Azken urte hauetan sortzaile bizizale batek egindako bidaia, begirada kuriositatez betea, bere hirian zehar, lagun artean, eta baita Londres eta New Yorken ere. Eta hala ere edozeinek ikus-teko moduko film bat egin nahi du, ohiko publikoa ez aspertzeko modukoa. Erritmo handikoa. Hamaika gai ukitzen dituen, artisten eguneroko bizitza, drogak, gaztedia, artea, bideo-ikerketa, Internet, bidaiak, irudiak... «Gai bakoitzarekin film bat egin daiteke baina nik hau egiten dut, egunerokotasuna nabarmenduz».

«Adibidez, ni neu nere etxean ogi xigortua gosaltzen, gurina eta marrubi mer-meladarekin. Ni gosaltzen ari naitzenaren berri ematen ari natzaizu, ez baita beste tipo batek Australian edo Txinan gosaltzen duen gauza bera».

Adibidez, Ander Lipus, Aitor Agiriano eta Jesus Pueyo bera Joseba Zulaika antropologoarekin batera Jorge Oteiza bisitatzea joan zirenekoa: «Ordu bete inguru daukat grabatuta berarekin hizketan, eguneroko bizitzaz batez ere. Minutu bat edo bi sartuko ditut filman».

Adibidez, Londresen izandako The

Misfits taldearen kontzertu baten grabaketa: «Kamera galtzetan sartu nuen, atean 'katxeatu' egin gintuzten baina ez ninduten harrapatu. Gero atera egin nuen eta oso grabaketa pirata ona lortu nuen. Kontzertua amaitzerakoan tipo batzuk hurbildu zitzaizkidan eta beldurtu egin nintzen, baina frantses batzuk ziren, dirua eskain-

Irudi aniztasun handiko lana osatuko du Pueyok; kamera txikiak eman dio horretarako aukera

tzen kontzertuaren grabaketagatik. Oso kontzertu ona izan zen. Baina ezetz esan nien. Londresen diruz nahikoa txarto nembilela, pasa zitzaidan burutik haiei deitzea, baina azkenean... ez».

ZELAI BATETIK PASEATZEN ARI NAIZ, UDA. UDAZKENA. Edozein filmetan baino askoz irudi aniztasun handia-

Zortzi milioi pezetako aurrekontua du eta Donostiako Zinemaldian estreinatu nahiko luke Jesus Pueyok

goa lortu du Pueyok. Kamera txikiak edozein lekutan grabatzeko aukera ematen du, ekipo profesional batekin gertatzen ez dena. Pueyok hartu dituen irudi asko eta asko ezin dira kamera profesional batekin hartu. Ikus-entzunezko lengoaiari ikerketa asko egiteko aukera eskaintzen du bideoak. Arlo

honetan oso lengoia berritzaileak erabiltzen dituzten artista asko dago Bilbon bertan, eta artista hauetako askok filman kolaboratuko du. Bideo-artea zirkuitu komertzialetatik kanpo mugitzen da.

Munduaren amaiera. 2000. urtea baino egun bat lehenago. Sexua, nire neska laguna biluzik, baineran. Metroa, autobusa, taxia.

Kolaboratzaile ugari izango da filman. Mina-ko lanetan ohikoa denez, egitasmo berri baten inguruko lan ezberdinak faktoria zaharraren biztanleen artean banatu dira. Hala, Aitor Agiriano musika egiteaz arduratzen ari da, eta Sarah Saghi getxotar idazlea gidiaz. Alberto Lomas, Churruca eta Beti Silva performerrak, La Hermana Mary musika taldea... Artisten eguneroko bizimodua, sortzaile zintzoaren askatasun zentzua eguneroko bizitzan.

Abenduan gertatutako Eyou Dinas/Ericco Monroe lagunaren galerak asko hunkitu du Jesus Pueyo. «Berak egin behar-zuen filmaren sarrera, testu dadaista bat esanez kamera aurrean. Mina Espazioko artista handietako bat zen. Tipo osoa, 'flipatua', arte-bizitzara gehien hurbildu zena. Artista hutsa. Halaber, bere heriotza abisu bat izan zen. Bizitzak aurrera darrai. 'Performer D.V. Diary'n Bilboko Gran Vian elkarrekin grabatu genuen laburmetraia bat sartuko dut».

Norbaiten kamera subjektiboa, oinez. Eguneroko jendetza Gran Vian. Kamerak Jesus topatzen du, espaloian geldirik jende andanaren erdian. Jesusek kamera kentzen dio eta bera grabatzen hasten da. Eyou erabat biluzik dago, eta maskara bat dauka aurpegian. Jesusek maskara kentzen dio, eta urruntzen hasten da Eyou beti koadroan mantenduz. Belauniko dago lurrean, besoak zabalik. Bere irudia galdu egiten da egun hartan handik pasatzen ari zen jendeaz inguratuta ●

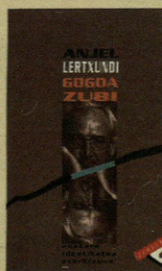
◆ PERU C. SABAN

Astia Hartuta

L I B U R U A K

GOGOA ZUBI*Andu Lertxundi*

Alberdania
85 orrialde
1.200 pta.

IRAINKA*Hainbaten artean*

Gero
169 orrialde

Alberdania argitaletxearen Zerberri saileko 11. titulua da honakoa. Euskal identitateak munduan beharko lukeen tokiari buruzko gogoeta eskatu zioten bilduma honetatik Anjel Lertxundiri. Eskaera horren emaitza da «Gogoia zubi. Euskara, identitatea, etorkizuna...» izeneko liburuxka hau. Liburuaren aurkezpenean esaten den bezala, liburuak eskaintzen duena zera da: «Intelektualarentzat marfilezko dorreirik nahi ez duen idazle baten gogoeta-kezkaharridurak; irakurlea solaskide nahi duen galdera-ereile baten uzta oraingozkoa». 112 puntu laburretan paratu du oriotarrak bere lana eta euskal identitateari buruzko materiala aukeratu baino, berau berlandu, sakondu eta gaurkotu egin du ●

Nork esan zuen euskaraz irainka jarduterik ez zegoela? Joseba Aurkenerena, Covadonga Garcia eta Jon Zelaia hiztegi-bilduma honen egileek aurkakoa erakutsi dute, bederen. Ehundaka eta ehundaka irain bildu dituzte lan honetan, orden alfabetikoa erabiliz. Irain bakoitzaren azalpena eskaintzen du Gero argitaletxeak plazaratu duen zerrenda mardul honek eta tarteka, egileek beharrezko jotutenean, adibideak ere ipini dituzte. Irainok Euskal Herri osoan ez, baina herrialde edo zonalde konkretu batean soilik erabiltzen direnean ere, hitzaren jatorria adierazten da. Euskaraz iraintzeko ohitura duenaren lexikoa zabaltzeko eta erdaretara jotzen duenaren ohiturak aldatzeko lan aproposa ●

FERNANDOREN HERIOTZA AMEZKETARRA*Koldo Izagirre*

Bertsolari
171 orrialde
1.950 pta.

TASIO. LA TIRA DE UN AÑO*Javier Etayo*

Tarttalo
123 orrialde
1.200 pta.

Bertsolari argitaletxeak Zaildu Gabeak bildumaren bigarren alea kalean du dagoeneko. Koldo Izagirrek idatzi du liburua eta Fernando Amezketarra du protagonista. Asko idatzi da Fernando Amezketarren inguruan, baina, Izagirrek, bere hitzetan, molde berri bat bilatu nahi izan die betiko pasadizoei. Bere heriotzaren inguruan jardutean, Fernando Amezketarra bizirik dagoela erakutsi nahi digu Izagirrek eta haren modernitatea defendatzen du idazle pasaitarrak, «herri xehearen irudi, zapalduen mintzo, jauntxoaren salatari» izan zela argudiatuz. Irakurketa berri eta atsegina eskaintzen du azkenean, Pablo Galarragak eginiko marrazkiez horniturik ●

Jabier Etayo bere benetako izenez baino, Tasio ezizenez ezagutuko dute gehienek liburu honen egilea. Ezaguna egingo zaio bereziki «Gara» egunkarian —lehenago «Egin»en eta «Euskadi Informacion»en tartean— egunero bere komiki tirak ikusten dituenari. Eta horixe da hain zuzen, liburu honek biltzen duena; Tasiok azken urtean egunkari horretan argitaratutako umore eta salaketa tantak. Gure errealitate soziopolitikoaren ispilu, aurpegi eta gai ezagunak topa daitezke bertan. Bat aipatzekotan Mayor Oreja ezin albo batera utzi. Bilduma honetan behin baino gehiagotan ikusiko dugu ministroa presoen hurbilketa atzeratzeko aitzaki bila ●

IX. EUSKADI
GAZTEA MAKETA
LEHIAKETA

Hainbaten artean

Euskadi Gaztea

Aurten Euskadi Gaztea Maketa lehiaketak hamar urte beteko ditu. Euskal Herriko talde berriei aukerak zabaltzeko sortu zuen lehiaketa hau musika irrati honek eta xede berarekin jarraitzen du lehiaketa antolatzen. Oraingoan aurreko edizioan, bederatzigarrenean, aurkeztutaiko talde onenen hainbat abesti bildu ditu disko batean. Lau talde hautatu dituzte horre-

tarako, bakoitzak bina kantu eskainiz. Kafha taldeak «Jolasean» eta «Amets (metamorphosis)» abestiak prestatu ditu diskorako. Asgarth-ek, aldiz, «Ekaitza» eta «Ideia antolatua» kantuekin erakusten ditu bere doinu gogorrak. Harlax taldearen «Lekuko mutuak» eta «N.A. 44.137.208-X» ere entzungai dira, baita Eguzkian laukotearen «Ultra Mega» eta «Lur gorriak (re begiak)» ere ●

■ Javier Etayo, «Tasio»
Komikilaria.

«Mortadelo eta Filemonen artean hezi nintzen»

Irakaslea izanda ere, komikigintza duzu egun ogibide. Nolatan hasi zinen marrazten?

Istorio luzea da. Hamar urtetan zehar irakasle izan nintzen Nafarroan. Emazteak, Caminok, Insaludeko oposaketak gainditu zituenean sortu zen aukera. Iruñetik Gernikara trasladatu zuten. Bertan, txiripaz, Kuban Osasun Publikoko beka bat egitea lortu zuen. Biontzat Kubara joate hori mito bat zen. Nik eszendentzia eskatu eta bertan egon ginen urtebetez. Buel-takoan, marrazkiari ekitea erabaki nuen. Txikitán, Mortadelo eta Filemonen artean hezi nintzen. Eskolan, matematika suspenditzen nuen. Ez bakarrik ez nituelako zenbakiak atsegin, beti arkatza eskuan ibiltzen nuelako bai-zik: marrazkiak, karikaturak, txisteak egiten... Afizio hortaz bizitzea zen arazoa.

■ Izan duzu horretan irakaslerik?

Ez, marrazkilari bakoitzak bere estiloa du. Nik adibidez, lerro sinple eta argiak egiten ditut. Ez da horrelako estilo bakarra. Baina ez dago tirak egiteko legerik, eta azkenean, bakoitzaren nortasunetik jaiotzen dira. «Tasio»ren tirak, «Tasio»renak dira, eta «Gallego y Rey»renak, «Gallego y Rey»renak dira. Horrez gain, formatoak eta neurriek baldintzatzen du-

te. Ez nuen irakaslerik izan, barnean neraman. Izatekotan, Francisco Ibañez, Mortadelo eta Filemonen egilea da nire maisua.

■ Zergatik «Tasio»?

1991n hasi nintzen «Egin»en eta garai hartan arazo ugari zituen. Estatu osoan ezizen gehien zituen egunkaria zen. Nik ez nuen nahi nire izena ezagutzera eman, gero mugatuko ninduelako. Izena bilatzerakoan, ikazkin nafarrari omenaldi bat egiteagatik aukeratu nuen «Tasio» ezizena batetik. Bestetik, «Tasio»k eta «Etayo»k antzeko ahoskera dutelako.

■ Nondik sortu da liburu hau?

Orain laupabost urte pentsatu nuen proiektu honetan. Salutregiri, «Egin»eko zuzendariari, aipatu nion. Baina ez zen garai egokia. Orain «Gara»ren ideia izan da. Tirak disketean gorde ditut urtean zehar. Argialetxeteetan ibili naiz, eta azkenean «Tartalo»k egin du. Ilusio ikaragarria egin dit, arrakasta alde batera utzita...

■ Mayor Orejarekin obsesionaturik omen zaude...

Ez, berak du gurekiko obsesio ikaragarria. Beti gurekin sartzen da, ez digu uzten nahi duguna egiten. Nik errealitatea kontatzen dut. Baina bera bezalako pertsonak ez baleude zoriontsu izango nintzateke ●

BILINTX

MEGADENDA

IGANDE ETA JAIEGUNETAN ZABALIK

Fermin kalbeton, 21 • Tel.: 42 00 80 / 42 02 24 • Faxe: 42 23 63 • 20003 DONOSTIA
Fermin kalbeton, 30 • Tel: 42 26 96 • 20003 DONOSTIA
Republica Argentina, 4 • Tel: 62 68 17 • Faxe: 62 68 17 • 20300 IRUN
Arostegieta, z/g. • Tel: 67 35 33 • Faxe: 67 35 00 • 20400 TOLOSA
Ibargarai, 12 • Tel: 76 40 50 • Faxe: 76 40 50 • 20570 BERGARA

Bidean da Debagoien bailara osorako telebista. Goiena izenpean, eta Arrasate Telebistaren azpiegitura baliatuz, berri lokalak izango dira bere indargunea. Herri prentsan erakutsi bezala, telebista arloan ere aitzindari direla frogatu dute. Emisioak udaberrian dira hastekoak.

BETI PIZTUTA DAGOEN BAILARA

■ Goienako bultzatzaileek garbi utzi nahi dute Debagoien bailarako berriek Arrasatekoek bezainbesteko garrantzia izango dutela berriak jorratzerakoan.

Euskal Kooperatibak eredutatz jar-tzen dituzte mundu osoko unibert-sitatetan. Harvard, Sorbonan edo Tokyon dela. Debagoien bailara honetan sortu zuen Arizmendiarietak gaur MCC (Mondragon Korporazio Kooperatiboa) dena, zenbait kooperatiba oparo biltzen duena: Fagor, Ulgarco, Euskadiko Kutxa eta abar. Ez da harritzekoa beraz, abiatzearen den ekimen berri hau ingurune berean garatu izana. Dena den, Arizmendiarieta bera poztuko lukeen Goiena egitasmoak ez du merkataritza helbururik, kulturala baizik. «Gure betebeharra nortasun kolektiboaren alde euskaraz lan egitea da, hurbileko komunikazioa landuz» azaltzen digu Mikel Irizar Goiena egitasmoko arduradunak.

Hain zuzen, bailararen ezaugarriak pizuzkoak dira proiektu honetan sinesteko, ia

ez baita alderik euskararen ezagutza eta erabileraren artean. Arrasaten esaterako, herri erdaldunena izanik ere, euskara hutsezko eredua garatu da, egundoko tresna delako hizkuntzarekiko mugak apurtu eta elebitasunera iristeko, hots, elebakarra elebidun bihurtzeko. Bergara herri euskaldu-

■ **“Eskualdeak oso tamaina egokia du elkarlanean aritzeko, baita multzo kritikoari erreparatzu ere”**

nagoa da eta Aramaion berriz, nahiz eta herritar gehienak euskaldunak izan, tamalez oso gutxi erabiltzen da. «Arrasaten, euskarari nagusitasun soziala ematea lortu da. Izan ere, dakitenen kopurua % 50 baldin bada, erabiltzaileena % 30 ingurukoa izatea erdietsi da; ez da batere kopuru makala». Ez horixe, kontuan izanik,

Donostia bezalako hiri batean erabilera ez dela % 15era heltzen, ezagutza % 30etik gorakoa den arren. «Urte gutxiren buruan gertatu da bilakaera hori Arrasaten, komunikabideen bultzadaren eraginez neurri handi batean. Udala esaterako, goitik behera euskaldundu da».

Azkenaldian, satellite, kable eta telematikaren zurrumbiloa gero eta indar handiagoz ate joka dugula, «erronka horri moldatzeko garaia iritsi da, alegia, gure komunikabideak taxuz kudeatzeko leku duin bat atzeman dezaten». Hain zuzen, bailara osoa aitzindari izan da herri komunikabideak garatzeari dagokionez. 80ko hamarkadaren amaieran, euskal prentsak trebezia izan zuen herriz herri aldizkariak abiarazteko, egosten zeuden erdarazko aldizkariak aurre hartuz. «Egitasmo hau hortaz, bide beretik doa, besteei aurre hartu, atzean utzi ez gaitzaten. Garbi daukagu, bide berri bat urratu behar dela eta eskualdeak oso tamaina egokia du elkarlanean aritzeko, baita multzo kritikoari erreparatzu ere». Testuinguru horren baitan kokatzen da honenbestez, Goiena Komunikazio Zerbitzuak kooperatiba.

LISKARTXOAK BAZTERTUZ. Goiena sortzeko hitzarmena zazpi euskara elkarte sinatu dute: Arrasateko AED, Aretxabaletako Loramendi, Bergarako Jardun, Oñatiko Laixan, Eskoriatzako Axtroki, Elgetako Goibeko eta Antzuolako Idolazek. Elkarte hauen adostasuna fun-

tsezkoa izan da, alde batetik hiru milatik gora bazkide dituztelako, eta bestetik sei herri aldizkari plazaratzen dituztelako («Arrasate Press», «Aretxagazeta», «Berrigara», «Kontzejupetik», «Goikobekokale» eta «Zer Barri») eta hiru telebista helarazten (ATB, Atxabalta TB eta Eskoriatzako Telesko). Diru iturriak lortzeko

■ Goiena telebistak ATBko azpiegitura erabiliko badu ere, bailarako bederatzi herrietan plato txiki bat atonduko dute zuzeneko konexioak egin daitezten.

haatik, udalen laguntza beharko du Goienak, autofinantzazio maila baxu samarra du eta. Aurrekontua 100 milioi pezetaren bueltan (250.000 libera) ibiliko denez, erakundeak egitasmoa arretaz ari dira aztertzen.

Nolanahi ere, Debagoien bailarako udalek, Gipuzkoako Foru Aldundiak eta Eusko Jaurlaritzak interes handia dute Goienak argia ikus dezan, jakin bai baitakite eskualde antolaketarako egitura ona izan daitekeela. Era berean, herri komunikabideak indartzeko Jaurlaritzak duen aurreikuspenak bete-betean hartzen du Goiena. «Agente eragile ugari dago egitasmo honen atzean eta, ni behintzat, oso baikor nago Goiena hartzen ari den itxurarekin».

Proiektua bideratzeko ez dago oztopo

nagusirik, aise samar gainditzin diren herrien arteko liskartxo inozo horiek saldu. «Herri guztietan dagoen eskarmentuaren jarraipen gisa, komunikazioaren arlo guztiak hartu nahi genituzke, nahiz eta hasieran telebistarekin nahikoa lan izango dugun. Esaterako, kable bidez etor daitezkeen telematika zerbitzuak, bailara osorako aldizkari bat eta irrati bat ere buruan ditugu», diosku Irizarrek.

EMISIO ORDU GEHIAGO. Goienaren emisio gunea ATB izango bada ere, bailarako herri guztietan ordezkaritzak egongo dira konexioak berriemaileen eskutik zuzenean egin daitezten. «Ez dugu Arrasatek protagonismo berezirik hartzerik nahi, bailara osoko ikuspegia izango dugu

ardatz. Herriz herri ibiltzeak gainera, dinamismoa eman diezaioke. Teknikoki, loturak egitea ez da bereziki zaila. Duela hamar urte pentsaezina zena, gaur egun egingarri bilakatu da; baina noski, herrien arteko loturek garestitu egiten dute proiektua». Momentuz, euskarri gisa Betacam erabiliko dute; alabaina, hemendik aurrera erosten diren tresna berri guztiak euskarri digitalekoak izango dira. Herri eta auzune guztietara hedatzeko asmoa duela, hasieran uhinen bidez helduko da emisioa, eta ondoren, kablez.

Gauzak horrela, ATB eta «Arrasate Press» kudeatzen dituen ARKO enpresak Goiena kooperatibari utziko dizkio baliabideak. Horren arabera, ARKOk «Arrasate Press» hartuko luke bere gain, eta seguruenik, baita Arrasate Irratia ere. «Gerora, Goiena indartzen bada, litekeena da ARKO bera xurgatzea».

Data zehazterik ez badago ere, Goiena udaberri aldera ikusi ahal izango da, herri jakin batzuetan baina. «Ongi neurtu behar da hori, ikuslea kalitate gutxi eta kaxkarrarekin galdu egiten da eta. Presentzia nahikoa eta duina izango du Goienak». Horren harira esan dezagun ATB astean 30 ordu emititzera iritsi dela. Eta hasieran hori hartuko dute oinarritzat bederatzi herrietako berriekin hornitzeko. Mikelen iritiz askotxo da hori: «Herri telebista baten xedea ez da emisio ordu guztiak betetzea; guretzat ezinezkoa baita jendearen jakinmina zeharo asetzea. Ez dugu beraz, kate handiekin lehian sartzeko asmorik, baina kontuan edukita bailara osoko gaiak jorratuko direla, eta orain arte haienak plazaratzeko aukerarik izan ez duten herriak sartuko direla, pentsatzekoa da emisio orduak ere zabaldu egingo direla» ●

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

T x o r i B a t e k E s a n D i g u

■ «REALITY SHOW» EN ONDOREN, LEHIAKETAK

Estatu Batuetan berriro modan jarri dira «Nork izan nahi du milioiduna?» bezalako lehiaketak. Eta Europa aldera laster iritsiko zaigu lehiaketa uholdea. Tele 5ek kasu, antzeko saio bat egiten du dagoeneko. Bikoteak hondartzan larrutan edota helikoptero bidezko jazarpenak agertzen dituzten saio koipetsuak beraz, gurean ere baditugu ●

■ ZINEMA INDEPENDENTEA AZTERGAI ETB-1EAN

Igande gaueko «Zine oro»ren ondotik, zinema independentean egosten denaren berri emango du Eudurne Ormazabalak; baita Canal Plus-en ere asteartetan. Txalotzekoa da halako saio bat euskaraz ematea, are gehiago jakinda tankera honetako filmek nekez irauten dutela astebete baino gehiago karteldegian ●

■ HIZKUNTZA GUTXITUKO TELEBISTEN EGITASMOA

Zenbait saio egiteko elkarlanean dira hizkuntza gutxituak darabiltzaten telebistak. Europako Batzordeak sustatua, eta Europako kultura aniztasuna ezagutarazteko xedez, SC4 (Gales), ETB, Omrop Fryslan (Frisia) eta TVGk hitzarmen bat lotu dute 2.001 urtean («Hizkuntzen urtea») zortzi dokumental ekoizteko ●

I R U L E G I K O I R R A T I A

Urte oroz bezala, sos bilketa kanpaina abiarazi dute Irulegikoek. Aldaketa batekin baina, etxez etxe ibiltzearekin batera inkesta bat banatuko da eta entzuleen iritzia ezagutzeko.

AITZINA EGITEKO KANPAINA

Laguntzaileen borondatez sortu zen Oihartzuna elkar-tea duela 10 urte. Xede nagusia diru iturriak biltzea du, egitura publikoa ez baita aski ibilmoldeen gastua estaltzeko. Urtean ekitaldi nagusi bi apailatzen dituzte: batetik, Arrosako «Euskal Herria zuzenean» festibala uztailean eta kanpaina bertetik, otsail eta martxoan gaindi egiten dena. Nafarroa Behereko herri guztietan dituzte laguntzaileak, ia 200 osatzeraino, gazteak gehienak. «Desberdintasun handiak egoten dira laguntzak ematerakoan, ikusmoldearen arabera jendeak laguntza bat ematen du, 50 liberatik hasita (1.250 pezeta), 500 liberaraino. Bada halaber, gehiago ematen duenik ere» azaltzen digu Maritxu Lopepe kanpainako arduradunak. Urteko buxetaren % 30 pasa etxez etxeko kanpainarekin lortzen da. Festibalarekin aldiz, % 25 inguru. Gainontzekoa laguntza publikoa-

■ Epe erdira, egoitza handiago batera aldatzeko nahikaria ere badute Irulegikoek, oraingoa ttipia geratu baitzaie.

rekin erdiesten da, hots, irrati publikoei irrati komertzialek ordaintzen dituzten zergetatik banatzen zaienaren zatiarekin. Aurten haatik, bada berezitasun bat: inkesta baten egitea entzuleen iritzia ezagutzeko, bi puntu azpimarratuz: berrien emai-

teko manera eta musika saila. «Irulegiko Irratia sañe batean da Xiberoko Botza eta Gure Irratiarekin batera. Entzuleen ikusmoldea ukan nahi dugu beraz, ea gisa horretan hurbiltasun hori atxikitzen den, irrati batetik besterat alde atzematzen delako». Musikaren inguruan gogorregia, zaharregia edota sobera kanpokoak sartzen ote duten galdetzen zaie.

Etxe guztietan banatua izan den inkesta hori eta bete ondoan, berriaz igorriko dute irrati. Aurten sos biltzeak dena den, zinez mamitsua behar du izan, bestelako gastuei artotoki heltzeko. Izan ere, informatikan inbertitu dute emankizunak artxibatzeko, baita gaueko emisioak errazteko ere. Bestalde, irratiak hedadura handiagoa ukan dezan potentzia nabarmenki handituko dute ●

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

A u r p e g i a

■ Mari Jose Villaverde

«Zuzenean sartzea zirrargarria da»

Kultura berrien ahots ezaguna dugu Radio Euskadin.

Unitate mugikorra aldean duela, kultura ekitaldi bat non, Mari Jose han. Orain Donostiatik aritzen da albistegi nahiz «Kultura.com» saioan. 1984an oposaketa bidez sartu ondoan, kultur arloan espezializatu da bilbotarra. Zazpi urte daramatza Donostiako Zinemaldiaren berri ematen. «Zuzenean sartzea maite dut. Lehengoan adibidez, zirrargarria izan zen EHUKo unibertsitateak Laboa,

Benito eta Artze anaiei urrezko domina emateko ekitaldia zuzenean eskaintzea. Hala ere, laburra izatea kostatzen zait, minutu eta erdi baino ez dudanean». Zuzenean aritzeak ere badu bere arriskua, noski: «Behin, antzezlan baten xehtasunak qurkeztu eta gero, hara non hurrengo emanaldiak noiz ziren ahaztu, eta 'uste dut bihar eta etzi izango direla' bota nuela jakin gabe» ●

B a g a k

■ «AI ENEAK» EUSKAL PRESOEN SAIOA SAREAN

Basaurin espetxeratuak dauden presoek begira egindako irratsaioa abiarazi du Tas-Tas irrati libreak. Astearte gauero 21:30etatik 22:30ak arte Interneten bidez mundu osoan entzuten ahal da euskara hutsean. Euskal presoek gaineko berriak emateaz gain, presoek zuzenean gartzelatik entzuten dituzten agurrak ere jasotzen dira 94-4151414 telefonoan. Entzuteko aski da Real Audio programaren edozein bertsio izatea. Ordubeteko emisioak 3.700 Kb hartzen dituenek, hobe da disko gogorrera «jaitea» eta deskonektatu ondoren entzutea. Hona webgunea: www.freespeech.org/presoak/ ●

BILBO otsailaren 29ra arte
Argazki erakusketa
Raul Bogajo Garciak "Paseos" titulupean bildu dituen lanak, gizaki anonimoen edozein ibilaldi xarmangarria izan daitekeela bistarazten dutenak, ikus ditzakegu.
Taberna de los mundos

DERIO otsailak 17
Ipuin kontakizuna
Joxemari Carrerek "Kondo bakoitzak bere istorioa dauka" izeneko emankizuna taularutuko du, AEK-k antolatuta.
20:00

DONOSTIA otsailak 18
Kontzertua
Donostiako Orfeoaren emanaldia, Cementos Rezolaren lehen mendeurrena ospatzeko ekitaldien barruan.
Kursaala

MIARRITZE otsailak 19
Kontzertua
Zaldibobo hirukotearen eta Les Fabulous Trobadoren emanaldiak ikusgai. Folklore pittin bat, funky amini bat, rocka... eta reggae, rap... nahi adina.
Le Colisée
21:00

EIBAR otsailaren 20ra arte
Erakusketa
Fuente Garateren margolanak, Collage-en mundura gerturazten gaituztenak, daude ikusgai.
Portalea

BASAURI otsailak 19
Antzerkia
"Comeme el punto", Legaleon Teatrotoren eskutik. Gizakien arteko sexu harremanak lotsagabeki jorratzen dira lan dibertigarri honetan
Ibaigane Kultur Etxea
20:30

OIARTZUN otsailak 19
Kontzertua
Loreleik bere azken diskoa aurkeztuko du. Aurretik Ene Badak joko du.
Pagoa
24:00

ATARRABIA apirilaren 20ra arte
Narratiba lebiaketa
Pedro de Atarrabia XII. lehiaketa 17 urtetik gorakoendako irekia. Lanak euskaraz nahiz gaztelaniaz aurkeztu ahal dira. Lehen saria 100.000 pezetakoa izanen da. Lanak honako helbidera igorri behar dira: C.D. Beti-Onak, Karrika Nagusia 19, 31610 Atarrabia

DONAPALEU otsailak 24
Hitzaldia
"Nafarroa: Gorde diguten erresuma" izenburupean, Patxi Larrion historialariak Nafarroaren historia izanen du berriketagai. Manex Gogoan taldeak antolatu du solasaldia.
Frantxixkanotan
20:30

DONIBANE-GARAZI otsailak 21
Antzerkia
"Coulisses" lanean Manuel Prattek telebistaren inguruko hausnarketa egiten du, umore biziki garratza erabiliz
Le Vauban
21:00

Agendarako deialdiak hogei egun lehenago bidali 37 34 03 faxera

Argitarapen honen edizioko laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora:

kutxa

fundazioa
fundación

L A N D A R E A K

*Europak jarri izan ditu mendeetan zehar mundu guztiko landareen izenak. Euskal Herrian aurkitu berri den landare bati, ordea, *Armeria euskadiensis* izena jarri zaio.*

ZILBORRA EZ DA ERDIA

Hamazortzigarren mendearen bigarren erdian ekarri zen Ameriketako platanoa (*Platanus occidentalis*) Louisianatik Europara. Pliniok naturaren historiari buruzko 12. liburuan dioenez, Diomedes erregearen hilobia bere gerizpean babes-teko ekarri omen zen ekialdeko platanoa (*Platanus orientalis*). Iberiar penintsulako lurretan ia inon baino hobeto asentatu ziren. Alberrian edo aldirian tokatuko ziren eta patxadako bizimodu horren ondorioz hibridatu, sexualki nahastu eta bien ezaugarriak daramatzan ondorengoak sortu ziren. Hibridok dira orain moztuz egurtzen ditugun platanook (*Platanus x hispanica*). Agintzen zuen Europak jarri ditu mun-

du guztiko landareen izenak. Platanoa bezala bere ekialdekoa edo mendebaldekoa badira, europar kultoek lurralde ezezaguen kolonizazioa sustatu zuten jauntxoek izenez, errege-erregina babaloreen sekula ezagutu gabeko edertasuna zuen alaba ondorengorik izateko gauza ez bazen ere, landareen batek haren izena jaso zezan... Euskaldunona ere lurralde eta kultura kolonizatua da, baina hemengo landare guztiak ez dira oraindik botanika liburuetan jasoak. Egun Europak gutxi agintzen duenez, landare aurkitu berri bati *Armeria euskadiensis* izena jarri ahal izan zaio. Ez da gutxi! Edo hasiera besterik ez da... ●

◆ JAKOBA ERREKONDO
mandio@redestb.es

O s A S U N A

Bizidun bakoitzak badu bere erloju biologikoa. Hori dela eta, txandaka lan egiteak, osasun arazoak sor ditzake: arreta falta, estresa, eta digestio edo lo arazoak, besteak beste.

TXANDAKAKO LANAK KALTE

Michael Menaker biologo iparramerikarrak esan zuen txandaka lan egiteak, bizi-ordutegietan etengabe aldatetaz edukiz, eragin larriak ekar ditzakeela osasunarentzat. Menaker Charlottesville-ko Center for Biological Timing erakundekoa da (erritmo zirkadianoak eta erloju biologikoak aztertzea jarria dagoen erakundea) eta baita Virginiako Unibertsitateko irakaslea ere. Berak adierazitakoaren arabera, eragin kaltegarriak askotarikoak izan daitezke: loaldi alterazioetatik hasi, eta aditasun edo arreta falta, estresa edo digestio arazoetaraino.

Izaki bizidun guztiek, bakterioetatik

gizakietaraino, erloju biologikoak daukate: beren zeluletako mekanismo horiek denbora erreala kontrolatzen dute, eta horrela, kanpoko munduarekin sinkronizatuak egon daitezke.

Zientzialariaren arabera, txandaka lan egiteak aldaketa bakoitzean erloju biologikoa birsinkronizatzea behartzen ditu langileak. Aldaketa horren ondorioz, hurrengo astean beren gorputzaren funtzionamendua ez da normal egiten. Hurrengo astean berriro ere txanda aldatzen badu...

Virginiako Unibertsitateko ikerlariak esan zuenez, lo egiteko eta esna egiteko gizakiek tenperatura eta presio arterialeko erritmo desberdinak dituzte, eta guztiek modu desberdinean egiten dituzte aldaketak, ez aldi berean. Horrela, ordutegi aldaketa bat egiten den bitartean, gorputzaren barne sinkronia galdu egiten da ●

◆ JABIER AGIRRE

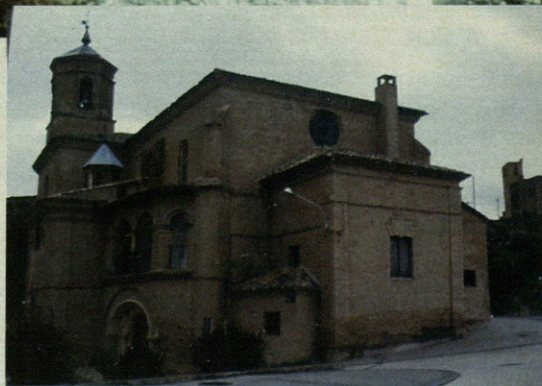
Kaparrosotik abiatuta Aragoiko ibai ertzak miatzen

■ Aragoi ibaiko ibarrak eta alboko argazkian Santa Feko basiliza.

Aragoi ibaiaren azkeneko kilometroak izango dira ibilbidearen lekuko. Babesturiko eremuetan landaretza eta hegaztiak izango ditugu helburu nagusi. Noizean behin herrietan erreparatuko badugu ere, naturan murgiltzeko prest egon ondarea hobeto ezagutuko dugu-eta. Txirringak isilpean hurbilduko gaitu gune dotoreetara eta erne animaliei. Ibaien zurrumurruak adiskide izango ditugu. Beraiekin bat egitea lortuz gero, edertasun honen guztiaren artean, hausnarketak naturarekin bat egin ahal izango dute.

Ibilbidearen hasiera Kaparroso herriko Santa Fe eliza-ren ataria izatea erabaki dugu. Tenplu hau herriko alde zaharrean dago eta nola ez, punturik altuenean. Hortik herriaren ikuspegi ederra bistan da eta etxe zahar eta haitz batzuen atzetik, Aragoi ibaiaren ibarra dugu ikusgai. Hona iristeko herri osoa zeharkatu behar dugu. Gure aurreneko pausoak, bidegurutzeari jarraituz emango ditugu, hots, Santa Fe parrokia zaharrera iristeko. Beraz, gogoz ekin aldapari, goiko ikuspegia dotorea da-eta. Eraikin honen aurriek (0,5 km) erakusten dutenez, XIV. mendeko eliza baten aurrean gaude. Badi-

MIKEL OZONDI

rudi Erdi Aroan herria defendatzen zuen gaztelu gotorlekua bertan egon zela. XI. mendean, toki estrategiko hau, Iruñeko erregeentzat musulmanen aurka borrokatzeko gune garrantzitsua zen. Hau dela eta, bertako biztanleriari foru berezia eskaini zioten, mugan zeuden lekuetan gertatu ohi

zen modura. Dokumentazioaren arabera, bertan ipini ziren Nafarroan aurreneko al-diz defentsarako kanoiak. Dena dela, XV. mendeko lehenengo urteetan, lur mugimendu baten ondorioz gotorleku osoa erori eta hondatu zen.

Elizatik zuzen jarraitu beste aldetik jaisteko, laster bidegurutze batekin topatuko gara eta ezkerreko beheantze jo behar dugu herrira heldu arte. Kale ubide batetik joko dugu, bukaeran ezkerretik irteteko beste kale batera (1,4 km). Geroago ezkerreko ibai ibarrera heltzeko. Kale hau amaitutakoan, eskuinetik beste errepidera irtengo gara eta Rada herriko seinalea jarraitu besterik ez dugu. Kontuz ibili ordea 3,6 kilometroan, bertan ezkerretik irteten den abelbide batetik baztertu behar dugu-eta. Aurrerago bidegurutze batekin topo egingo dugu, baina zuzen jarraitu behar dugu, urmael bat ikusi arte. (5,7 km) Bidegurutze batean korraliza bat ikusiko dugu, Villar izeneko. Hemendik ezkerreko, harri koskorrezko pista aldapatsu baten bidez, Radako eremu harrisitura igoko gara (6,3 km). Eremua bisitatzeko aitzakiaz atsedan hartu eta berriz jaitsi aurreko eraikiner.

Hemendik aurrerako bidea ez dago oso argia, beraz erne ibili. Eraikinaren atzetik troka bat ageri da. Guk ardiek markaturiko bideetatik behera jarraituko dugu. Aurrerago ubide txiki bat gainditu eta ezkerreko joz, trokan barneratuz, bidegurutze eta pista aterako gara. (7,7 km) Aipatutako bidegurutze aurkituko dugu eta eskuinera abiatzen den pistatik segi beharra dago. (8,2 km) Errekatxo gurutzatu behar da ezkerrean zuzen abiatzen den pistatik jarraitzeko, Aragoi ibaira hurbiltzeko, enklabe naturalean barneratzeko. Ibaian gora jarraitu 9,9 kilome-

trora arte. Han bertze bidegurutze bat dago eta etxola ikusiko dugu. Eskuinetik gora abiatuko gara eta terrazaren gainera iritsitakoan, (10,3 km) kontuz berriz ere, ezkerreko jo behar dugu-eta bidegurutzean. Aurrerago, beste desbideratze gunean, (11,4 km) eskuinera segi, posteak dauden aldera, zuzenean errepidera irteteko. Ezkerretik, Melida herrira joango gara, bertako eliza bisitatzera (14,9 km). Herri honetan ere gaztelu bat dago.

Errepidetik Santakara joko dugu (17 km). Ezkerretik herrira hurbildu eta Iruñeara doan bidegurutzean, hartu ezkerretik abiatzen den lehenengo kalea, elizaren eta frontoiaren beste aldera iritsi arte. Enparantza pasa eta eskuinera abiatzen den lehenengo kaletik

■ Radako hiria mendi gailurrean, Aragoiko lur emankorren lekuko.

kerrera desbideratu (18,7 km). Zuzen jarraitu eta segi granja baterantz. Hau gainditutakoan ezkerretik jaitsi. Aurrerago, etxola baten aldamenean, bertze bidegurutze batekin egingo dugu topo. Ez egin kasurik eta segi aurrera (20,1 km). Hemendik aurrera ibaiaren parean doazen pistetatik segi behar da (21,6 km). Zuzen jarraitu eta

ahal denean ezkerreko, Aragoira jo.

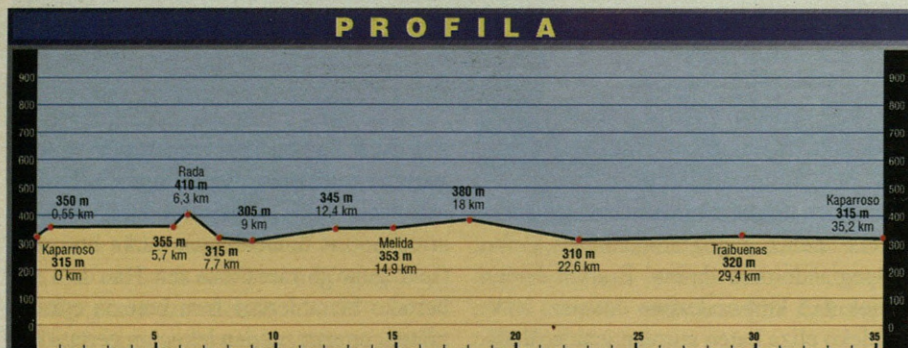
Eremu honetan daude enklabe natural eta ingurune babestuak. Gainera, pista hobetu dute lur biltzea dela-eta. Arreta pixka bat jarri orain, (26,9 km) bidegurutze bat topatuko dugu: eskuinetik pista bat dator eta metro gutxitara ezkerretik, soro batetik, gurtarrastoak abiatzen dira eskuinerantz, seinale baten inguruan. Azken hauek jarraitu eta, uste baino lehen, errekatxo bat gainditu beharko dugu eta bidegurutzean hartu eskuinerako bidea (27,3 km). Jarraitu etxe bat aurkitu arte eta honen atzealdean, ezkerreko jo (27,9 km). Pista bat gurutzatu eta gero hurrengoan eskuinera jo eta bertan, ezkerreko (28,5 km).

Bideetan eskuin-ezker eta gorabehera ugari egin ondoren, herria bisitatzeko ordua heldu zaigu. Traibuenas herrira iritsi

■ Arratsaldea heldu da eta argi-ilunak naturarekin jolastu nahi du.

gora egin, ur biltzetara. Eskuinetik pista bat abiatzen da eta ezkerrean dauden hesiak amaitzen diren gunean, txirringa utzi, gazteluaren dorrera oinez igotzeko (17,9 km). Herri honetan lekutzen zen erromatar garaiko Cara hiria. Berriz errepide nagusian, eskuinera jo eta herria amaitu aurretik, ez-

■ Radako gotorlekua

Rada Erdi Aroko hiribildu bat izan zen. Oraindik tente dirauten harresien aztarnek, hiribildua Nafarroako erreinuaren defentsarako sobera garrantzitsua izan zela adierazten dute. Ez ahanzi garai batean mugak bertan lekutu zirela.

Lehenengo datu historikoek aditzez ematen dutenez, XII. mende bukaerarako eraikita omen zegoen. Nafarroako anaiei arteko gerretan, Beamontarrek kontrolatu zuten hiribildua 1455. urtera arte. Agramontarren buruzagiak setiatu zuen ordea hiribildua eta mendeku modura dena suntsitu zuen. Gerroztik herri soildu bezala agertu izan da beti. 1981. urtean, azkeneko jabeak Nafarroako Gobernuari dohaintza baten

bidez eman zion. 1984. urtetik aurrera indusketa batzuk burutu dira eta kale batzuk, hamabost bat etxe, uharka handi bat eta hilerria agertu dira. Antza denez, etxeak bi solairukoak ziren eta batzutan harritzko eskailerak egiten zituzten goiko logelara igotzeko. Behean, nola ez, negu hotzari aurre egiteko sutondoa zegoen. Bestalde, eliza erromanikoa izan zen tente gelditu zen eraikin bakarra, hau ere harresiaren barnean zegoena. Harresiari dagokionez, tontorrean oin zirkularreko dorre baten abiapuntua dago eta ipar aldean aldiz, zati galantak dirau oraindik ere, prismadun dorre bi agertzen direlarik. Gaur egun bisitaldietarako egokitu da eremua ●

errepidea zuzen jarraituz gure abiapuntura iritsiko gara. Aragoi ibai inguruak zertxobait gehiago ezagutzen ditugunaren ilusioarekin, hurrengora arte, atsedena hartzeko ordua da ●

◆ MIKEL OZKOIDI

MIKEL OZKOIDI

eta ezkerreko kaletik elizara hurbildu. Handik errepidera eta Zidakos ibaia gaindituta, ezkerreko pista batetik asfaltoa utzi (30,2 km). Ibaiari segi eta bidegurutze batzuk gainditu. Beti pista hoberenei heldu, etxe batera iritsi arte (32,7km), ezkerretik ubide bat gainditu arte. Aragoi ibaiko zubi bat ikusi arte segi aurrera, hau gainditu eta

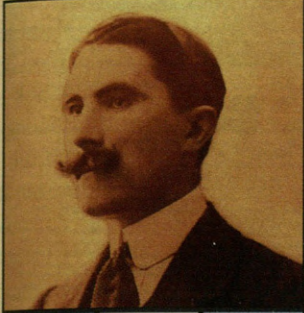

MIKEL OZKOIDI

■ Santakarako dorrearen aurriak erori bazezan daude; denborak ez du barkatuko.

Hitz Gezidunak

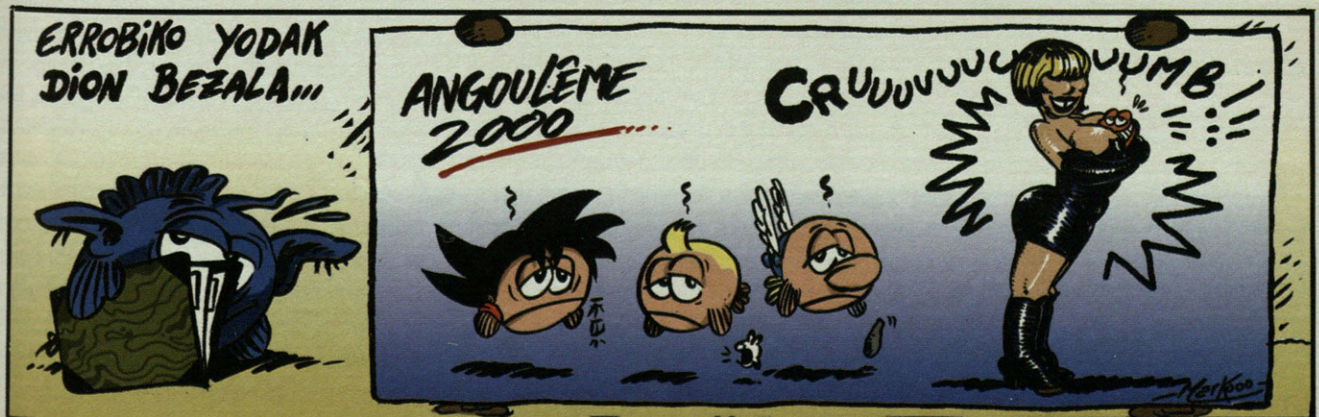
	Logura		Nafarroa-ko herria		Umila		Arnas ezak hilak		Uztaia
	Homeopatian aditua		Anbotoko zaindari		Oxigenoa		Bihi		
	Su				Soro				
	Euskal borrokalari				Amaren ahizpa				
Eraikuntza		Irabazleak							
Zeharo aldatu		Abizena							
					Zamorako autoetan		Errep., txori-mota		
					Hizki bat		Labore hauts		
Ospa!				Une oro				Bokala	
Guraso arra				Euskal atzizkia				Denek, guztiek	
			Izena						Garoa
			Baiezta-tzeko						
Bihurgunea					Idazki				
Afrikako estatua					Musika nota				
				50		Norbait			
				Azkenekoa		Boroa			
Neona		Nafarroako herria					Errep., gorotza		

Pertsonaia: Euskal idazlea eta filologoa(1879-1963).

Denborapasak: LUMA • Umorea: KIKE AMONARRIZ • Komikia: MARKO ARMSPACH

ERROBIKO PIRANJAK

JOSE IGNAZIO ANSORENA

SETIEN ETA NI

Badakit izenpuru handinahi samarra idatzi dudala. Baina TVE-k eman zidan puntua. «Telediario»n eta «Informe Semanal»en On Jose Maria Setien gotzainaren dimisioaz aritzeko ni berarekin agertzen naizen irudi batzuk aukeratu baitzituen. Gotzain egin zuteneko hogeita bosgarren urteurrenean izan zen. Elizbarrutiko apaizekin meza ospatu zuten Donostiako Apaizgaitegian eta irteeran, bertako erretoreak hitz batzuk esan zituen, Juan Mari Lekuonak bertso batzuk abestu, eta nik txistu-danbolina jo. Horretarako gonbitea bezperan edo bi egun lehenago egin zidaten: beste batek huts egin zuela azkeneko orduan eta joango ote nintzen. Batzuk esaten dutenez, *bigarren platera* nintzen. Nik berehala baietz. *Postrea* edo bazkalondoko *poleo-menta* izanda ere, luxuzko eskaintza eta ohorea iruditu zitzaidalako. Eta, bestetik, nire erresuma pertsonaleko Konstituzioan aspalditxotik artikulua hau jarri nuelako: «*Adiskideentzako jarrera: si tú me dices ven, lo dejo todo*».

Belatzarena jo nuen egun hartan, euskal artzainek zerura begira jarririk eta belatzen hegaldia imitatuz ahoz ziztukatzen zizutzen doinu librez osatua. Bera ere artzaina izanik, maiz begiratzen duelako zerura eta han igarritakoa transmititu nahi izan digulako ardiak baino melagoak garenok. Disko batzuk eta neuk prestatutako pailazo sudur gorri bat erregalatu nizkion. Gutxi hartu duten oparia. Ondoren, bersarkada eman eta horixe omen da —nik ez baititut ikusi— TVE-k azaldu dituen irudien unea.

ADISKIDE dudala esan dut. Ez dut esan nahi egunero elkarrekin ibiltzen garenik ezta gutxiagorik ere. Adiskide zentzu etimologikoan batez ere: *adimen kide*, alegia. Kristau fedean eta bestelakoetan kide. Irakurri dizkiot argitara emandako hainbat dokumentu: pastoral batzuk bereziki. Eta, ariketa intelektual gisan, akatsik ere bilatu nahi izan diot. Hutsa. Batik bat sermoi mordoa entzutea egokitu zait. Gure danbolintero eginkizunean, urtean hainbat aldiz (San Sebastian, Aste Nagusia, Koruko Ama Birjina...) Udal Korporazioari Meza Nagusira laguntzea izaten da, besteak beste. Eta

gehienetan han izan da On Jose Maria sermoiari. Horietan akatsa aurkitu izan diot: luze-luzeak beti. Eta insomniadun elefanteak lotaratzeko esakera monotono neutroaz irakurriak.

Behin, San Sebastian egun batean, ni eta beste lagun bat Udaletxera gindoazen danbolintero gala arropak janztera eta bera topatu genuen Kale Nagusitik Santa Maria aldera bakar-bakarrak zihoala. Atseginaz geratu ginen hirurok hizketan eta nik zirikatzaile:

-Prestatu al duzu gaurko sermoia?

-Zer ba? Luzeak izaten al dira? (Ez ulertuarena egiten)

-Oso.

-Zenbatean utzi behar ditut ba?

-Erdiaren erdia nahikoa dugu.

Han joan zen barrezka eta nire laguna apur bat lotsatuta geratu zen nire atrebentziarekin. Ni lotsatuagoa sermoia entzundakoan. Alferrikako ahalegina nirea: betiko neurri juxtua. Ohitura bat omen du. Sermoiak eskuz idazten ditu eta beti orrialde kopuru berbera eta letra tamaina berberaz. Ez dakit zenbat orrialde. Asko.

EUSKAL Telebistan «Sikofonia» programa aurkeztu nuen 1998-99 ikasturtean. Bertara On Jose Maria gonbidatu etortzea lortu genuen. Hura prestatutakoan xehe-mehe ikusi ahal izan genuen benetan zenbat eta nolako astakeriak esan dizkioten espainiar hedabideetan. Maltzurkeriaren lege nagusi hau gure gotzainarekin bete zela sentitu genuen: esan duenaren kontra ezer esaterik ez badago, esan ez duena esan duela esaten da. Eta badirudi ez duela asmatu hedabideekin konektatzen. Nahi ez duenarekin ezinezkoa izaten da.

San Sebastian eguneko Meza Nagusia, Santa Marian On Jose Mariak emana, donostiar askori ez zaigu ahaztuko. Hango emozioa eta isiltasuna. Sermoia ia laburra iruditu zitzaidan. Eta gogora etorri Pablo Sorozabalek bere familiaren giroaz eta euskal izaeraz idatzi zuena: «*poca efusión y profundo cariño*». Nire ustez, horixe sentituko zuen honez gero On Jose Mariak, dimisioa aurkeztu ondoren. Baina, oraindik sentitu ez badu, otsailaren 19an, Katedralean, bere agurraren mezan izango naiz, beste asko bezala, berriro gogorarazteko. Azken sermoi horretan San Pauloren hitzok gogorazi zituen: «*Ez zaitzala gaitzak menpera; baizik eta menpera ezazu gaitza on eginez*» (*Erromatarrei*, 12, 21). Ongi joan, Setien gotzaina! ●

“Maltzurkeriaren lege nagusi hau gure gotzainarekin bete zela sentitu genuen: esan duenaren kontra ezer esaterik ez badago, esan ez duena esan duela esaten da. Eta badirudi ez duela asmatu hedabideekin konektatzen. Nahi ez duenarekin ezinezkoa izaten da”

Kaleko Prezioa
1.900 pta

GAIA: Gaia: Asgarth bost gaztez osatutako talde añorgatarra da. Heavya dute gustuko Iban Fernandez bateriak, Joxean Perurena baxuak, Ander Cañas eta Unai Zabala gitarrek eta Asier Embil taldeko kantariak. Euskaraz kantaturiko heavy klasikoa eta melodikoa da beren kantuen oinarri. Euskadi Gazteako azken maketa lehiaketan, entzuleriaren lehenengo saria jaso zuten, eta harrezkero, gorakada etengabea izan dute. Euskadi Gazteako TOP-GAZTEAn lehenengo postuan daude hirugarrengo astez jarraian.

ASGARTH

Jainkoen Egoitza

ETA EZ AHAZTU

13.500 pta

2.500 pta

10.000 Pta

2.000 Pta

JOSEBA TAPIA
Hamalau Kantu Independentziarako

ARGIA: Zirkuitu ibilbidea 15, 20160 LASARTE-ORIA Tel.: 943 37 15 45 • FAXA: 943 36 10 48 / 37 34 03
e-posta: denda@argia.com • www.argia.com

☐ VISA: <table border="1"> <tr> <td></td><td></td><td></td><td></td> <td></td><td></td><td></td><td></td> <td></td><td></td><td></td><td></td> <td></td><td></td><td></td><td></td> <td></td><td></td><td></td><td></td> <td></td><td></td><td></td><td></td> </tr> </table>																											

☐ VISA:

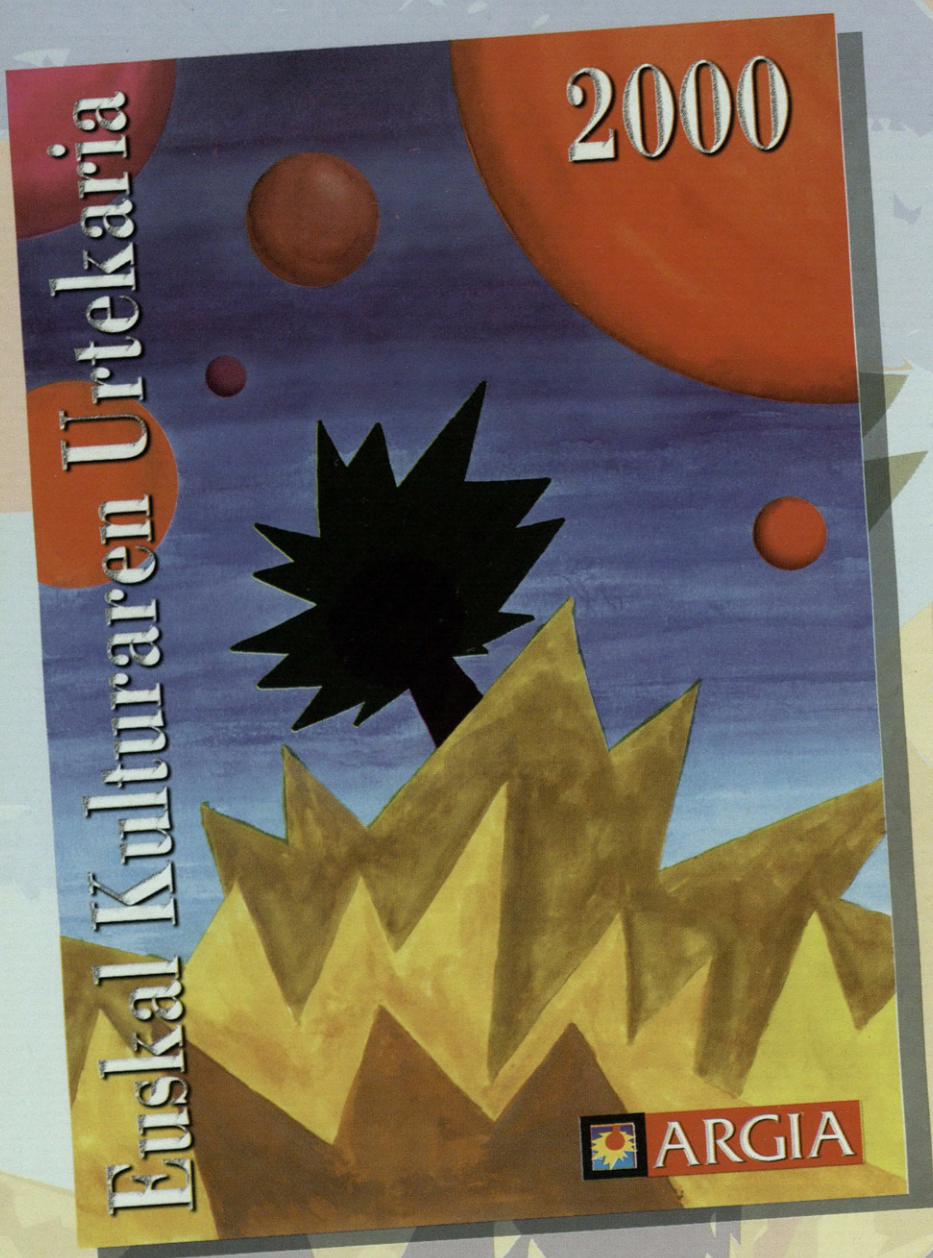
 Epea:

☐ **TRANSFERENTZIA:** Euskadiko Kutxa 3035 - 0036 - 14 - 0360048647 Ondorengo datuekin batera ingresoaren agiriaren kopia bidali behar da

☐ **KONTUA:** TITULARRAREN IZEN ABIZENAK _____ N.A.E. / N.I.E. _____

KONTU KORRONTEA/LIBRETA Entitatea Sukurtsala K.D Kontu zenbakia

2000. URTEKO EUSKAL KULTURAREN URTEKARIA

Eskura ezazu

- ✿ Hamabi hilabetetako Euskal kulturan gertakariak 17 gai nagusitan
- ✿ Kronologia, pertsonaiak, iritziak...
- ✿ Euskal Kulturaren Aurkibidea eta Hizkuntza Gutxiagotuak.
- ✿ 7.300 erreferentziatik gora.